

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**YATIRIM TEŞVİKLERİNİN SAVUNMA SANAYİNE ETKİLERİ:
ANKARA İLİ ÖRNEĞİ**

Satılmış GÖKSÜLÜK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Temel GÜRDAL

HAZİRAN - 2025

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YATIRIM TEŞVİKLERİNİN SAVUNMA SANAYİNE
ETKİLERİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Satılmış GÖKSÜLÜK

Enstitü Anabilim Dalı: Maliye

“Bu tez 16/06/2025 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Temel GÜRDAL	Başarılı
Prof. Dr. Şakir GÖRMÜŞ	Başarılı
Prof. Dr. Furkan BEŞEL	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Satılmış GÖKSÜLÜK
16/06/2025

ÖN SÖZ

Bu tez, yatırım teşviklerinin Türkiye savunma sanayiine olan etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle stratejik sektörler arasında yer alan savunma sanayiinde, kamu politikalarının yönlendirici rolü ve teşvik mekanizmalarının sektörel gelişim üzerindeki etkisi dikkat çekicidir. Bu çalışmada, teorik altyapının yanı sıra alan araştırmasına dayalı verilerle teşviklerin sahadaki yansımaları değerlendirilmiştir.

Tez sürecinde elde edilen bulguların hem akademik çalışmalara hem de politika yapıcılara katkı sağlaması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda katkı sunan tüm kişi ve kurumlara teşekkür borçluyum.

Tez çalışmam boyunca bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, akademik yönlendirmeleriyle çalışmamın şekillenmesine büyük katkı sağlayan danışmanım **Prof. Dr. Temel GÜRDAL’a** en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca alan araştırmasına katılarak değerli görüşlerini paylaşan sektör temsilcilerine, kamu kurumlarında görev yapan uzmanlara ve çalışmama destek olan tüm katılımcılara minnettarım.

Bu süreçte sabırları, anlayışları ve manevi destekleriyle yanımda olan **eşim Nazlı Elif GÖKSÜLÜK’e**, aileme, bu süreçte bana rehberlik eden **Alper Bilgin TÜMER’e** ve en çok da zamanından çaldığım **oğlum Asil GÖKSÜLÜK’e**, teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, savunma sanayii politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamasını temenni ederim.

Satılmış GÖKSÜLÜK
16/06/2025

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
GRAFİK LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL	
AÇIKLAMALAR	6
1.1. Hibe ve Teşvik Kavramları	6
1.2. Yatırım Teşviklerinin Amaçları	8
1.2.1. İthal Bağımlılığı Yüksek Olan Ürünlerin Yerli Üretiminin Sağlanarak Cari Açığın Azaltılması.....	11
1.2.2. Yüksek ve Orta-Yüksek Teknolojiye Yönelik Yatırımların Desteklenerek Teknolojik Dönüşümün Sağlanması	12
1.2.3. Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklılıklarının Azaltılarak Az Gelişmiş Bölgelere Sağlanan Desteklerin Artırılması.....	14
1.2.4. Teşvik ve Hibe Mekanizmalarının Etkinliğinin Artırılması	15
1.2.5. Sektörel Kümelenme Faaliyetlerinin Desteklenmesi.....	16
1.3. Yatırım Teşvik Sistemi ve Teşvik Uygulamaları	17
1.3.1. Genel Teşvik	19
1.3.2. Bölgesel Teşvik.....	20
1.3.3. Öncelikli Alan Teşvikleri.....	22
1.3.4. Stratejik Teşvik	24
1.3.5. Proje Bazlı Teşvik.....	26
1.4. Yatırım Teşvik Unsurları.....	27
1.4.1. Vergisel Teşvikler	27
1.4.2. İstihdam Teşvikleri	36
1.4.2.1. SGK İşveren Hissesi Desteği	36

1.4.2.2. SGK İşçi Hissesi Desteği	37
1.4.2.3. Nitelikli İstihdam Desteği	37
1.4.3. Finansman Teşvikleri	38
1.4.3.1. Enerji Desteği.....	38
1.4.3.2. Faiz veya Kar Payı Desteği.....	39
1.4.3.3. Hibe Desteği.....	40
1.4.3.4. Sermaye Katkısı	40
1.4.4. Yatırım Yerine Yönelik Teşvikler	40
1.4.4.1. Yatırım Yeri Tahsis.....	41
1.4.4.2. Altyapı Desteği	42
1.4.5. Diğer Teşvikler	42
1.4.5.1. Kamu Alım Garantisi	42
1.4.5.2. İzin, Tahsis, Ruhsat, Lisans, Tescil ve Harç İstisnaları	44
2. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE SAVUNMA SANAYİNE YÖNELİK YATIRIM	
TEŞVİKLERİ	46
2.1. Savunma Sanayiinin Stratejik Önemi.....	46
2.2. Türkiye’de Savunma Sanayiine İlişkin Temel Veriler	46
2.3. Diplomatik ve Jeopolitik Kazanımlar.....	53
2.4. Savunma Sanayii’ne Yönelik Yatırım Teşviklerinin Görünümü	54
3. BÖLÜM: SAVUNMA SANAYİNİN GELİŞMESİNDE YATIRIM	
TEŞVİKLERİNİN ETKİNLİĞİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI	72
3.1. Araştırmanın Amacı	72
3.2. Araştırmanın Kapsamı.....	72
3.3. Araştırmanın Kısıtları.....	73
3.4. Araştırmanın Yöntemi	74
3.5. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	76
3.5.1. Verilerin Analizi	76
3.5.1.1. Katılımcıların Teşvik Belgesini Hangi Teşvik Unsuruna İlişkin Kullandıklarına Yönelik Algılarının Değerlendirilmesi	76
3.5.1.2. Katılımcıların Teşvik Mekanizmasının Etkilerine İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi.....	77

SONUÇ	85
KAYNAKÇA.....	90
EK	93
ÖZ GEÇMİŞ	106

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
EB	: Endüstri Bölgesi
E-TUYS	: Elektronik Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Bilgi Sistemi
FSMH	: Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı
İHA	: İnsansız Hava Aracı
KDV	: Katma Değer Vergisi
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
OSSA	: Ostim Savunma ve Havacılık Kümelenmesi
PBYTB	: Proje Bazlı Yatırım Teşvik Belgesi
SAHA	: Savunma ve Havacılık Kümelenmesi
STB	: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
TGB	: Teknoloji Geliştirme Bölgesi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
Vi	: Vergi İndirimi
YKO	: Yatırıma Katkı Oranı
YTB	: Yatırım Teşvik Belgesi
PBYTB	: Proje Bazlı Yatırım Teşvik Belgesi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Hibe ve Teşvik Kavramlarının Karşılaştırılması (Savunma sanayii Özelinde)	8
Tablo 2: Yatırım Teşviklerinin İthalatı Azaltma ve Cari Açık Üzerindeki Etkisi.....	12
Tablo 3: Yüksek Teknolojiye Sağlanan Teşvikler ve Teknolojik Dönüşüm Etkileri....	13
Tablo 4: Bölgelere Göre Teşviklerin Yoğunluğu ve Bölgesel Kalkınma Etkileri.....	15
Tablo 5: Bölgesel Gelişmişliklerine Göre İller.....	21
Tablo 6: Bölgesel Destek Unsurları, Oranları ve Süreleri.....	21
Tablo 7: Stratejik Yatırım Teşviklerine Konu Olan Sektörler ve Örnek Uygulamalar.	25
Tablo 8: Bölge Bazlı Kıyaslamalı Analiz için Toplam Sabit Yatırım Tablosu.....	65
Tablo 9: Bölge Bazlı Kıyaslamalı Analiz.....	69
Tablo 10: Stratejik Yatırım Örnek Analiz Tablosu	70
Tablo 11: Proje Bazlı Yatırım Örnek Analiz Tablosu.....	71
Tablo 12: Önergeler ve Analiz Edilen Cevapların Ortalaması.....	77
Tablo 13: Firmadaki Pozisyon/Görev ile İlgili Korelasyon Tablosu	81
Tablo 14: Firmadaki Toplam Çalışma Süresi/Deneyim ile İlgili Korelasyon Tablosu.	82
Tablo 15: Regresyon Analizi.....	83
Tablo 16: Teknoloji Hamlesi Destek Unsurları.....	98
Tablo 17: Yerel Kalkınma Hamlesi Destek Unsurları.....	99
Tablo 18: Stratejik Hamle Programı Destek Unsurları.....	100
Tablo 19: Öncelikli Yatırımlar Programı Destek Unsurları	102
Tablo 20: Hedef Yatırımlar Programı Destek Unsurları	103
Tablo 21: Kıyaslamalı Analiz için Toplam Sabit Yatırım Tablosu.....	103
Tablo 22: Teknoloji Hamlesi ve Yerel Kalkınma Hamlesi Örnek Analiz Tablosu.....	104
Tablo 23: Stratejik Hamle Örnek Analiz Tablosu	104
Tablo 24: Öncelikli Yatırım Örnek Analiz Tablosu.....	104
Tablo 25: Hedef Yatırım Örnek Analiz Tablosu	105

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Yatırım Teşviklerinin Amaçlarına Göre Elde Edilen Fayda	10
Grafik 2: Sektör Ciro Bilgileri (2019-2023)	47
Grafik 3: Savunma Sanayii Ciroosu Alt Sektör Kırılımı (2023).....	47
Grafik 4: Sektör İstihdam Bilgileri (2019-2023).....	48
Grafik 5: Savunma ve Havacılık Sanayii İstihdamı Alt Sektör Kırılımı (2023).....	49
Grafik 6: Toplam İstihdamın Görevlere Göre Dağılımı.....	50
Grafik 7: Sektör İhracat Tutarları (2019-2023).....	50
Grafik 8: İhracatta Bölgesel Kırılım.....	51
Grafik 9: Sektör İthalat Tutarları (2019-2023).....	52
Grafik 10: İthalatın Bölgesel Kırılımı	53

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Yatırım Teşvik Sistemi (2025/9903 Sayılı Karara Göre)	96
--	----

ÖZET	
Başlık: Yatırım Teşviklerinin Savunma Sanayiine Etkileri: Ankara İli Örneği	
Yazar: Satılmış GÖKSÜLÜK	
Danışman: Prof. Dr. Temel GÜRDAL	
Kabul Tarihi: 16/06/2025	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 92 (ana kısım) + 13 (ek)
Savunma sanayii, dünya çapında ve özellikle Türkiye’de giderek daha fazla önem kazanan bir sektör haline gelmiştir. Ülkelerin bağımsızlığı için ekonomik gelişimin yanı sıra, milli kaynaklarla savunma ihtiyaçlarını karşılayabilme yetenekleri de oldukça kritiktir. Son yıllarda, Türkiye, savunma sanayiinde büyük projelere imza atarak uluslararası alanda dikkat çekmektedir. Teknolojik yeniliklere ayak uydurmak ve yerli üretimi teşvik etmek, sektörün büyümesi için hayati öneme sahiptir. Yatırımcıların teşvik edilmesiyle, yerli kaynakların kullanımıyla savunma sanayiine yönelik ürünlerin üretimi desteklenmelidir. Bu çalışma ile savunma sanayiine yönelik sağlanan yatırım teşviklerinin etkileri incelenmiş ve sektörün gelişimi üzerindeki rolü araştırılmıştır. Söz konusu çalışma ülkemiz stratejik sektörlerinden savunma sanayiinin gelişim sürecinde teşvik sistemlerinin önemine yönelik alan araştırmasını içermektedir. Çalışmada sektörün Ankara ili kapsamında analizi yapılmış, silah ve mühimmat üreten, 100 ve üzeri çalışanı olan 12 firma ve 24 sektör temsilcisi ile görüşmeler ve derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş, katılımcıların algılarına göre biçimlenen potansiyel gelişme alanları ortaya koyularak teşvik mekanizmasının işleyişinde etkinliğin nasıl olması gerektiği tartışılmıştır. Bu tartışma nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmiş olup elde edilen sonuçlar analiz edilerek raporlanmıştır. Yatırım teşviklerinin savunma sanayiine etkileri, ekonomik, teknolojik, güvenlik ve stratejik bağımsızlık gibi birçok açıdan ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler kapsamında teşviklerin; katma değerli ürün üretimini, AR-GE ve inovasyon odaklı yatırımları, ihracat potansiyelini, üretim verimliliğini ve yüksek teknoloji kullanımını artırdığı, kalite ve akreditasyon süreçlerine olumlu katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda söz konusu çalışma ile yatırım teşvik mekanizmalarının güvenlik politikasının operasyonel alanını oluşturan savunma sanayiine olan etkileri analiz edilmiş olup sektöre yönelik sağlanan teşvikler ile gelişme potansiyeli ortaya konmaya çalışılmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Yatırım Teşvikleri, Savunma Sanayii, Stratejik Yatırımlar, Proje Bazlı Yatırımlar, Teşvik Unsurları	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Effects of Investment Incentives on Defense Industry: Example of Ankara Province	
Author of Thesis: Satılmış GÖKSÜLÜK	
Supervisor: Prof. Dr. Temel GÜRDAL	
Accepted Date: 16/06/2025	Number of Pages: ix (pre text) + 92 (main body) + 13 (add)
This text outlines the general framework of a study that highlights the economic, technological, and security importance of the defense industry and examines the impact of investment incentives on the sector. The development process of Turkey's defense industry focuses on investments aimed at encouraging domestic production and the importance of support provided to the defense sector for strategic independence. The defense industry not only enhances a country's military strength but also plays a crucial role in economic development and technological advancement. Turkey's major projects in this sector are gaining attention not only in the domestic market but also in international markets. In this context, encouraging domestic production and focusing on technological innovations in the defense industry emerge as a key strategy for Turkey's independence goals. This study examined the effects of investment incentives provided for the defense industry and investigated its role in the development of the sector. The study includes a field study on the importance of incentive systems in the development process of the defense industry, one of the strategic sectors of our country. In the study, an analysis of the sector was made within the scope of Ankara province, interviews and in-depth interviews were conducted with 12 companies producing weapons and ammunition and having 100 or more employees and 24 sector representatives, and it was discussed how the effectiveness of the incentive mechanism should be by revealing the potential development areas shaped according to the perceptions of the participants. This discussion was carried out using qualitative and quantitative research techniques and the results obtained were analyzed and reported. The effects of investment incentives on the defense industry have been evaluated from many perspectives such as economic, technological, security and strategic independence. Within the scope of these evaluations, it has been concluded that the incentives increase value-added product production, R&D and innovation-focused investments, export potential, production efficiency and high technology use, and contribute positively to quality and accreditation processes. In this context, the effects of investment incentive mechanisms on the defense industry, which constitutes the operational area of security policy, have been analyzed with the study in question, and the development potential has been tried to be revealed with the incentives provided for the sector.	
Keywords: Investment Incentives, Defense Industry, Strategic Investments, Project Based Investments, Incentive Elements	

GİRİŞ

Günümüz küresel konjonktüründe devletlerin güvenlik ihtiyaçları, yalnızca askeri güçle değil aynı zamanda teknolojiye dayalı, yerli ve milli savunma sanayii altyapıları ile karşılanmaktadır. Uluslararası ilişkilerde artan belirsizlik, bölgesel tehditler ve teknolojik rekabet, ülkeleri savunma sanayiine yönelik yatırımları artırmaya yöneltmiştir. Bu bağlamda, savunma sanayiinin geliştirilmesi, stratejik bir zorunluluk olarak değerlendirilmekte; bu alanın büyümesi ise doğrudan kamu politikaları, özellikle de yatırım teşvikleri aracılığıyla desteklenmektedir.

Yatırım teşvik sistemleri, bir ülkenin ekonomik kalkınmasını hızlandırmak ve stratejik sektörlerde üretim kapasitesini artırmak amacıyla uygulanan önemli araçlardan biridir. Türkiye'de de yatırım teşvik politikaları, sanayileşme hedefleri doğrultusunda farklı dönemlerde güncellenerek özel sektör yatırımlarını yönlendirme aracı olarak kullanılmaktadır. Savunma sanayii ise hem yüksek katma değer üretme kapasitesi hem de dışa bağımlılığı azaltma potansiyeli nedeniyle teşvik sisteminde öncelikli sektörler arasında yer almaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de uygulanan yatırım teşviklerinin savunma sanayiine olan etkilerini Ankara ili örneği ile ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nisan-Mayıs 2025 döneminde sahada gerçekleştirilen birebir görüşmeler ve derinlemesine mülakatlar ile teşviklerin sektör üzerindeki etkileri regresyon, korelasyon ve frekans dağılımları ile analiz edilmiştir. Bu kapsamda savunma sanayinde silah ve mühimmat üreten, 100 ve üzeri çalışanı olan 12 firmanın toplam 24 sektör temsilcisi ile görüşülmüş, teşviklerden nasıl yararlandıkları, bu teşviklerin yatırım kararlarına olan etkileri ve sektörel gelişime olan katkıları değerlendirilmiştir. Böylece hem mevcut yatırım teşvik sisteminin etkinliği ölçülmüş hem de politika yapıcılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Tez iki bölümden oluşmakta olup ilk bölümünde, hibe, teşvik ve yatırım teşvik sistemi/mekanizması kavramları, yatırım teşviklerinin amaçları, yatırım teşvik sistemi ve teşvik destek unsurları ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise yatırım teşviklerinin savunma sanayiine etkilerine yönelik gerçekleştirilen araştırmanın amacı, kapsamı, kısıtları, yöntemi ve bulgular değerlendirilerek teşviklerin savunma sanayii üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Sonuç ve değerlendirme kısmında ise genel bulgular ışığında önerilerde bulunmaktadır.

Bu tez, yatırım teşviklerinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda stratejik öneme sahip sektörlerdeki etkilerini inceleyerek literatüre katkı sağlamayı ve politika yapıcılar için yol gösterici bir kaynak olmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmada, yatırım teşviklerinin savunma sanayiinin gelişimi üzerindeki etkileri incelenmektedir. Başat olarak, Türkiye'nin ulusal güvenlik doktrini doğrultusunda, savunma sanayii ekosisteminin güçlendirilmesi amacıyla uygulanan teşviklerin rolü ele alınacak olup bu teşviklerin inovasyon süreçlerini hızlandırıp hızlandırmadığını, AR-GE yatırımlarını nasıl şekillendirdiğini ve sürdürülebilir büyümeyi destekleyip desteklemediği sorgulanacaktır.

Çalışmada ayrıca, yatırım teşviklerinin savunma sanayii firmalarının ciro, ihracat ve patent gelirleri üzerindeki etkileri de değerlendirilecektir. Yerli üretimin artırılmasıyla birlikte, sektörün rekabet gücünün nasıl geliştiği analiz edilecektir. Elde edilen bulgular, politika yapıcılar için stratejik öneriler sunmayı, ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan ve ulusal güvenlik algısını pekiştiren bir sinerji yaratmayı hedeflemektedir.

Ek olarak, yatırım teşviklerinin etkinliğini değerlendirerek, savunma sanayiinde sürdürülebilir bir ivme kazandırmanın yollarını araştıracaktır. Alan araştırması yapılırken Ankara ili özelinde seçilecek ülkemiz için stratejik öneme haiz savunma sanayii firmalarının ilgili strateji ya da teşvik birimleri ile gerçekleştirilecek derinlemesine mülakat uygulamasını içerecektir. Elde edilecek sonuçlar sosyal bilimlere özgü veri analiz programları ile analiz edilecek, genel değerlendirme ve sonuçlar tezde tartışılacaktır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, Türkiye'nin savunma sanayiinin gelişimi ile ulusal güvenlik stratejilerinin uyumlu hale getirilmesi sürecini inceleyerek özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Yatırım teşviklerinin savunma sanayiindeki etkilerini analiz ederek, ülkenin savunma kapasitesinin teşvik mekanizmasıyla ne şekilde artırılabilceğine yönelik değerlendirme hedefiyle önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Alan araştırması, Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik konjonktürel durumu dikkate alındığında Suriye, Rusya-Ukrayna savaşı ile ticaret savaşları ya da yeni korumacılık

tedbirlerinin dünyaya hâkim olmaya başladığı buna bağlı olarak ülkemizin yerli üretim ve inovasyon kapasitesinin güçlendirilmesi açısından kritik bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, böylesi bir konjonktürün getirdiği olağanüstü dönemde savunma sanayii gelişim dinamiğinin bütün ekosistemdeki etkilerinin değerlendirilebileceği benzersiz bir ortam bulunmaktadır.

Bilimsel açıdan, yatırım teşviklerinin savunma sanayii üzerindeki etkisini ve ekonomik büyüme ilişkisini detaylandırarak literatüre katkı sağlanacak; teknolojik olarak, yerli üretimin arttırılmasına yönelik stratejiler ve teşviklere yönelik izlenmesi gereken adımlar aktarılacaktır.

Bu kapsamda, sosyoekonomik açıdan, yatırım teşviklerinin savunma sanayii üzerindeki ekonomik etkileri ile savunma sanayiindeki büyümenin ülke ekonomisine olan pozitif etkileri, istihdam, ihracat ve dışa bağımlılığın azaltılmasına yönelik sektör temsilcilerinin algı ve bakış açılarının tartışma zemininde yorumlanması hedeflenmektedir. Sektörün son derece geniş bir tedarikçi ve alt yüklenici ağı olması, üretilen ürün yelpazesinin askeri amaçlar dışında sivil piyasanın da ihtiyaçlarını karşılaması ve yüksek katma değerli potansiyeli çalışmanın önemini artırmaktadır.

Sonuç olarak hem akademik alanda hem de politika geliştirme sürecinde önemli bir referans kaynağı oluşturmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, yatırım teşviklerinin Türkiye'nin savunma sanayiine olan etkilerini bir alan araştırmasıyla incelemektir. Bu bağlamda, savunma sanayiinin gelişimi için sağlanan yatırım teşviklerinin ekonomik, teknolojik, güvenlik ve stratejik bağımsızlık üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi, ayrıca yerli üretimi teşvik etme ve teknolojik yeniliklerin desteklenmesi gibi stratejilerin savunma sektöründeki büyüme ve sürdürülebilirlik açısından nasıl bir rol oynadığı sektör temsilcileri ile tartışılacaktır.

Çalışmanın, teşviklerin sektördeki potansiyel gelişim alanlarını nasıl biçimlendirdiği ve etkinliğinin artırılabilmesi için hangi stratejilerin uygulanması gerektiğinin belirlenmesine yönelik görüş ve değerlendirmelerde bulunulması amaçlanmaktadır. Ayrıca söz konusu çalışma ile savunma sanayii politikalarına yön vermek ve sektördeki oyuncuların algılarına dayalı stratejik öneriler geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Bu çalışma, yatırım teşviklerinin sadece savunma sanayii boyutuna yönelik olarak hazırlanmış olup diğer sektörel teşvik unsurlarını içermemektedir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada, yatırım teşviklerinin savunma ekosistemine olası etkileri bir alan araştırmasıyla incelenecek olup güvenlik ve stratejik önem düzeyi yerli üretimi teşvik ile yeniliklerin desteklenmesi yanında büyüme ve sürdürülebilirlik açısından nasıl bir rol oynadığına yönelik olarak sektör temsilcilerinin algıları ölçülmeye çalışılacaktır.

Tez, imalat sektörü içerisinde yalnızca savunma sanayii ile sınırlandırılmış olup teşvik mekanizmasının diğer imalat sektörlerindeki dinamikleri hariç bırakılmıştır. Ayrıca, alan araştırmasında Ankara ili özelinde çalışma yapılmış maliyet ve zaman kısıtları nedeniyle diğer illerdeki firmalar araştırma evrenine dahil edilmemiştir. Savunma ekosisteminin doğası gereği hiçbir alt yüklenici firma ile temas kurulmamış, hedef ve sistem odaklı silah – mühimmat üretimine odaklı firmalar çalışmaya dahil edilmiştir.

Ayrıca, kara, hava ve deniz platform üreticileri ekosistemin özelliği gereği komplike yapıları barındırdığından ve proje bazlı teşviklerin haricinde diğer teşvik unsurlarına yoğunlaşmadıkları için örneklemden ayrı tutulmuştur.

Çalışma, savunma sanayine yönelik araştırmaları içerdiği için “Millî Savunma Bakanlığı Savunma Sanayii Güvenliği Yönergesi”nin sektör çalışanlarını sınırlandırması ve sektörün gizlilik içermesi nedeniyle sınırlı sayıda firma ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın en büyük sınırlılığı ise, mevcut alan araştırmasının Ankara ili koşullarında değerlendirilme zorunluluğu olmasıdır. Başka bir deyişle, ülkemiz diğer illerinde aynı sektörde faaliyet gösteren firma yöneticilerinin algıları değişkenlik gösterebileceği gibi mevcut mevzuat düzenlemeleri de araştırmayı sınırlandıran başka bir etken olarak göze çarpmaktadır. Zira soru formunun dördüncü bölümünde yöneltilen sorularda teşvik mekanizmasının nasıl ve hangi yönde gelişiminin sağlanmasının gerektiğine ilişkin katılımcıların algıları yorumlanmıştır.

Son olarak, tezin alan araştırması uzun periyodu olan bir çalışmadan ziyade Nisan-Mayıs 2025 dönemi teşvik mekanizmalarını değerlendiren uzman ve yöneticilerin algılamalarının değerlendirilmesidir. Tekrarlı ve uzun soluklu araştırmalarda tutum ve algıların olası mevzuat düzenlemeleri ile konjonktürel özellikler de dikkate alınarak değişebilmesi muhtemeldir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin kombinasyonu kullanılarak gerçekleştirilecektir. İlk olarak, Türkiye'nin savunma sanayii üzerindeki yatırım teşviklerinin etkilerini analiz etmek amacıyla literatür taraması yapılacaktır. İkinci olarak, savunma sanayiindeki firmalarla yapılan görüşmeler ve derinlemesine mülakatlar ile yerli üretim, yeni yatırım, AR-GE yatırımları, ihracat, ciro vb. göstergeler üzerine veri toplanacaktır.

Bu veriler, ekonomik analiz yöntemleriyle değerlendirilecek ve teşviklerin firmalar üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılacaktır. Ayrıca, yerli üretim artışına bağlı olarak rekabet gücü değişimi ve sektörel büyüme süreçlerine yönelik stratejik düzey yaklaşımlar da analiz edilecektir. Son olarak, elde edilen bulgular uygun analiz programlarıyla analiz edilerek, Türkiye'nin savunma sanayii politikasına yön verebilecek teşvik mekanizmaları çerçevesinde stratejik öneriler geliştirmek amacıyla yorumlanacaktır.

1. BÖLÜM: YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

1.1. Hibe ve Teşvik Kavramları

Kamu müdahalesinin ekonomik alan üzerindeki araçlarından biri olan destekleme politikaları, yatırım ortamının geliştirilmesi, stratejik sektörlerin güçlendirilmesi ve bölgesel kalkınmanın sağlanması amacıyla çeşitli araçlarla yürütülmektedir. Bu araçlar arasında yer alan hibe ve teşvik kavramları, çoğu zaman birbirinin yerine kullanılsa da gerek hukuki nitelikleri gerekse uygulama biçimleri bakımından önemli farklar içermektedir (OECD, 2017).

Hibe Kavramı

Hibe, herhangi bir geri ödeme veya karşılık beklentisi olmaksızın kamu otoritesi ya da uluslararası bir kuruluş tarafından doğrudan verilen mali yardımı ifade etmektedir. Hibe, tamamen kamu kaynağına dayanmakta ve belirli bir proje, faaliyet ya da program kapsamında, belirli koşullar yerine getirildiği takdirde karşılıksız olarak sunulmaktadır. Türkiye’de hibe uygulamaları daha çok TÜBİTAK, KOSGEB, Tarım ve Kırsal Kalkınma Destekleri (IPARD) ve AB fonları aracılığıyla yürütülmektedir (TÜBİTAK, 2023; KOSGEB, 2023).

Hibe programlarının amacı, özel sektörün risk almakta tereddüt ettiği alanlarda kamu kaynakları aracılığıyla yenilikçi ya da toplumsal faydası yüksek faaliyetlerin desteklenmesidir. Bu yönüyle hibe, genellikle AR-GE, inovasyon, sürdürülebilirlik ve bölgesel kalkınma projelerine yöneliktir.

Teşvik Kavramı

Teşvik, yatırımcıya sağlanan vergi indirimi, sigorta primi desteği, enerji desteği, yatırım yeri tahsisi gibi çeşitli ekonomik ve idari avantajları kapsamaktadır. Teşvikler, doğrudan nakdi ödeme şeklinde olmayacağı gibi, yatırım sürecindeki maliyetleri azaltmak, yatırımcıyı belirli bir bölge veya sektöre yönlendiren sistemli bir kamu politikası aracıdır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Teşvik sistemi, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile düzenlenmiş olup; vergisel kolaylıklar, gümrük muafiyetleri, faiz destekleri ve kamu alım garantisi gibi çok sayıda alt bileşenden oluşmaktadır. Bu yönüyle teşvik, kamu-özel

sektör etkileşiminin sistematik ve koşula bağlı bir biçimde yürütülmesini sağlayan araçlar setidir (19.06.2012 tarih ve 28328 sayılı Resmî Gazete, 2012).

Kavramsal Ayrım

Hibe ve teşvik kavramları arasındaki temel fark, geri ödeme yükümlülüğü olmadan sağlanan doğrudan mali yardım (hibe) ile yatırım sürecini desteklemek için sunulan sistemli kamu avantajları bütünü (teşvik) arasındaki işlevsel ve hukuki ayrımdır. Hibe, genellikle proje bazlıdır ve kamu bütçesinden doğrudan aktarım anlamına gelirken; teşvik, genellikle vergi ve mevzuat düzenlemeleri aracılığıyla maliyet azaltımı şeklinde dolaylı etkiler yaratmaktadır.

Akademik literatürde, hibelerin daha çok yenilikçi faaliyetleri desteklediği, teşviklerin ise yatırım ortamını bütüncül şekilde güçlendirmeyi hedeflediği vurgulanmaktadır (OECD, 2017; Gürlesel, 2022). Ayrıca, hibe uygulamaları çoğunlukla mikro ölçekli projelerde öne çıkarken; teşvik sistemleri orta ve büyük ölçekli yatırımlar için daha etkilidir.

Hibe ve Teşvik Kavramlarının Savunma sanayii Yatırımları Bağlamında Uygulama Farkı

Savunma sanayii yatırımları, yüksek sermaye gereksinimi, teknoloji yoğunluğu ve uzun geri dönüş süresi nedeniyle hem hibe hem de teşvik türü kamu desteklerinden sıklıkla faydalanmaktadır. Ancak bu iki destek türü, uygulama biçimi ve hedeflediği yatırım aşaması bakımından birbirinden farklılık göstermektedir.

Örneğin, bir savunma sanayii şirketi tarafından geliştirilen yeni nesil insansız hava aracı (İHA) projesinde, prototip üretimi ve test aşamasında ortaya çıkacak AR-GE giderleri için TÜBİTAK 1501 – Sanayi AR-GE Destek Programı kapsamında sağlanan hibe desteği, geri ödemesiz ve doğrudan nakdi bir kamu kaynağıdır. Bu destek, ürünün ortaya çıkması için gerekli olan yenilikçi teknolojik çalışmaların finanse edilmesini sağlar.

Aynı şirket, bu AR-GE sürecinden sonra prototipten seri üretime geçmek istediğinde ise yatırım teşvik belgesi alarak çeşitli teşvik unsurlarından faydalanabilir. Bu teşvikler arasında KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, kurumlar vergisi indirimi, sigorta primi desteği, yatırım yeri tahsisi ve hatta kamu alım garantisi yer almaktadır. Bu tür teşvikler doğrudan bir nakdi transfer içermemekle birlikte, üretim maliyetlerini azaltarak yatırımın gerçekleşmesini ve sürdürülmesini kolaylaştırmaktadır.

Dolayısıyla savunma sanayiinde hibeler, çoğunlukla ürün geliştirme ve teknoloji kazanımı gibi başlangıç aşamalarında kullanılırken; teşvikler, yatırımın uygulanması,

genişletilmesi ve ticarileştirilmesi süreçlerinde devreye giren yapısal desteklerdir. Bu iş bölümü, kamu desteklerinin stratejik ve tamamlayıcı biçimde kullanılmasını sağlamaktadır.

Hibe ve teşvik kavramlarının karşılaştırması aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Kriter	Hibe	Teşvik
Tanım	Karşılıksız ve Doğrudan Mali Yardım	Yatırım Sürecini Kolaylaştıran Sistemli Kamu Destekleri
Finansman Türü	Doğrudan Kamu Finansmanı (Nakit Transfer)	Dolaylı Mali Kolaylıklar (Vergi İndirimi, Muafiyet Vb.)
Geri Ödeme Yükümlülüğü	Yok	Yok (Bazı durumlarda dolaylı geri kazanım olabilir)
Kapsam	Proje veya Faaliyet Bazlı	Yatırım Bazlı
Uygulama Alanı	AR-GE, İnovasyon, Eğitim, Sürdürülebilirlik	Üretim, Yatırım, İstihdam, Altyapı
Kamu Kurumları	TÜBİTAK, KOSGEB, AB Fonları	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, İŞKUR
Destek Miktarı	Proje Bütçesine Göre Belirlenir	Yatırım Türüne ve Bölgesine Göre Değişir
Destek Süresi	Genellikle Kısa-Orta Vadeli	Orta-Uzun Vadeli
Savunma Sanayii Örneği (AR-GE)	TÜBİTAK 1501 ile İHA Prototipi Geliştirme	-
Savunma Sanayii Örneği (Üretim)	-	Yatırım Teşvik Belgesi ile Seri Üretim, KDV İstisnası, Vergi İndirimi, Enerji Desteği Vb.

Tablo 1: Hibe ve Teşvik Kavramlarının Karşılaştırılması (Savunma sanayii Özelinde)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2. Yatırım Teşviklerinin Amaçları

Yatırım teşvikleri, kamu otoriteleri tarafından uygulanan sistematik destek mekanizmaları aracılığıyla özel sektör yatırımlarını yönlendirmeyi, belirli ekonomik, bölgesel ve stratejik hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlayan kamu politikası araçlarıdır. Türkiye’de bu sistem, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar çerçevesinde yapılandırılmıştır (Resmî Gazete, 2012).

Teşvik sisteminin temel hedefleri, yalnızca sermaye birikimini artırmak değil; aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, stratejik sektörleri desteklemek ve bölgesel dengesizlikleri azaltmaktır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Aşağıda, yatırım teşviklerinin amaçları savunma sanayii yatırımları bağlamında ele alınarak açıklanmıştır:

Ekonomik Büyümenin Desteklenmesi ve İstihdamın Artırılması

Yatırım teşvik sisteminin en temel amaçlarından biri, özel sektör yatırımlarının artırılması yoluyla ekonomik büyümenin hızlandırılmasıdır. Teşviklerin sunduğu vergi indirimleri, finansman kolaylıkları ve maliyet düşürücü unsurlar sayesinde yeni yatırımların önü açılmakta; buna bağlı olarak istihdam olanakları genişlemektedir (OECD, 2017). Savunma sanayii gibi iş gücü yoğun ve uzmanlık gerektiren sektörlerde bu teşviklerin etkisi daha belirgindir.

Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Azaltılması

Teşvik sistemi, Türkiye’yi sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre altı bölgeye ayırarak, daha az gelişmiş bölgelere yönelik olarak daha yüksek oranlı destekler sunmaktadır. Bu uygulama, özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde yatırımların artırılması ve ülke içi bölgesel dengenin sağlanması açısından önemlidir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Stratejik Sektörlerin Desteklenmesi

Savunma sanayii gibi yüksek teknoloji ve güvenlik hassasiyeti gerektiren sektörler, “öncelikli yatırım konuları” arasında yer almakta ve bu kapsamda daha güçlü teşvik unsurlarından faydalanmaktadır. Bu tür stratejik sektörlerin desteklenmesi, ulusal güvenlik, ekonomik bağımsızlık ve dışa bağımlılığın azaltılması hedefleriyle doğrudan ilişkilidir (Gürlel, 2022).

Teknoloji Transferinin ve Yerli Üretimin Teşviki

Teşvikler aracılığıyla teknoloji yoğun üretim ve yerli üretim kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda AR-GE içeren, yerli üretime dayalı ve yüksek katma değerli yatırımlar öncelikli olarak desteklenmektedir. Türkiye’nin dışa bağımlılığını azaltma stratejisinde, savunma sanayii yatırımları bu yönüyle öncelikli bir alan olarak öne çıkmaktadır (TÜBİTAK, 2023).

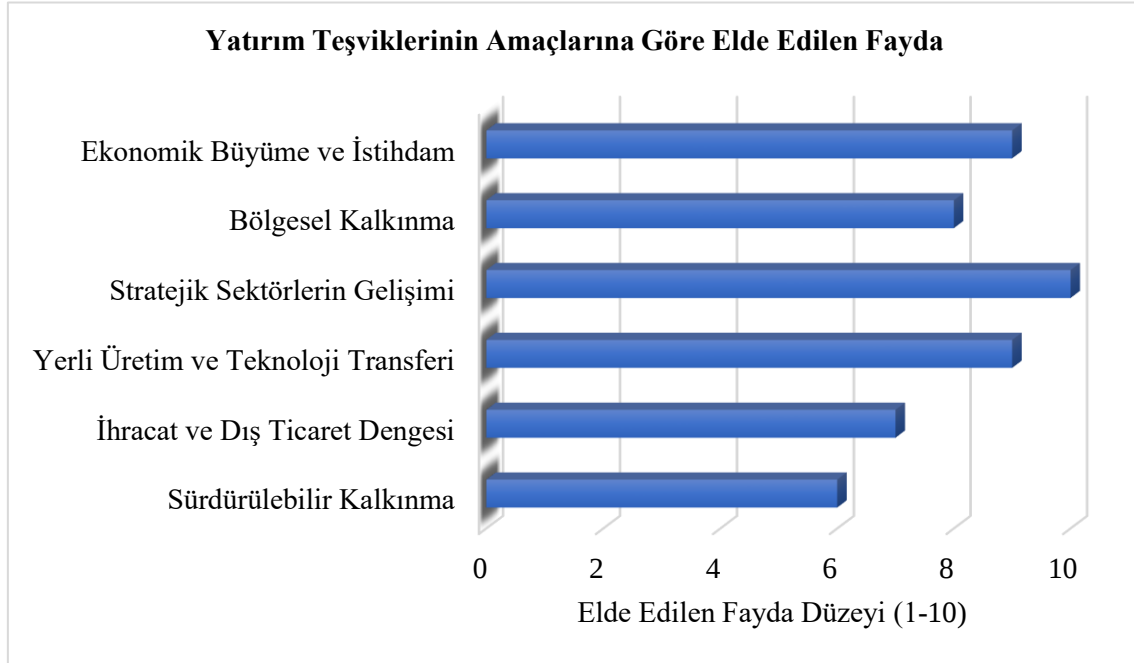
İhracatın Teşvik Edilmesi ve Dış Ticaret Açığının Azaltılması

Yatırım teşvikleri, özellikle ihracata yönelik yatırımlar için tasarlanmış özel destek unsurları içermektedir. Serbest bölgelerde, gümrük muafiyetleri, vergi istisnaları ve kamu alım garantisi gibi teşvikler sayesinde firmaların uluslararası pazarlarda rekabet gücü artmakta, bu da ülkenin dış ticaret açığını azaltıcı yönde etki yaratmaktadır (Kılınç Gebiç & Ömürbek, 2023).

Sürdürülebilir Kalkınma ve Yeşil Dönüşüm Hedeflerinin Desteklenmesi

Modern teşvik politikaları, sadece ekonomik büyüme değil; aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik ve karbon salımının azaltılması gibi çevresel hedefleri de kapsamaktadır.

Bu bağlamda, enerji verimliliği yüksek, yenilenebilir enerjiye dayalı ya da çevre dostu teknolojiler içeren yatırımlar da teşvik sistemine dâhil edilmiştir (OECD, 2021).

Grafik 1: Yatırım Teşviklerinin Amaçlarına Göre Elde Edilen Fayda

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda yer alan grafik, Türkiye’de uygulanan yatırım teşviklerinin hedeflediği temel amaçlara karşılık olarak elde edilen fayda düzeylerini göstermektedir. Veriler temsili olarak 10 üzerinden derecelendirilmiş olup, literatürde ve resmî belgelerde sıkça vurgulanan etki düzeylerine dayalı bir değerlendirmeyi yansıtmaktadır.

Grafikte görüldüğü üzere, stratejik sektörlerin gelişimi (örneğin savunma sanayii), ekonomik büyüme ve istihdam, ile yerli üretim ve teknoloji transferi başlıklarında teşviklerin yüksek düzeyde fayda sağladığı görülmektedir. Özellikle savunma sanayii gibi teknoloji yoğun sektörlerde, kamu desteklerinin yerli üretim kapasitesine ve AR-GE faaliyetlerine doğrudan katkı sunduğu değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, bölgesel kalkınma ve ihracat hedefleri de önemli kazanımlar sağlamaktadır; ancak bu alanlarda destekleyici politikaların bütüncül biçimde sürdürülmesi gerekliliği devam etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, teşvik sistemine daha yakın tarihlerde entegre edilen bir öncelik olduğundan, diğer hedeflere kıyasla daha sınırlı bir etki düzeyine sahiptir.

Bu grafik, yatırım teşviklerinin çok boyutlu politika aracı olarak nasıl işlev gördüğünü, ekonomik, stratejik ve sosyal alanlarda yarattığı karşılıkları özetlemektedir.

1.2.1. İthal Bağımlılığı Yüksek Olan Ürünlerin Yerli Üretiminin Sağlanarak Cari Açığın Azaltılması

Yatırım teşvik sisteminin temel hedeflerinden biri, ithalata yüksek derecede bağımlı olunan ürünlerin yurt içinde üretilmesini sağlayarak dış ticaret açığını azaltmak ve böylece cari işlemler dengesinde yapısal bir iyileşme sağlamaktır. Bu hedef hem ekonomik güvenlik hem de makroekonomik istikrar açısından kritik bir öneme sahiptir. Türkiye'nin uzun yıllardır karşı karşıya kaldığı cari açık sorunu, büyük ölçüde sermaye ve ara mallarında dışa bağımlılıktan kaynaklanmaktadır (Gürlesel, 2022).

2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar çerçevesinde yürütülen teşvik sisteminde, ithalat bağımlılığı yüksek olan ürünlerin yerli üretimini hedefleyen yatırımlar, “stratejik yatırım” kapsamında değerlendirilmekte ve bu yatırımlara en üst düzey teşvik unsurları sağlanmaktadır (Resmî Gazete, 2012). Bu tür yatırımlara vergi indirimi, gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası, sigorta primi desteği ve yatırım yeri tahsisi gibi destekler, daha yüksek oran ve sürede uygulanabilmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Özellikle savunma sanayii, ilaç ve tıbbi cihaz, makine, enerji ekipmanları, kimyasal girdiler ve yarı iletkenler gibi sektörlerde üretimin yerlileştirilmesi hem cari açığı azaltıcı etkisi hem de stratejik özerklik hedefi bakımından öncelik taşımaktadır. Örneğin savunma sanayiinde geçmişte ithalatla karşılanan birçok yüksek teknoloji ürünü, kamu destekleri sayesinde bugün MKE, Aselsan, Roketsan ve Havelsan gibi firmalarca yerli olarak üretilmekte ve hatta ihraç edilmektedir (SSB, 2024).

Literatürde de yerli üretimin artırılmasının yalnızca dış ticaret açığını azaltmakla kalmadığı; aynı zamanda teknoloji transferini, nitelikli istihdamı ve AR-GE kapasitesini de olumlu yönde etkilediği vurgulanmaktadır (OECD, 2017). Yerli üretimle desteklenen sektörler, döviz girdisine olan ihtiyacı azaltmakta, böylece döviz kuru üzerindeki baskıyı hafifletmekte ve ekonomik kırılganlığı azaltmaktadır.

Bu doğrultuda, yatırım teşvik sistemi yalnızca üretimi desteklemekle kalmamakta; aynı zamanda dış ticaret yapısının dengelenmesi, ekonomik bağımlılıkların azaltılması ve uzun vadeli dış finansman baskılarının hafifletilmesi gibi makro düzeyde kazanımlara hizmet etmektedir. Bu yönüyle sistem, klasik anlamda bir sanayi politikası aracından öte, ekonomik güvenliğe yönelik bir stratejik politika aracıdır.

Aşağıdaki tablo, Türkiye’de yatırım teşvik sisteminin ithalata yüksek bağımlılığı bulunan sektörlerde yerli üretimi artırarak cari işlemler dengesine sağladığı katkıyı açıklamaktadır. Teşvik unsurları, yalnızca üretim maliyetlerini düşürmekle kalmayıp aynı zamanda dışa bağımlılığı azaltarak döviz çıkışını sınırlamakta ve makroekonomik istikrarı desteklemektedir.

Teşvik Unsuru	İlgili Etki Alanı	Cari Açık Üzerindeki Etkisi
Gümrük Vergisi Muafiyeti	İthal girdilere alternatif yerli üretimi teşvik	İthalatın azalması
KDV İstisnası	Sermaye malı yatırım maliyetlerini düşürme	Yatırımın hızlanması ve ithalat yerine üretim
Vergi İndirimi	Sabit yatırım teşviki	Yerli üretimin cazibesinin artması
Yatırım Yeri Tahsisi	Üretim altyapısının güçlendirilmesi	Sanayi bölgelerinde üretimin artması
Kamu Alım Garantisi	Talep güvencesi ile üretici motivasyonu	Yerli ürünün ithal muadili yerine kullanılması

Tablo 2: Yatırım Teşviklerinin İthalatı Azaltma ve Cari Açık Üzerindeki Etkisi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Stratejik Yatırım Statüsü ithal ikamesine odaklanan projelerin önceliklendirilmesi kritik ürünlerde dışa bağımlılığın azaltılmasını sağlamaktadır.

Bu tablo, yatırım teşviklerinin cari denge üzerindeki dolaylı etkilerini politika araçları bazında özetlemektedir.

1.2.2. Yüksek ve Orta-Yüksek Teknolojiye Yönelik Yatırımların Desteklenerek Teknolojik Dönüşümün Sağlanması

Yatırım teşvik sisteminin öncelikli hedeflerinden biri, Türkiye ekonomisinin teknoloji düzeyini artırmak ve katma değeri yüksek üretim yapısını güçlendirmektir. Bu hedef doğrultusunda, özellikle yüksek ve orta-yüksek teknoloji sınıfına giren yatırımların desteklenmesi, sadece ekonomik büyümeyi hızlandırmakla kalmamakta; aynı zamanda sanayi politikalarında dönüşüm, dışa bağımlılığın azaltılması ve uluslararası rekabet gücünün artırılması gibi çok boyutlu kazanımlar üretmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar kapsamında yüksek teknoloji içeren yatırımlar, “öncelikli yatırım konuları” arasında değerlendirilmekte ve en az 5. bölge teşviklerinden yararlanma hakkı kazanmaktadır (Resmî Gazete, 2012). Bu tür yatırımlara vergi indirimi, KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, faiz ve sigorta primi desteği, yatırım yeri tahsisi gibi doğrudan ve dolaylı destekler sağlanmaktadır.

Özellikle savunma sanayii, biyoteknoloji, mikroelektronik, ileri malzeme teknolojileri, yapay zekâ ve dijital üretim altyapısı gibi sektörlerde yüksek teknolojiye dayalı üretim faaliyetleri, bu teşvik sisteminin ana hedeflerinden biri olarak konumlandırılmıştır. Türkiye’nin 12. Kalkınma Planı ve 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi de yüksek teknoloji üretimini, “öncelikli yapısal dönüşüm alanı” olarak tanımlamaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2025).

Literatürde, teknoloji düzeyi yüksek sektörlerle yönelik teşviklerin yalnızca üretim kapasitesini artırmadığı; aynı zamanda bilgi transferi, nitelikli istihdam ve AR-GE ekosisteminin gelişimini de desteklediği vurgulanmaktadır (OECD, 2017). Özellikle kamu desteklerinin yönlendirici rolü sayesinde özel sektörün risk alma kapasitesi artmakta, üniversite-sanayi iş birlikleri teşvik edilmekte ve uluslararası patent başvuruları gibi göstergelerde ilerlemeler gözlenmektedir (Gürlesel, 2022).

Bu doğrultuda, yüksek ve orta-yüksek teknoloji yatırımlarına yönelik teşvikler, yalnızca sektörel büyümeyi değil, Türkiye’nin küresel değer zincirlerindeki konumunun güçlendirilmesini, teknolojik dışa bağımlılığın azaltılmasını ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasını sağlayan yapısal dönüşüm araçları olarak değerlendirilmektedir. Aşağıdaki tablo, yüksek ve orta-yüksek teknoloji düzeyine sahip sektörlerde gerçekleştirilen yatırımlara uygulanan başlıca teşvik türlerini ve bu teşviklerin teknolojik dönüşüm üzerindeki etkilerini özetlemektedir. Bu teşvikler, üretim altyapısının modernleşmesinden yerli teknoloji geliştirme kapasitesinin artırılmasına kadar çeşitli dönüşümleri desteklemektedir.

Teşvik Türü	Uygulama Alanı	Teknolojik Dönüşüm Üzerindeki Etkisi
Vergi İndirimi	Sabit sermaye yatırımları	Yüksek maliyetli teknoloji yatırımlarının önünü açar.
KDV İstisnası	Makine-teçhizat alımları	İleri üretim sistemlerine geçişi hızlandırır.
Gümrük Vergisi Muafiyeti	Yurt dışı teknoloji ekipman ithalatı	Yeni nesil teknolojilere erişimi kolaylaştırır.
Faiz ve Sigorta Primi Desteği	Yerli finansman kullanımı	Yerli teknoloji yatırımlarının cazibesini artırır.
Yatırım Yeri Tahsis	OSB ve teknoloji bölgeleri	Kümelenme ve teknoloji yoğun üretim ortamı oluşturur.

Tablo 3: Yüksek Teknolojiye Sağlanan Teşvikler ve Teknolojik Dönüşüm Etkileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Stratejik Yatırım Statüsü İthal ikamesi ve yüksek teknoloji projeleri yerli teknoloji geliştirme kapasitesini artırmaktadır.

1.2.3. Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklılıklarının Azaltılarak Az Gelişmiş Bölgelere Sağlanan Desteklerin Artırılması

Türkiye’de yatırım teşvik sisteminin temel amaçlarından biri, bölgesel kalkınmayı desteklemek ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmaktır. Ekonomik faaliyetlerin coğrafi olarak dengesiz dağılması, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bölgesel eşitsizliklerin yapılaşmasına neden olabilmektedir. Bu çerçevede uygulanan teşvik politikaları, az gelişmiş bölgelerde yatırım yapmayı cazip hale getirerek hem üretim kapasitesini hem de sosyal refahı yaygınlaştırmayı hedeflemektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Bu amaç doğrultusunda, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile Türkiye, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre altı bölgeye ayrılmış ve teşvikler bu sınıflamaya göre farklılaştırılmıştır (Resmî Gazete, 2012). 1. bölge en gelişmiş illeri, 6. bölge ise en az gelişmiş illeri kapsamaktadır. Bölge numarası yükseldikçe teşvik oranı, süresi ve yoğunluğu artmaktadır. Bu sistemde amaç, özel sektör yatırımlarının daha az gelişmiş bölgelere yönlendirilmesini sağlamaktır.

Özellikle 5. ve 6. bölgelerde yatırım yapan girişimciler, vergi indirimi, sigorta primi desteği (hem işveren hem işçi hissesi), gelir vergisi stopaj teşviki, yatırım yeri tahsis ve faiz desteği gibi teşvik unsurlarından daha yüksek oranda daha fazla süre ile faydalanabilmektedir. Ayrıca bu bölgelerde istihdam edilen iş gücünün nitelikli olması durumunda nitelikli personel desteği gibi özel destekler de uygulanmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Bu yaklaşımın temel dayanağı, kamu müdahalesi yoluyla piyasa başarısızlıklarının giderilmesi ve özel sektör yatırımlarının coğrafi olarak dengelenmesi prensibine dayanmaktadır. Akademik çalışmalarda da bölgesel teşviklerin, yatırım kararlarını etkileyen önemli bir unsur olduğu, özellikle altyapı ve finansman destekleri ile birlikte uygulandığında bölgesel kalkınmaya doğrudan katkı sunduğu belirtilmektedir (Kılınç Gebiç & Ömürbek, 2023).

Savunma sanayii gibi stratejik sektörlerde de bu bölgesel teşviklerin kullanımı giderek yaygınlaşmakta; örneğin Kırıkkale, Elâzığ, Diyarbakır gibi şehirlerde savunma sanayii yatırımları hem kamu kurumlarının yönlendirmesi hem de bölgesel teşvik avantajlarıyla hız kazanmaktadır.

Teşvik Bölgesi	Örnek İller	Teşvik Yoğunluğu	Bölgesel Kalkınma Etkisi
1. Bölge	İstanbul, İzmir, Ankara	Düşük	Yüksek mevcut altyapı; teşvik etkisi sınırlı
2. Bölge	Aydın, Balıkesir, Sakarya	Orta-düşük	Orta düzey sanayileşme; bölgesel çeşitlenme
3. Bölge	Adana, Düzce, Trabzon	Orta	Yeni yatırımlarla üretim deseni genişler.
4. Bölge	Aksaray, Çorum, Sivas	Orta-yüksek	İstihdam ve sanayi altyapısı gelişir.
5. Bölge	Çankırı, Erzurum, Giresun	Yüksek	Yatırım cazibesi artar; göç tersine döner.
6. Bölge	Şırnak, Hakkâri, Mardin	Çok Yüksek	Yapısal kalkınma, güvenlik ve istihdam etkisi

Tablo 4: Bölgelere Göre Teşviklerin Yoğunluğu ve Bölgesel Kalkınma Etkileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sonuç olarak, yatırım teşvik sistemi aracılığıyla az gelişmiş bölgelerde istihdam yaratılması, sanayi altyapısının geliştirilmesi ve sosyo-ekonomik kalkınmanın hızlandırılması hedeflenmekte; bu da Türkiye'nin iç bölgesel dengesizliklerinin giderilmesine yönelik sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına katkı sağlamaktadır.

1.2.4. Teşvik ve Hibe Mekanizmalarının Etkinliğinin Artırılması

Yatırım teşviklerinin yalnızca varlığı değil, etkinliği de ekonomik kalkınma süreçleri açısından belirleyici bir faktördür. Türkiye'de kamu politikalarının temel hedeflerinden biri, mevcut teşvik ve hibe mekanizmalarının hem idari kapasite açısından hem de etki düzeyi bakımından daha etkin hale getirilmesidir. Bu amaç, kaynak tahsisinde verimliliğin sağlanmasını, teşviklerin gerçekten ihtiyaç duyulan alanlara yönlendirilmesini ve uygulama sonrası değerlendirme mekanizmalarının güçlendirilmesini kapsamaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Teşvik sisteminin etkinliği, yalnızca yatırım kararlarını tetiklemekle değil, aynı zamanda yatırımların sürdürülebilirliği, istihdam üretme kapasitesi, katma değer yaratma düzeyi ve dışa bağımlılığı azaltma başarısı ile ölçülmelidir. Bu nedenle, teşvik sonrası performans izleme, geri bildirim temelli politika revizyonları ve bölgesel-sınıfsal etki analizleri gibi mekanizmaların sistematik hale getirilmesi önem arz etmektedir (OECD, 2017).

Hibe programları açısından da benzer şekilde, proje seçim kriterlerinin şeffaflaştırılması, proje çıktılarının izlenmesi ve etki değerlendirme raporlarının düzenli olarak kamuoyuyla paylaşılması, hibe mekanizmalarının güvenilirliğini ve stratejik etkisini artırmaktadır.

(TÜBİTAK, 2023; KOSGEB, 2023). Özellikle AR-GE ve teknoloji odaklı hibelerde, kamu fonlarının etkin kullanımı için ticarileşme ve yaygınlaşma göstergelerine odaklanan ölçütler giderek daha fazla öne çıkmaktadır.

Türkiye’de bu amaca yönelik olarak Yatırım Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü ve Elektronik Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Bilgi Sistemi (E-TUYS) gibi kurumlar ve dijital platformlar aracılığıyla, teşviklerin şeffaflığı ve izlenebilirliği artırılmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte, akademik çalışmalarda bölgesel ve sektörel bazlı teşviklerin etki analizlerine dayalı yeniden yapılandırılması gerektiği de sıkça vurgulanmaktadır (Gürlelel, 2022).

Savunma sanayii örneğinde olduğu gibi, stratejik sektörlerde sağlanan teşviklerin etkinliği, yalnızca üretim çıktısı ile değil; aynı zamanda yerli katkı oranı, ihracat kapasitesi, nitelikli istihdam düzeyi ve ulusal güvenlik stratejilerine katkı düzeyi gibi göstergelerle ölçülmelidir. Bu çerçevede, etki odaklı teşvik tasarımı ve sonuç bazlı uygulama modeli, yalnızca kaynak tahsisini değil, aynı zamanda yatırım kalitesini artırmaya yönelik bir kamu politikası dönüşümünü ifade etmektedir.

1.2.5. Sektörel Kümelenme Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Yatırım teşviklerinin amaçlarından bir diğeri de aynı sektörde faaliyet gösteren firmaların belirli coğrafi alanlarda bir araya gelerek bilgi, altyapı, insan kaynağı ve tedarik zinciri gibi unsurlarda sinerji oluşturmasını sağlamak, yani kümelenme faaliyetlerini desteklemektir. Bu yaklaşım, sadece verimlilik artışı sağlamaz; aynı zamanda yenilikçilik, ortak AR-GE, ihracat kapasitesi ve yerli tedarik zinciri gelişimi gibi birçok yapısal fayda üretmektedir (Porter, 1998; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Türkiye’de kümelenme politikaları, 2010’lu yıllardan itibaren özellikle organize sanayi bölgeleri (OSB), endüstri bölgeleri, teknoparklar ve ihtisas sanayi bölgeleri üzerinden teşvik edilmektedir. 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar uyarınca, bu bölgelerde yapılan yatırımlar, aynı sektörde faaliyet gösteren firmaların birlikte hareket etmesini kolaylaştıran altyapı destekleri, yatırım yeri tahsisi, vergisel teşvikler ve öncelikli yatırım statüsü gibi avantajlardan yararlanabilmektedir (Resmî Gazete, 2012).

Kümelenme desteklerinin temel amacı, firmalar arası iş birliğini kurumsallaştırmak ve böylece yerli sanayi ekosistemini derinleştirmektir. Özellikle savunma sanayii, makine imalatı, otomotiv, biyoteknoloji ve yazılım gibi sektörlerde kümelenme destekleri hem

ölçek ekonomisi avantajı sağlamakta hem de bölgesel uzmanlaşmayı teşvik etmektedir (Gürlelel, 2022).

Akademik literatürde, kümelenme politikalarının uluslararası rekabetçilik, teknolojik öğrenme ve yerli üretim kapasitesi üzerindeki olumlu etkileri sıkça vurgulanmaktadır (OECD, 2017). Bu tür yapılar, üniversiteler, araştırma merkezleri ve özel sektör firmaları arasında etkileşimi artırmakta; yenilik ve bilgi transferini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, tedarik zinciri entegrasyonu sayesinde firmaların dış kaynak bağımlılığı azalmakta ve ürün geliştirme süreçleri hızlanmaktadır (TÜBİTAK, 2023).

Kümelenme teşvikleri ayrıca bölgesel kalkınma perspektifinden de önemli bir işleve sahiptir. Sektörel yoğunlaşmaların desteklendiği bölgelerde iş gücü niteliği, lojistik altyapı ve teknolojik üretim kapasitesi hızla gelişmekte; bu da hem istihdamı hem de dış ticaret performansını artırmaktadır.

Sektörel kümelenme faaliyetlerinin teşvik edilmesi, yalnızca yatırımları artırmak değil; aynı zamanda rekabetçilik, yenilikçilik ve bölgesel uzmanlaşma gibi uzun vadeli kalkınma hedeflerine ulaşmak açısından da stratejik bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak, Türkiye’deki yatırım teşvik sistemi, yalnızca ekonomik büyüme ekseninde değil, aynı zamanda stratejik özerklik, bölgesel kalkınma, teknoloji kazanımı ve sürdürülebilirlik eksenlerinde şekillenmekte; savunma sanayii gibi stratejik sektörlerde bütüncül bir kalkınma aracı olarak işlev görmektedir.

1.3. Yatırım Teşvik Sistemi ve Teşvik Uygulamaları

Türkiye’de kamu politikalarının ekonomik kalkınmayı yönlendirmeye yönelik en önemli araçlarından biri, yatırım teşvik sistemidir. Bu sistem, özel sektör yatırımlarının miktarını, yönünü ve niteliğini belirli hedefler doğrultusunda şekillendirmeyi amaçlayan kapsamlı ve çok boyutlu bir destek mekanizmasıdır. Yatırım teşvik sistemi, ekonomik büyümeyi desteklemek, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak, yerli üretimi ve teknolojiyi artırmak, istihdam yaratmak, dışa bağımlılığı azaltmak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak gibi çok sayıda stratejik amacı eş zamanlı olarak gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Türkiye’de yatırım teşvik sistemi, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ve bu karara dayalı uygulama tebliğleri çerçevesinde yürütülmektedir (Resmî Gazete, 2012). Sistem, başvuruya dayalı ve sektörel-bölgesel önceliklere göre

farklılaştırılmış bir yapıya sahiptir. Yatırım teşvik belgesi alan gerçek veya tüzel kişiler, belirli koşullar altında aşağıdaki destek unsurlarından yararlanabilmektedir:

- Katma Değer Vergisi (KDV) İstisnası
- Gümrük Vergisi Muafiyeti
- Vergi İndirimi
- Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği
- Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği
- Gelir Vergisi Stopajı Desteği
- Faiz/Kâr Payı Desteği
- Yatırım Yeri Tahsisi
- Nitelikli Personel Desteği
- Enerji Desteği
- Kamu Alım Garantisi

Teşvik sistemi, dört temel uygulama türü üzerinden yürütülmektedir:

- 1) **Genel Teşvik Uygulamaları:** Tüm illerde ve sektörlerde asgari yatırım tutarını karşılayan yatırımları kapsar.
- 2) **Bölgesel Teşvik Uygulamaları:** Türkiye, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre 6 bölgeye ayrılmıştır. Gelişmişlik düzeyi düştükçe teşvik oranı artar.
- 3) **Öncelikli Yatırımların Teşviki:** Stratejik veya teknoloji yoğun sektörlere yapılan yatırımlar, bölge fark etmeksizin 5. bölge teşviklerinden yararlanır.
- 4) **Stratejik Yatırımların Teşviki:** İthalatı yüksek olan (yıllık 50 milyon dolar ve üzeri) ürünlerin yerli üretimini amaçlayan yatırımlar özel teşvik kapsamına alınır.

Sistemin işleyişi, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesindeki Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekte, bölgesel kalkınma ajansları ve OSB müdürlükleriyle iş birliği içinde uygulanmaktadır. Ayrıca 2020’li yıllarda teşvik başvurularının dijitalleşmesiyle birlikte Elektronik Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Bilgi Sistemi (E-TUYS) gibi e-devlet entegrasyonlarıyla süreçler daha şeffaf ve izlenebilir hale getirilmiştir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Akademik literatürde yatırım teşvik sistemi, kamu-özel sektör iş birliğini güçlendiren bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. Sistem, yalnızca maliyet azaltıcı bir yapı değil; aynı zamanda yatırım ortamını yönlendiren ve sanayi politikalarını uygulamaya geçiren bir strateji aracı olarak da işlev görmektedir (Gürlesel, 2022; OECD, 2017).

Sonuç olarak, yatırım teşvik sistemi; kamu müdahalesinin planlı ekonomi ile serbest piyasa dengesi içinde yürütüldüğü, çok yönlü ve dinamik bir kamu politikası modelidir. Sadece yeni yatırımları değil, ekonomik dönüşüm ve yapısal gelişimi de hedeflemektedir.

1.3.1. Genel Teşvik

Türkiye’de uygulanan yatırım teşvik sisteminin dört ana uygulama kategorisinden biri olan Genel Teşvik Sistemi, herhangi bir sektörel veya bölgesel önceliğe tabi olmayan, asgari yatırım tutarını sağlayan tüm yatırımlara yöneliktir. Bu sistemin temel amacı, ülke genelinde üretim kapasitesini artırmak, yeni yatırımları desteklemek ve yatırım ortamını genel hatlarıyla iyileştirmektir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar çerçevesinde yapılandırılan teşvik sistemi içinde yer alan bu uygulama, yatırımcılara Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası ve Gümrük Vergisi muafiyeti gibi temel destekleri sağlar (Resmî Gazete, 2012). Bunun dışında kalan bölgesel, öncelikli veya stratejik destek unsurlarından farklı olarak, genel teşvik sistemi daha sade ve yaygın bir uygulamadır.

Bu sistem, sektörel kısıtlama getirmeksizin, belirlenen asgari yatırım tutarını sağlayan tüm yerli ve yabancı yatırımcılara açıktır. 2023 yılı itibarıyla bu asgari tutar, yatırımın yapılacağı ile ve sektöre göre değişmekle birlikte genellikle 3 milyon TL ile 10 milyon TL arasında değişmektedir. İmalat, hizmet, tarım ve bazı ticaret faaliyetleri bu kapsama dâhildir; ancak bazı dışlayıcı sektörler (alkollü içki üretimi, kumarhane işletmeciliği vb.) sistem dışında tutulmuştur (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Genel teşvik sistemi, özellikle orta ve küçük ölçekli işletmelerin yatırım süreçlerine dahil olmasını kolaylaştırmakta ve girişimciliğin tabana yayılmasını desteklemektedir. Ayrıca bu sistem, sanayi yatırımlarının yalnızca büyük kentlerde değil, daha küçük ölçekli şehirlerde ve kırsal alanlarda da gerçekleşmesine olanak tanımakta; bu da yerel üretim kapasitesinin geliştirilmesine katkı sunmaktadır (Gürlel, 2022).

Akademik literatürde genel teşvik sistemleri, kamu desteklerinin kapsayıcılığı açısından önemli bir enstrüman olarak tanımlanmakta; ancak etki derinliğinin bölgesel ya da stratejik teşviklere kıyasla sınırlı kaldığı belirtilmektedir. Bununla birlikte, bürokratik yükün azlığı, başvuru sürecinin basitliği ve hızlı uygulama avantajı, bu sistemin yatırımcı açısından tercih edilirliliğini artırmaktadır (OECD, 2017).

Sonuç olarak, genel teşvik sistemi, Türkiye yatırım politikalarının geniş tabanlı ve kapsayıcı bir ayağını oluşturmakta; temel vergi kolaylıklarıyla birlikte ülke genelindeki üretim potansiyelinin harekete geçirilmesini sağlamaktadır.

1.3.2. Bölgesel Teşvik

Türkiye’de uygulanan yatırım teşvik sisteminin en özgün ve yaygın kullanılan mekanizmalarından biri olan bölgesel teşvik sistemi, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkları azaltmak ve yatırımları daha az gelişmiş bölgelere yönlendirmek amacıyla geliştirilmiş bir yapıdır. Bu sistem, kalkınmada öncelikli bölgelerin üretim kapasitelerinin artırılması, istihdam yaratılması ve yerel sanayi altyapısının güçlendirilmesi gibi çok yönlü hedeflere hizmet etmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar kapsamında uygulamaya konulan bölgesel teşvik sistemiyle Türkiye, altı farklı teşvik bölgesine ayrılmıştır. Bu sınıflandırma, her ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini esas alan istatistiki göstergelere dayanılarak yapılmakta ve bölge numarası arttıkça sağlanan teşvik oranı, süresi ve kapsamı da artmaktadır (Resmî Gazete, 2012).

Bu sistemde yatırımcılar, yatırım yapılacak ilin bulunduğu bölgeye göre değişen oranlarda şu destek unsurlarından faydalanabilmektedir:

- Vergi indirimi
- Sigorta primi işveren hissesi desteği
- Yatırım yeri tahsis
- Faiz veya kâr payı desteği
- KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyeti (tüm bölgelerde ortaktır)
- Gelir vergisi stopajı desteği (5. ve 6. bölgede)
- Sigorta primi işçi hissesi desteği (sadece 6. bölgede)

1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge
Ankara	Aydın	Adana	Afyonkarahisar	Bayburt	Adıyaman
Antalya	Balıkesir	Burdur	Aksaray	Çankırı	Ağrı
Bursa	Bilecek	Düzce	Amasya	Erzurum	Ardahan
Eskişehir	Bolu	Gaziantep	Artvin	Giresun	Batman
İstanbul	Çanakkale	Karaman	Bartın	Gümüşhane	Bingöl
İzmir	Denizli	Kırıkkale	Çorum	Kahramanmaraş	Bitlis
Kocaeli	Edirne	Kütahya	Elâzığ	Kilis	Diyarbakır
Muğla	Isparta	Mersin	Erzincan	Niğde	Hakkâri
Tekirdağ	Karabük	Samsun	Hatay	Ordu	Iğdır
	Kayseri	Trabzon	Kastamonu	Osmaniye	Kars
	Kırklareli	Rize	Kırşehir	Sinop	Mardin
	Konya	Uşak	Malatya	Tokat	Muş
	Manisa	Zonguldak	Nevşehir	Tunceli	Siirt
	Sakarya		Sivas	Yozgat	Şanlıurfa
	Yalova				Şırnak
					Van
9 İL	15 İL	13 İL	14 İL	14 İL	16 İL

Tablo 5: Bölgesel Gelişmişliklerine Göre İller

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Yatırım Teşvik Uygulamaları Sunumu, Temmuz 2023

BÖLGESEL TEŞVİK UYGULAMALARINDA SAĞLANAN DESTEK UNSURLARI								
Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi (VI)	Yatırıma Katkı Oranı (YKO) (%)	OSB ve EB Dışı	15	20	25	30	40	50
		OSB ve EB İçi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		OSB ve EB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB ve EB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Faiz veya Kar Payı Desteği	İç Kredi		-	-	3 Puan	4 Puan	5 Puan	7 Puan
	Döviz / Döviz Endeksli Kredi				1 Puan	1 Puan	2 Puan	2 Puan
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği			-	-	-	-	-	10 yıl

Tablo 6: Bölgesel Destek Unsurları, Oranları ve Süreleri

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Yatırım Teşvik Uygulamaları Sunumu, Temmuz 2023

Bölgesel teşvik sisteminin işlevi, yalnızca ekonomik kalkınma amacıyla sınırlı değildir; aynı zamanda iç göçün yavaşlatılması, nüfusun dengeli dağılımının sağlanması ve bölgesel rekabet gücünün artırılması gibi sosyal boyutlar da içermektedir (Gürlele, 2022).

Bu sistemin özellikle 5. ve 6. bölge gibi az gelişmiş bölgelerde etkisi daha belirgindir. Bu bölgelerde yatırım yapan firmalar, daha uzun süreli ve yüksek oranlı teşviklerden faydalanmakta, bu da yatırım kararlarında coğrafi yönlendirme işlevi görmektedir. Nitekim savunma sanayii başta olmak üzere stratejik sektörlerde, bu bölgelerde kurulan sanayi tesisleri hem yerel kalkınmayı desteklemekte hem de sektörel çeşitlenmeyi artırmaktadır (Kılınç Gebiç & Ömürbek, 2023).

Literatürde, bölgesel teşviklerin etkinliği; altyapı durumu, beşerî sermaye kapasitesi, yerel idari destek düzeyi gibi faktörlerle birlikte değerlendirilmektedir. Etki analizlerinde, bölgesel teşviklerin sadece vergi avantajı olarak değil, mekânsal kalkınma stratejisinin bir parçası olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (OECD, 2017).

Bölgesel teşvik sistemi, Türkiye'nin kalkınmada bütüncül yaklaşımını yansıtan, ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri azaltmayı hedefleyen stratejik bir politika aracıdır. Bu sistem sayesinde yatırımcılar coğrafi olarak yönlendirilmekte; ülke genelinde dengeli bir üretim yapısı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

1.3.3. Öncelikli Alan Teşvikleri

Yatırım teşvik sisteminde yer alan bir diğer önemli uygulama türü de öncelikli yatırımların teşvikidir. Bu sistem, Türkiye'nin stratejik kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirlenmiş belirli sektörlerin ve yatırımların, bölge ayrımı gözetilmeksizin yüksek düzeyde desteklenmesini amaçlamaktadır. Öncelikli yatırımlar, genellikle yüksek katma değer yaratan, dışa bağımlılığı azaltan, teknoloji yoğunluğu yüksek veya kritik altyapı hizmeti sağlayan alanlarda yoğunlaşmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar kapsamında tanımlanan öncelikli yatırım konuları, güncellenen Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Tebliği ve teşvik mevzuatı uyarınca düzenli olarak ilan edilmektedir (Resmî Gazete, 2012). Bu kapsamda desteklenen bazı başlıca yatırım konuları şunlardır:

- AR-GE projeleri neticesinde elde edilen ürünlerin üretilmesine yönelik yatırımlar
- Orta-yüksek ve yüksek teknoloji ürünlerine yönelik test merkezi yatırımları
- Demiryolu ve metro sistemleri yatırımları
- Test ve rüzgâr tüneli merkezleri
- Savunma sanayiine yönelik yatırımlar
- Madencilik ve Maden Arama Yatırımları

- Biyoteknoloji, nanoteknoloji, ilaç ve medikal cihaz üretimi
- Eğitim, sağlık ve enerji sektöründe ileri teknoloji yatırımları
- Otomotiv, raylı sistemler ve gemi inşa sektörlerinde motor, aktarma organı vb. üretim yatırımları
- Enerji verimliliğine yönelik yatırımlar
- Atık ısıdan geri kazanım yolu ile elektrik üretimi yatırımları
- Nükleer enerji santrali yatırımları
- Lisanslı depoculuk yatırımları
- Belirli nitelikteki laboratuvar yatırımları
- Asgari 25 milyon TL tutarında 25 Dekar ve üzeri yerli aksam ihtiva eden otomasyona dayalı sera yatırımları
- Dijital Dönüşüm Destek Programı kapsamındaki yatırımlar
- Yeşil Dönüşüm Destek Programı kapsamındaki yatırımlar

Bu yatırımlar, yatırımın yapılacağı ilin hangi bölgede olduğuna bakılmaksızın, asgari 4. bölge teşviklerinden yararlanmaktadır. Bu sayede gelişmiş illerde de yatırım yapan firmalar, normal şartlarda sadece düşük oranlarda teşviklerden yararlanabilecekken, öncelikli yatırım kapsamında daha yüksek destek oranlarına erişebilmektedirler (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Bu teşvik uygulaması, özellikle yüksek teknoloji yatırımlarının metropollerde yoğunlaşmasını ve stratejik projelerin yurt geneline yayılmasını sağlamak açısından önemlidir. Ayrıca savunma sanayii gibi dışa bağımlılığın azaltılmasının kritik olduğu sektörlerde, öncelikli yatırım statüsü ile yatırımların fizibilitesi artmakta, finansman yükü azalmaktadır (Gürlel, 2022).

Literatürde öncelikli yatırımların teşviki, kamu kaynaklarının stratejik hedeflere yönlendirilmesi açısından “etki odaklı teşvik politikası” olarak değerlendirilmektedir. Bu sistem sayesinde yatırımcıya yalnızca finansal kolaylık sağlanmakla kalmaz; aynı zamanda sektörel dönüşüm, teknoloji transferi ve küresel rekabetçilik gibi makro hedeflere de katkı sunulur (OECD, 2017).

Öncelikli yatırım teşvik sistemi, Türkiye’nin stratejik sektörlerde kendine yeterlilik düzeyini artırmak, yüksek katma değerli üretimi teşvik etmek ve küresel tedarik

zincirlerine entegre olma kapasitesini geliştirmek amacıyla uygulanan, seçici ve yönlendirici bir kamu politikası aracıdır.

1.3.4. Stratejik Teşvik

Stratejik yatırımların teşviki, Türkiye'nin yatırım teşvik sisteminde en kapsamlı ve seçici destek mekanizmasını oluşturmaktadır. Bu sistemin temel amacı, ithalata yüksek derecede bağımlı olunan ürünlerin yerli üretiminin artırılması, yüksek katma değerli sektörlerde ulusal üretim kapasitesinin güçlendirilmesi ve Türkiye'nin küresel tedarik zincirlerinde daha etkin bir konuma ulaşmasıdır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Stratejik yatırımlar, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'ın 8. maddesi uyarınca özel koşullara tabi olup, genel, bölgesel ve öncelikli yatırımlardan farklı olarak daha yüksek teşvik oranları ve daha fazla destek kalemi sunmaktadır (Resmî Gazete, 2012). Bir yatırımın “stratejik” sayılabilmesi için karşılaması gereken temel kriterler şunlardır:

- Asgari sabit yatırım tutarının 250 milyon TL (veya güncellenmiş sınırlar) üzerinde olması,
- Yatırım konusu ürünün son bir yıldaki ithalat değeri 50 milyon dolardan fazla olması,
- Yatırım sonrası sağlanacak katma değerin %40'ın üzerinde olması,
- Aynı ürünün yurtiçinde üretiminin mevcut olmaması ya da yeterli kapasitenin bulunmaması.

Bu koşulları sağlayan yatırımlar, yatırımın yapılacağı bölgeden bağımsız olarak aşağıdaki teşvik unsurlarından faydalanmaktadır:

- KDV istisnası
- Gümrük vergisi muafiyeti
- Vergi indirimi (%50 yatırıma katkı oranı %90 vergi indirimi)
- Faiz veya kâr payı desteğı
- Yatırım yeri tahsisi
- Sigorta primi işveren hissesi desteğı
- Sigorta primi işçi hissesi desteğı (6. bölgede)
- Gelir vergisi stopaj desteğı (6. bölgede)
- Nitelikli personel desteğı ve kamu alım garantisi (projeye göre)

Stratejik yatırım teşvikleri, özellikle ileri teknoloji, savunma sanayii, enerji ekipmanları, ilaç ve aşı üretimi, petrokimya, çip ve yarı iletken teknolojiler gibi sektörlerde öne çıkmakta; bu sayede Türkiye'nin yapısal cari açık sorunu ve dışa bağımlılık düzeyinin azaltılması hedeflenmektedir (Gürlel, 2022).

Literatürde stratejik teşvikler, kaynak tahsisinde seçicilik ilkesine dayandığı için “akıllı destek politikaları” kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu tür teşvikler, yalnızca üretimi değil; aynı zamanda teknolojik kapasite kazanımı, kritik sektörlerde özerklik, uzun vadeli rekabetçilik ve ekonomik güvenlik gibi unsurları da hedeflemektedir (OECD, 2017; Rodrik, 2004).

Özellikle savunma sanayiinde, stratejik yatırımlar kapsamında sağlanan teşviklerle birlikte MKE, Aselsan, Roketsan, Havelsan gibi firmalar, silah sistemleri, radar sistemleri, elektro-optik cihazlar ve roket-füze teknolojileri gibi yüksek teknoloji alanlarında üretim yapabilir hale gelmiş; bu da Türkiye'nin savunma ithalatı bağımlılığını önemli ölçüde azaltmıştır (SSB, 2024).

Stratejik yatırım teşvik sistemi, yalnızca yatırımın ekonomik boyutunu değil, aynı zamanda ulusal stratejik hedefleri, teknoloji politikalarını ve dış ticaret yapısını dönüştürme kapasitesini dikkate alan bütüncül ve seçici bir kalkınma aracıdır.

Aşağıdaki tablo, Türkiye’de stratejik yatırım teşvikleri kapsamında değerlendirilen sektörleri ve bu sektörlerde desteklenmiş ya da desteklenebilir örnek yatırım alanlarını göstermektedir. Bu yatırımlar, yüksek katma değer üretimi, ithalat bağımlılığının azaltılması ve teknoloji transferi gibi stratejik hedeflere hizmet etmektedir.

Sektör	Stratejik Yatırım Örnekleri
Savunma sanayii	Silah sistemleri, radar sistemleri, füze teknolojileri, elektro-optik cihaz üretimi
İlaç ve Biyoteknoloji	Aşı üretim tesisleri, yerli biyoteknolojik ilaç fabrikaları
Enerji Ekipmanları	Rüzgâr türbini, güneş paneli, batarya ve pil üretim tesisleri
Petrokimya ve Kimya	Polipropilen, PTA, aromatik petrokimya ürünleri yerli üretimi
Elektronik ve Mikroçip	Yarı iletken çip, entegre devre, mikroişlemci üretimi
Makine ve Otomotiv	Motor, şanzıman, aktarma organları üretimi; elektrikli araç bataryaları
Tarım ve Gıda Teknolojileri	Tohum teknolojileri, hayvansal aşılar, ileri tarım biyoteknolojisi

Tablo 7: Stratejik Yatırım Teşviklerine Konu Olan Sektörler ve Örnek Uygulamalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.3.5. Proje Bazlı Teşvik

Proje Bazlı Teşvik Sistemi, Türkiye'nin yatırım teşvik politikasında yüksek teknoloji, stratejik ve büyük ölçekli yatırımları hedefleyen en seçici ve özel destek mekanizmasıdır. Sistem, yalnızca yatırımcının sektörü veya bölgesi üzerinden değil; her bir yatırım projesinin içeriği, teknoloji düzeyi, cari açık üzerindeki etkisi, dışa bağımlılığı azaltma kapasitesi ve uluslararası rekabet gücü gibi kriterler temel alınarak kurgulanır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Bu sistemin yasal dayanağı, 2016/9495 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile getirilen “Proje Bazlı Destekleme Sistemi” ve sonrasında çıkarılan 2018/11201 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı’dır (Resmî Gazete, 2018). Uygulama, yatırımcı başvurusuna ve Cumhurbaşkanlığı onayına tabidir; bu nedenle diğer teşvik sistemlerinden farklı olarak bireysel değerlendirme ve karara dayalıdır.

Uygulama Kriterleri

Bir yatırımın proje bazlı desteklenebilmesi için aşağıdaki kriterlerden bir veya birkaçı dikkate alınır:

- Yüksek teknoloji içeriği
- Yerli üretim kapasitesine stratejik katkı
- Cari açığın azaltılmasına yönelik etki
- İthalatı yüksek ürünlerde ikame yaratma potansiyeli
- Nitelikli istihdam oluşturma kapasitesi
- Uluslararası rekabet gücü ve ihracat potansiyeli
- Asgari 1 milyar TL (veya güncellenmiş sınırlar) üzeri yatırım tutarı

Bu sistem kapsamında desteklenen projelere sağlanabilecek teşvikler oldukça kapsamlıdır ve proje özelinde belirlenir. Başlıca destek unsurları şunlardır:

- KDV istisnası
- Gümrük vergisi muafiyeti
- Vergi indirimi ve kurumlar vergisi istisnası
- SGK işveren hissesi desteği
- Yatırım yeri tahsis
- Enerji desteği (elektrik giderlerinin %50'ye kadarı)
- Nitelikli personel desteği (Brüt asgari ücretin 20 katına kadar)

- Faiz/kâr payı desteği
- Hibe desteği
- Kamu alım garantisi
- Altyapı desteği (özel endüstri bölgesi ilanı vb.)

Proje bazlı teşvik sistemiyle bugüne kadar desteklenen yatırımlar arasında, petrokimya tesisleri, pil üretim fabrikaları, biyoteknolojik ilaç üretimi, çip ve yarı iletken teknolojileri, entegre savunma sistemleri ve elektrikli araç batarya fabrikaları gibi Türkiye'nin uzun vadeli sanayi ve teknoloji politikalarıyla örtüşen projeler yer almaktadır (Gürlesel, 2022; SSB, 2024).

Bu sistem, yatırım kararlarını sadece ekonomik değil aynı zamanda jeopolitik, stratejik ve teknolojik düzeyde yönlendiren bir araç olarak öne çıkmaktadır. Akademik literatürde proje bazlı teşvikler, “yüksek etki-yüksek risk” grubundaki yatırımlar için tasarlanmış ve politik seçicilik ilkesine dayalı hedefli destek mekanizmaları olarak tanımlanmaktadır (Rodrik, 2004; OECD, 2017).

Proje Bazlı Teşvik Sistemi, Türkiye'nin teknolojik dönüşümünü hızlandırmayı, yerli üretim ekosistemini derinleştirmeyi, küresel tedarik zincirlerinde rekabet gücünü artırmayı ve ekonomik bağımlılık alanlarını stratejik yatırımlarla kapatmayı amaçlayan bütüncül bir kamu destek modelidir.

1.4. Yatırım Teşvik Unsurları

1.4.1. Vergisel Teşvikler

Türkiye'de savunma sanayiine yönelik yatırımlar, stratejik sektörler arasında yer alarak çeşitli vergisel teşviklerden faydalanmaktadır. Bu teşvikler arasında en önemlileri; kurumlar vergisi indirimi, KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti ve gelir vergisi stopaj desteğidir. Bu vergisel avantajlar, yatırım maliyetlerini düşürerek yerli ve milli üretimi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle büyük ölçekli ve stratejik yatırımlar kapsamında değerlendirilen savunma projelerinde, yatırım tutarına ve proje kapsamına bağlı olarak daha yüksek oranlarda kurumlar vergisi indirimi uygulanabilmektedir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Ayrıca, yatırım teşvik belgesi kapsamında ithal edilen makine ve teçhizatlar için uygulanan KDV ve gümrük vergisi muafiyetleri, yatırımın ilk aşamasında ciddi bir finansal avantaj sağlamaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, 2023). Bu teşvikler, yalnızca özel sektör aktörlerini değil, aynı zamanda kamu-özel

iş birliği projelerini de kapsayarak savunma sanayii ekosisteminin genişlemesini desteklemektedir.

Türkiye'deki yatırım teşvik sistemi, yukarıda da bahsedildiği üzere proje bazlı teşvik sistemi dahil beş farklı teşvik uygulaması çerçevesinde uygulanmaktadır. Savunma sanayii yatırımları genellikle **stratejik yatırım veya proje bazlı yatırım** kapsamında değerlendirilmekte ve en kapsamlı teşviklerden yararlanmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Başlıca vergisel teşvik unsurları şunlardır:

- **Gelir ve Kurumlar Vergisi İndirimi:** Yatırım teşvik sisteminde yer alan gelir ve kurumlar vergisi indirimi, teşvik belgesi kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar için sağlanan önemli mali avantajlardan biridir. Bu destek unsuru sayesinde yatırımcılar, yatırımları tamamlandıktan sonra elde ettikleri kazanç üzerinden ödemeleri gereken verginin belirli bir oranını, indirimli oran üzerinden ödemektedirler. Böylece, yatırımın finansman yükü hafifletilerek özel sektör yatırımlarının artırılması hedeflenmektedir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 32/A maddesi ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun geçici 9. maddesi çerçevesinde düzenlenen bu destek, 2009/15199 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (ve güncellemeleri) ile uygulamaya konulan yatırım teşvik sistemi kapsamında yürütülmektedir. İlgili düzenlemeye göre, yatırım döneminde veya yatırım tamamlandıktan sonra elde edilen kazançlara yatırıma katkı oranı uygulanarak, bu kazançlardan ödenecek vergi indirilebilmektedir (Resmî Gazete, 2009; Gelir Vergisi Kanunu, 2024).

Vergi indirimi uygulamasında iki temel kavram ön plana çıkmaktadır:

- Yatırıma katkı oranı, yatırım tutarının ne kadarının kamu tarafından karşılanacağını ifade eder.
- Vergi indirimi oranı ise, indirimli kurumlar veya gelir vergisi oranının ne olacağını belirler.

Örneğin, teşvik edilen bir yatırımın %50 yatırıma katkı oranına sahip olması durumunda, yatırımcının elde ettiği kazançlardan %50'lik kısmı, normal vergi oranı yerine daha düşük oranda vergilendirilmektedir.

Ayrıca, 2012 yılında yürürlüğe giren 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile bu destek unsuru daha da detaylandırılmış; öncelikli

ve stratejik yatırımlar için daha yüksek katkı oranları ve indirimli vergi oranları tanımlanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2012/3305).

Gelir veya kurumlar vergisi indirimi, yalnızca yatırım tamamlandıktan sonra değil, belirli şartlar altında yatırım döneminde de kullanılabilir. Yatırım döneminde diğer gelirleri üzerinde uygulanmaktadır. Bu uygulama özellikle yatırımın nakit akışı üzerindeki yükünü azaltmakta ve yatırımların sürdürülebilirliğini artırmaktadır (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023).

Yatırımın büyüklüğüne ve desteklenen il kategorisine göre %30 ile %100 arasında değişen oranlarda uygulanmaktadır. Stratejik ve proje bazlı yatırımlarda bu oran en yüksek seviyeye ulaşmaktadır.

- **Katma Değer Vergisi (KDV) İstisnası:** Yatırım teşvik sisteminde yer alan Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası, teşvik belgesi kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar için sağlanan önemli bir mali destektir. Bu istisna ile, yatırımcıların yerli ve ithal makine-teçhizat alımlarında ödemeleri gereken KDV, yatırım süreci boyunca muaf tutulmaktadır. Böylece yatırım maliyetleri azalmakta ve yatırımların uygulanabilirliği artmaktadır.

KDV istisnası, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinin d bendi uyarınca uygulanmakta olup, bu kapsamda "teşvik belgesi kapsamında yapılan makine ve teçhizat teslimleri" KDV'den istisna edilmiştir (Katma Değer Vergisi Kanunu, 2024). İlgili düzenlemeye göre, yatırım teşvik belgesi sahibi mükellefler, belge kapsamındaki yatırımları için yurt içinden ve yurt dışından alacakları makine ve teçhizatı KDV ödemeksizin temin edebilmektedir.

- **Gümrük Vergisi Muafiyeti:** Yatırım teşvik sistemi kapsamında uygulanan Gümrük Vergisi Muafiyeti, yatırımcıların teşvik belgesi kapsamında yurt dışından ithal edecekleri makine ve teçhizata (ithalinde sakınca olmayan ve gerekli şartları sağlayan ikinci el makine ve teçhizatta dahil) ilişkin olarak gümrük vergisinden muaf tutulmalarını sağlamaktadır. Bu destek, yatırım maliyetlerini düşürerek teknolojiye erişimi kolaylaştırmakta ve özellikle sermaye mallarına dayalı yatırımlar için önemli bir kolaylık sunmaktadır.

Gümrük vergisi muafiyeti uygulaması, temel olarak 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve bu kanuna dayalı 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile düzenlenmiştir. Anılan kararın 5. maddesi uyarınca, teşvik belgesi kapsamında

ithal edilen ve yatırımda doğrudan kullanılacak olan makine ve teçhizatlar için gümrük vergisi ve eş etkili vergi ve resimler tahsil edilmemektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2012; Gümrük Kanunu, 2024).

- **Gelir Vergisi Stopaj Desteği:** Yatırım teşvik sistemi kapsamında uygulanan Gelir Vergisi Stopajı Desteği, teşvik belgesi kapsamında yapılan yatırımlarda istihdam edilen personelin ücretleri üzerinden hesaplanan gelir vergisinin, belirli süre ve oranda terkin edilmesi esasına dayanan bir istihdam teşvikidir. Bu destek özellikle bölgesel kalkınma farklarının azaltılması, nitelikli işgücünün istihdamının teşviki ve yatırım maliyetlerinin azaltılması amacıyla uygulanmaktadır.

Bu destek unsuru, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 80. maddesi ile yasal dayanağa kavuşturulmuş olup, uygulama esasları 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile belirlenmiştir (Gelir Vergisi Kanunu, 2024; T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2012).

Kararın 9. maddesi uyarınca, 6. bölgede gerçekleştirilen yatırımlar için düzenlenen teşvik belgeleri kapsamında istihdam edilen personelin ücretlerinden hesaplanan gelir vergisi, işveren tarafından tahsil edilmeden Hazinece karşılanmakta, dolayısıyla bu tutar yatırımcı açısından bir maliyet unsuru olmaktan çıkarılmaktadır. Destek süresi, yatırımın yapıldığı il ve yatırım türüne göre değişmekle birlikte, genellikle 10 yıla kadar uygulanabilmektedir.

Bu teşvikler, yatırımcılara yalnızca doğrudan mali avantajlar sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda yatırım kararlarını olumlu yönde etkileyerek sektöre giriş motivasyonunu artırmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, 2023).

1.4.1.1. KDV İstisnası

Savunma sanayii, yüksek teknolojiye dayalı üretim kabiliyeti, stratejik bağımsızlık hedefleri ve ulusal güvenliğe katkısı nedeniyle devlet desteklerinin yoğun olarak uygulandığı sektörlerden biridir. Bu bağlamda, Türkiye'de savunma sanayiine yönelik yatırımlar, özellikle Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası başta olmak üzere çeşitli vergisel teşvik mekanizmalarıyla desteklenmektedir.

KDV istisnası, yatırım teşvik belgesi kapsamında yer alan yatırımlar için uygulanmakta olup, savunma sanayii özelinde bu istisna daha da genişletilmiştir. 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde belirtilen düzenlemeye göre, savunma sanayii projeleri kapsamında yapılan mal ve hizmet teslimleri KDV'den istisna tutulmuştur. Bu

düzenleme sayesinde, teşvik belgesine bağlanmış projelerde yerli üreticilerin mal ve hizmet teslimleri, KDV yükü oluşturmada gerçekleştirilebilmektedir (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023).

Bu uygulama, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile teşvik sistemi içerisinde kalıcı bir unsur hâline getirilmiş ve uygulama esasları, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Genel Tebliği (Seri No: 2023/1) ile detaylandırılmıştır. Söz konusu tebliğde, istisna kapsamında yer alan makine ve teçhizatların listelerinin teşvik belgesi eki olarak düzenlenmesi ve Gelir İdaresi Başkanlığı'nın sistemine işlenmesi gerektiği belirtilmiştir (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023).

KDV istisnası yalnızca teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizat ile belge kapsamındaki yazılım ve gayri maddi hak alımlarına ve kiralamalarına uygulanmakta; inşaat (31.12.2028 tarihine kadar imalat sanayii ile turizme yönelik yatırımlar hariç tutulmuş olup süre bakanlık tarafından uzatılabilmektedir), hizmet veya genel sarf malzemeleri gibi diğer gider kalemleri bu kapsam dışında tutulmaktadır. İthal edilen makineler için KDV muafiyeti, aynı zamanda gümrük vergisi muafiyeti ile birlikte değerlendirilmektedir.

KDV istisnasının uygulanması sayesinde yatırımcıların sermaye malları üzerindeki vergi yükü önemli ölçüde azaltılmakta, böylece yatırım harcamalarının daha verimli yönlendirilmesi sağlanmaktadır.

Bu tür bir istisna, savunma sanayii projelerinin maliyet yapısında önemli bir avantaj sağlamakta ve firmaların likidite pozisyonlarını güçlendirmektedir. Özellikle yüksek tutarlı yatırımlarda, KDV ödemesinin ortadan kalkması firmaların finansman ihtiyacını azaltmakta ve yatırım süreçlerini hızlandırmaktadır (Erdem & Yılmaz, 2022). Ayrıca, ithalat yoluyla temin edilen makine ve teçhizat için de KDV istisnası uygulanması, yerli üretimle birlikte dışa bağımlılığın dengelenmesine katkıda bulunmaktadır.

KDV istisnası, sadece proje bazlı büyük yatırımlarda değil, aynı zamanda stratejik yatırım sınıfında değerlendirilen savunma projeleri için de geçerli olmakta ve bu yönüyle sektöre yönelik kamu desteklerinin en etkili araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu istisnaların kötüye kullanımını önlemek adına, bu tür işlemler Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Savunma sanayii Başkanlığı tarafından sıkı bir şekilde denetlenmektedir (Yatırım Ofisi, 2024).

1.4.1.2. Gümrük Vergisi Muafiyeti

Savunma sanayii, teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve stratejik dışa bağımlılığın azaltılması hedefleri doğrultusunda, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kapsamlı vergi teşvikleri ile desteklenmektedir. Bu teşvik unsurlarından biri de Gümrük Vergisi Muafiyeti olup, yatırım teşvik belgesi kapsamında ithal edilen makine ve teçhizat için uygulanan önemli bir avantajdır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Gümrük Vergisi Muafiyeti, yatırım teşvik belgesine sahip savunma sanayii firmalarının yurtdışından temin ettikleri makine, ekipman ve bazı özel teknolojik ürünleri gümrük vergisi ödemeksizin ithal edebilmelerini sağlamaktadır. Bu durum, yatırım maliyetlerinin düşürülmesine katkı sunmakta ve özellikle ileri teknoloji içeren üretim sistemlerine erişimi kolaylaştırmaktadır (Yatırım Ofisi, 2024).

Söz konusu muafiyet, 4458 sayılı Gümrük Kanunu ile 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar çerçevesinde düzenlenmiş olup, proje bazlı, stratejik ve öncelikli yatırımlar sınıfında yer alan savunma sanayii projelerine otomatik olarak tanınmaktadır. Bu sayede, yerli üretimin desteklenmesi ile birlikte, yurt dışından sağlanan ileri teknoloji ürünlerinin maliyetleri minimize edilmekte ve üretim süreçlerinin uluslararası rekabet gücü artırılmaktadır (Erdem & Yılmaz, 2022).

Buna ek olarak, gümrük vergisi muafiyeti yalnızca savunma projelerinde değil, savunma sanayiine girdi sağlayan alt sektörlerde faaliyet gösteren firmalar için de önemli bir teşvik unsuru olarak kullanılmaktadır. Özellikle nitelikli parça, sensör, radar sistemi ve elektronik bileşen ithalatında uygulanan muafiyetler hem sistem entegratörlerini hem de KOBİ düzeyindeki tedarikçileri desteklemektedir (Öztürk, 2021).

Ancak bu muafiyetin kullanımı, ilgili yatırımın teşvik belgesi kapsamına alınması, ithalatın proje ile doğrudan ilişkili olması ve belirli süreler içinde gerçekleştirilmesi gibi şartlara bağlıdır. Aksi durumda, haksız kazançların önlenmesi adına tahakkuk eden gümrük vergileri ve cezai yaptırımlar gündeme gelebilmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2023).

Gümrük vergisi muafiyeti kapsamında 15/6/2012 tarihli ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda belirtilen **“Ek-8 Gümrük Vergisi Muafiyetinden Yararlanamayacak Makine ve Teçhizat Listesi”**nde belirtilen makine ve teçhizatlar söz konusu muafiyetten faydalanamamaktadır.

1.4.1.3. Yatırıma Katkı Oranı ve Vergi İndirimi

Türkiye’de yatırım teşvik sistemi, stratejik sektörlerin gelişmesini desteklemek amacıyla çeşitli vergisel avantajlar sunmakta olup, bu mekanizma içinde vergi indirimi ve yatırıma katkı oranı önemli yer tutmaktadır. Özellikle savunma sanayii sektörü, yüksek teknoloji yoğunluğu, dışa bağımlılığı azaltma hedefi ve milli güvenlik açısından öncelikli alan olması sebebiyle bu desteklerden geniş ölçekte yararlanmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Yatırıma Katkı Oranı

Yatırıma katkı oranı ise, toplam yatırım tutarının ne kadarının kamu tarafından destekleneceğini ifade eden orandır. Bu oran, teşvik belgesine konu yatırımın büyüklüğüne ve niteliğine göre belirlenmektedir. Örneğin, stratejik yatırım olarak değerlendirilen büyük ölçekli savunma sanayii projelerinde yatırıma katkı oranı %50'ye kadar çıkabilmektedir (Yatırım Ofisi, 2024). Bu oran, işletmenin gelecekte elde edeceği kazançlardan ne kadar kısmının vergi indirimi yoluyla karşılanabileceğini belirlemektedir.

Vergi İndirimi

Vergi indirimi, teşvik belgesi kapsamında yapılan yatırım harcamalarına karşılık olarak, gelir veya kurumlar vergisinin belirli oranlarda azaltılması anlamına gelmektedir. Bu sistemde, yatırımcı firmalar elde ettikleri kazançlar üzerinden ödeyecekleri vergide belirli bir indirim hakkı kazanmaktadır. Vergi indiriminden yararlanılabilecek oranlar, yatırımın türüne, bölgesine ve stratejik önemine göre değişiklik göstermektedir. Savunma sanayiine yönelik yatırımlar çoğunlukla öncelikli yatırım konuları arasında yer aldığı için daha avantajlı oranlardan yararlanmaktadır (Erdem & Yılmaz, 2022).

Savunma sanayii yatırımlarında genellikle hem yüksek vergi indirimi oranı (%80–%100) hem de yüksek yatırıma katkı oranı (%40–%200) uygulanmakta, böylece yatırımcılar uzun vadeli maliyet planlamalarını daha öngörülebilir hale getirebilmektedir. Ayrıca bazı durumlarda, yatırımın henüz kâr elde etmediği dönemlerde bile vergi indirimi avantajından diğer faaliyet gelirleri üzerinden faydalanmak mümkün olabilmektedir. Bu da yatırıma yönelik nakit akışı baskısını azaltmakta, yatırımın geri dönüş süresini kısaltmaktadır (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023).

Yatırıma katkı oranı ve vergi indirimi birlikte değerlendirildiğinde, bu iki mekanizma savunma sanayii yatırımlarının hem finansman maliyetini azaltmakta hem de yatırımcılar

için öngörülebilir ve sürdürülebilir bir teşvik sistemi sunmaktadır. Bu sistem sayesinde, sektördeki yatırımların artması, yerli üretim kapasitesinin gelişmesi ve dışa bağımlılığın azalması amaçlanmaktadır.

1.4.1.4. Gelir Vergisi Stopaj Desteği

Savunma sanayii yatırımları, yüksek teknoloji ve nitelikli iş gücü gereksinimi nedeniyle kamu politikaları tarafından çeşitli şekillerde desteklenmektedir. Bu desteklerden biri de Gelir Vergisi Stopajı Desteği olup, yatırım teşvik belgesi kapsamındaki faaliyetlerde çalışan personelin ücretlerinden hesaplanan gelir vergisinin bir kısmının terkin edilmesini içermektedir. Bu uygulama, yatırımcının personel maliyetlerini azaltarak istihdamı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Teşvik kapsamında, belirli bölgelerde ve stratejik öneme sahip sektörlerde gerçekleştirilen yatırımlar için işveren tarafından hesaplanan gelir vergisinin belirli oranlarda terkin edilmesine olanak tanınmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Gelir Vergisi Stopajı Desteği, özellikle teknoloji odaklı sektörlerde faaliyet gösteren savunma sanayii firmaları için önemli bir mali avantaj sunmaktadır. Bu sayede nitelikli personelin istihdamı desteklenirken, firmaların AR-GE ve üretim kapasitelerinin artırılması teşvik edilmektedir. Ayrıca bu destek, uzun vadede yerli ve milli savunma teknolojilerinin geliştirilmesini kolaylaştırmakta ve dışa bağımlılığın azaltılmasına katkı sağlamaktadır (19.06.2012 tarih ve 28328 sayılı Resmî Gazete, 2012).

Türkiye’de devlet destekli yatırım teşvik sisteminin vergisel bileşenlerinden biri olan Gelir Vergisi Stopajı Desteği, özellikle yüksek katma değerli ve stratejik öneme sahip sektörlerde faaliyet gösteren firmaların iş gücü maliyetlerini azaltmayı hedefleyen önemli bir teşvik unsurudur. Bu destek, yatırım teşvik belgesi kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar sonucu istihdam edilen personelin ücretlerinden hesaplanan gelir vergisinin belirli bir oranının terkin edilmesi esasına dayanır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Böylece yatırımcı, istihdam ettiği çalışanlar için devlete ödemesi gereken gelir vergisinin bir kısmından muaf tutulur ve bu durum yatırımın sürdürülebilirliği ile istihdamın teşvikine doğrudan katkı sağlar.

Gelir Vergisi Stopajı Desteği, özellikle kalkınmada öncelikli bölgelerde hayata geçirilen yatırımlarda uygulanmakta olup, destek süresi ve oranı yatırımın türü, büyüklüğü ve bulunduğu bölgeye göre farklılık göstermektedir. Örneğin, 6. bölgede yer alan bir ilde

gerçekleştirilen stratejik nitelikteki bir savunma sanayii yatırımı için bu destek, 10 yıla kadar ve %100 oranında uygulanabilmektedir (Resmî Gazete, 2012).

Bu destekten yararlanılabilmesi için istihdam edilen personelin yatırım konusu işletmede fiilen çalışıyor olması ve çalışanın ücretine ilişkin bilgilerin aylık muhtasar ve prim hizmet beyannamesi ile eksiksiz şekilde beyan edilmiş olması gerekmektedir.

Gelir Vergisi Stopajı Desteğinin uygulama usulleri, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan 2023/1 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Genel Tebliği'nde detaylandırılmıştır. Tebliğe göre, destek kapsamında tahsil edilmeyen gelir vergisi tutarları, işverenlerce Maliye Bakanlığı sistemine beyan edilmekte ve izlenmektedir (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023).

Bu destek, özellikle iş gücü maliyetlerinin yüksek olduğu sektörlerde ve düşük gelirli bölgelerde yapılan yatırımlar için önemli bir teşvik unsurudur. İşverenin mali yükünü azaltmakta, istihdamı artırmakta ve yatırım kararlarının bölgesel olarak dengeli dağılmasını teşvik etmektedir.

Savunma sanayiinde Gelir Vergisi Stopajı Desteğinin Önemi

Savunma sanayii, yüksek teknoloji kullanımının yanı sıra nitelikli insan kaynağına olan yoğun gereksinimi nedeniyle önemli ölçüde iş gücü maliyeti oluşturan bir sektördür. Bu bağlamda, gelir vergisi stopaj desteği, firmaların **nitelikli personel istihdamı** konusundaki mali yüklerini hafifleterek sektördeki **yerli üretim kapasitesinin artırılmasını** ve **teknolojik derinleşmenin hızlandırılmasını** mümkün kılmaktadır. (Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2022).

Özellikle AR-GE ve tasarım faaliyetlerine yoğunlaşan firmalar için bu destek, yalnızca kısa vadeli mali avantaj sağlamakla kalmamakta; aynı zamanda uzun vadede sürdürülebilir ve rekabetçi bir savunma sanayii ekosisteminin inşasına da katkı sunmaktadır.

Savunma sanayii kapsamında örnek vermek gerekirse ASELSAN'ın Yatırımlarında Gelir Vergisi Stopajı Desteği aktif olarak uygulanmaktadır. Türkiye'nin önde gelen savunma sanayii firmalarından biri olan ASELSAN, son yıllarda doğu ve güneydoğu illerinde gerçekleştirdiği yatırımlarda gelir vergisi stopajı desteğinden aktif şekilde yararlanmaktadır. Şirket, 2018 yılında Malatya ilinde kurduğu üretim tesisinde bölgesel teşvik sistemi kapsamında yatırım teşvik belgesi alarak istihdam ettiği mühendis ve teknisyenler için gelir vergisi stopajı desteğinden faydalanmıştır. Bu yatırım çerçevesinde

yaklaşık 200 nitelikli personelin istihdamı sağlanmış, devletin sunduğu stopaj indirimi sayesinde iş gücü maliyetlerinde kayda değer bir tasarruf elde edilmiştir (ASELSAN Faaliyet Raporu, 2019).

Bu örnek, teşvikin yalnızca yatırımın yapılabilirliğini artırmakla kalmayıp aynı zamanda bölgesel kalkınma hedeflerine ve insan kaynağının mekânsal dağılımına da katkı sunduğunu göstermektedir. Böylece teşvik mekanizması yalnızca firma lehine değil, kamu yararına da hizmet eden çok boyutlu bir araç niteliği taşımaktadır.

1.4.2. İstihdam Teşvikleri

Yatırım teşvik sisteminde yer alan istihdam teşvikleri, yatırımın tamamlanmasıyla birlikte sağlanacak ilave istihdamın desteklenmesini amaçlayan devlet destekleridir. Türkiye’de yatırım teşvik sistemi, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yönetilmekte olup, bölgesel ve sektörel ihtiyaçlara göre farklı destek unsurları içerebilmektedir.

1.4.2.1. SGK İşveren Hissesi Desteği

Yatırım teşvik belgesi kapsamında yapılan yatırımla sağlanan ilave istihdam için işverenin ödemesi gereken SGK priminin işveren hissesi devlet tarafından karşılanmaktadır.

Uygulama Süresi

Teşvik belgesinin niteliğine (bölgesel, stratejik, proje bazlı) ve yatırımın yapıldığı ile göre 2 ile 10 yıl arasında değişmektedir. Örneğin:

- 1. bölgede 2 yıl,
- 6. bölgede 10 yıla kadar destek sağlanmaktadır.

Kapsam

Yatırım kapsamında teşvik belgesi tarihinden sonra işe alınan ilave personel için geçerlidir.

- Brüt asgari ücrete tekabül eden prim üzerinden hesaplanır ve destekten faydalanılacak yıldaki asgari ücret dikkate alınmaktadır.
- Destek tutarı her yıl Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen limitler çerçevesinde belirlenmektedir.

1.4.2.2. SGK İşçi Hissesi Desteği

Bazı teşvik belgelerinde (özellikle 6. bölge ve öncelikli yatırımlar) sigorta primi işçi hissesine ait tutarın devlet tarafından karşılanması söz konusu olabilmektedir.

Uygulama Süresi

Yalnızca 6. bölge yatırımlarında ve stratejik yatırımlarda uygulanmakta olup 10 yıla kadar destek verilmektedir.

Kapsam

Söz konusu destek ile işçinin maaşından kesilen SGK priminin devlet tarafından karşılanması yoluyla net ücretin artırılması ve istihdamın cazip hale getirilmesi hedeflenmektedir.

1.4.2.3. Nitelikli İstihdam Desteği

Teknolojik bilgi içeren, yenilikçi ve proje bazlı yatırım projelerinde istihdam edilen nitelikli personel için sağlanan doğrudan bir devlet katkısıdır.

Tutar ve Süre:

- Aylık brüt asgari ücretin 20 katına kadar ödeme yapılabilmektedir.
- Azami 5 yıl süreyle uygulanmaktadır.
- Üst limit, toplam yatırım tutarı üzerinden hesaplanarak, bakanlık tarafından belirlenmekte ve cumhurbaşkanlığı kararıyla açıklanmaktadır.

Kimler Faydalanabilir?

- Yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim görmüş, mühendis, araştırmacı gibi teknik personel.
- Uygun personelin proje bazlı teşvik kapsamında çalışıyor olması gerekmekte ve ilgili sektörde 5 yıllık tecrübeye sahip olması gerekmektedir.
- Söz konusu istihdam teşviklerden faydalanabilmek için;
- Yatırımın teşvik belgesine bağlanmış olması gerekmektedir.
- İşe alınan personelin, yatırımın gerçekleştirilmesinden sonra, ilave istihdam olarak değerlendirilmesi zorunludur. İlave istihdam, firma teşvik belgesinin başlangıç tarihinden sonra istihdam edilen personel için geçerli bir ifade olup belge çıktıktan sonra personelin istihdam edilmesi gerekmektedir. Bu durum bazı teşvik programlarında bakanlık kararıyla değiştirilebilmektedir.

- SGK ve vergi borcu olmaması, kayıt dışı çalıştırma yapılmaması gibi ön koşullar aranmaktadır.

Yatırım teşvik sistemi, sadece sermaye yatırımını değil, istihdamı artırmayı da doğrudan destekleyen mekanizmalar sunmaktadır. Bu teşvikler özellikle savunma sanayii gibi yüksek teknoloji ve uzun vadeli projelerde, nitelikli iş gücünün teşviki açısından hayati öneme sahiptir.

1.4.3. Finansman Teşvikleri

Yatırım teşvik sistemi kapsamında sağlanan finansman teşvikleri, yatırımcıların sermaye ihtiyacını daha kolay karşılamasını, yatırım maliyetlerinin azalmasını ve projelerin daha kısa sürede hayata geçirilmesini hedeflemektedir.

Yatırım teşvik sistemi, Türkiye'de yerli ve yabancı sermayenin üretime yönlendirilmesini, katma değeri yüksek yatırımların teşvik edilmesini ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasını amaçlamaktadır. Bu sistemde finansman teşvikleri, doğrudan para transferi şeklinde olabileceği gibi, dolaylı yoldan yatırım maliyetlerini azaltan uygulamaları da kapsamaktadır.

1.4.3.1. Enerji Desteği

Türkiye'de yatırım teşvik sistemi kapsamında yatırımcılara sunulan Enerji Desteği, özellikle proje bazlı ve cazibe merkezi yatırımlar için sağlanan destek unsurlarından biridir. Bu destek, yatırımın işletme döneminde enerji maliyetlerinin %50'sinin devlet tarafından karşılanmasını amaçlamaktadır.

Söz konusu destek, yatırım tamamlanıp faaliyete geçtikten sonra, yatırımcının ödediği enerji (elektrik ve/veya doğalgaz) faturalarının azami %50'lik kısmının geri ödenmesi şeklinde uygulanmaktadır. Bu destek, belirli koşullar altında ve belirli bölgelerdeki ya da sektörlerdeki yatırımlar için geçerlidir.

Enerji desteği, 6. bölge başta olmak üzere cazibe merkezi ilan edilen illerde ve cazibe merkezine dahil edilen yatırımlar ile bölge fark etmeksizin proje bazlı olarak gerçekleştirilen yatırımlar için sağlanmaktadır. Özellikle aşağıdaki koşulları sağlayan yatırımlar bu destekten yararlanabilir:

- Teşvik belgesi kapsamında yapılan yatırımın tamamlanarak işletmeye geçmesi,
- Teşvik belgesinde enerji desteğinin yer alması,
- Enerji giderlerinin belgelenebilir olması,

- Yatırımın Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na belirlenen kriterlere uygun olması.

Enerji Desteğinden Yararlanma Süreci

- 1) Teşvik Belgesi Başvurusu:** Yatırım teşvik belgesi alınırken enerji desteği talep edilmelidir.
- 2) Yatırımın Tamamlanması:** Yatırım faaliyete geçtikten sonra destek süreci başlamaktadır.
- 3) Başvuru ve Belgelendirme:** Enerji giderleri faturalarla belgelenmelidir.
- 4) Geri Ödeme:** Belirli periyotlarla (genellikle yıllık veya 6 aylık) destek ödemesi yapılmakta veya doğrudan bağlı bulunan enerji dağıtım şirketine bakanlığın sunduğu yazı ile birim fiyat indirilerek uygulanmaktadır.

1.4.3.2. Faiz veya Kar Payı Desteği

Türkiye'de yatırım teşvik sistemi kapsamında sağlanan faiz veya kâr payı desteği, yatırımcıların finansman maliyetlerini azaltmayı amaçlayan önemli bir destek unsuru olup, belirli şartlar altında uygulanmaktadır.

Faiz veya kâr payı desteği, yatırımcıların bankalardan veya finansal kuruluşlardan kullandıkları en az bir yıl vadeli yatırım kredilerinin faiz veya kâr payı tutarlarının belirli bir kısmının, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından karşılanmasıdır. Bu destek, yatırımın finansman maliyetlerini düşürerek yatırımcıların yükünü hafifletmektedir.

Söz konusu desteğe ilişkin limitler ve oranlar yatırımın yapıldığı bölgeye ve yatırım türüne göre değişmektedir. Faiz veya kâr payı desteği 1. Bölge ve 2. Bölge de gerçekleştirilen bölgesel teşvikli yatırımlar için uygulanmamaktadır. Yatırımın en az 3. Bölge de yapılması şartıyla bölgesel teşviklerde destek verilmektedir. 3. bölgede TL krediler için %3, döviz krediler için %1 faiz desteği sağlanırken, 6. bölgede TL krediler için %7, döviz krediler için %2 faiz desteği uygulanmaktadır. Destek süresi 5 yıl olarak belirlenmiştir.

Destek üst sınırları ise yatırımın bulunduğu bölge ve yatırım türüne göre değişmektedir.

- 3. bölgede 1.000.000 TL ve 3 puan faiz indirimi (1 puan döviz kredileri için indirim)
 - 4. bölgede 1.200.000 TL ve 4 puan faiz indirimi (1 puan döviz kredileri için indirim)
 - 5. bölgede 1.400.000 TL ve 5 puan faiz indirimi (2 puan döviz kredileri için indirim)
 - 6. bölgede 1.800.000 TL ve 7 puan faiz indirimi (2 puan döviz kredileri için indirim)
- desteği sağlanmaktadır.

Bölgesel teşvik uygulamaları, stratejik yatırımlar, öncelikli yatırımlar ve proje bazlı yatırımlar gibi çeşitli yatırım türlerinde uygulanmaktadır. Proje bazlı yatırımlarda faiz desteği yukarıda belirtilen limit ve oranlardan bağımsız olarak bakanlık tarafından yatırım tutarının büyüklüğüne göre belirlenerek cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle açıklanmaktadır.

1.4.3.3. Hibe Desteği

Yatırım teşvik sistemi kapsamında sağlanan hibe desteği, yatırımcıların finansman yükünü azaltmayı ve yatırımların ekonomik katkısını artırmayı amaçlayan önemli bir destek unsurudur. Bu destek, belirli şartlar altında, belirli yatırım türleri ve belirli harcama kalemleri için uygulanmaktadır.

Söz konusu destek özellikle proje bazlı yatırımlar kapsamında sağlanmaktadır. Örneğin 07.12.2023 tarihli ve 32392 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararına ek olarak yayınlanan 19.04.2024 tarih ve 8365 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararının Eki Karar ile Roketsan’a TÜBİTAK SAGE ile yapacağı AR-GE İşbirliği protokolü kapsamında alacağı hizmetlere ilişkin bedelin %50’si 5 yıl boyunca Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından karşılanacaktır. Bu destek bakanlığın uygun gördüğü ve teşvik belgesine dahil ettiği diğer yatırımlar içinde verilebilmektedir.

1.4.3.4. Sermaye Katkısı

Savunma sanayii başta olmak üzere yüksek teknolojiye sahip diğer sektörlerde sağlanan proje bazlı yatırım teşvik kapsamında değerlendirilen yatırımlar için devlet tarafından yatırım tutarının %49’una kadar sağlanan destektir. Söz konusu destek ile devlet bir nevi yatırıma ortak olmaktadır. Yatırımcı yatırım tamamlandıktan sonra devletin sunmuş olduğu %49’luk kısmı 10 yıl içerisinde ödeyerek hisselerinin tamamını geri alabilmekte veya yatırımcı söz konusu tutarı ödeyemeyecek durumda ise devlet yine 10 yıl içinde şirketi halka arz ederek belirli şartlar altında hisselerini devrederek yatırımın devamlılığını sağlamaktadır.

1.4.4. Yatırım Yerine Yönelik Teşvikler

Savunma sanayii yatırımları için sağlanan yatırım yerine yönelik teşvikler, genellikle Hazine mülkiyetindeki taşınmazların ya da OSB alanı olarak belirlenen yerlerdeki taşınmazların yatırımcılara bedelsiz veya uygun koşullarla tahsis edilmesi şeklinde

gerçekleşmektedir. Bu destek, yatırımın yapılacağı bölgeye ve yatırımın stratejik önemine bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Özellikle gelişmekte olan bölgeler başta olmak yapılacak savunma sanayii yatırımları, yatırım yeri tahsis ve altyapı desteği dahil olmak üzere çeşitli teşviklerden faydalanabilmektedir.

1.4.4.1. Yatırım Yeri Tahsisi

Yatırım teşvik sistemi kapsamında yatırım yeri tahsis, yatırımcılara kamu mülkiyetinde bulunan arazilerin bedelsiz veya indirimli şekilde tahsis edilmesi yoluyla sağlanan önemli bir destektir. Bu teşvik özellikle büyük ölçekli, stratejik veya öncelikli yatırımlar ile proje bazlı yatırımlar için uygulanmakta, savunma sanayii gibi yüksek katma değerli sektörlerde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Yatırım yeri tahsisi; Hazine adına kayıtlı taşınmazların, yatırım teşvik belgesi kapsamındaki yatırımlarda kullanılmak üzere yatırımcılara tahsis edilmesini ifade etmektedir. Bu tahsis; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (veya ilgili taşra birimi) tarafından gerçekleştirilmektedir. Tahsis edilen taşınmaz, yatırımcıya genellikle belirli bir süreliğine (49 yıllığına) ve yatırım amacıyla kullanılmak şartıyla verilmektedir. Yatırım yeri tahsisi yapılabilmesi için;

- Yatırımın, teşvik belgesi kapsamında olması gerekmektedir.
- Tahsis edilecek taşınmazın Hazine mülkiyetinde veya belirlenen Organize Sanayi Bölgesi sınırları içerisinde olması gerekmektedir.
- Yatırımın yatırıma katkı ve istihdam sağlayacağı kanıtlanmalıdır.
- Yer tahsis işlemleri, Proje Bazlı Teşvik Sistemi veya Bölgesel Teşvik Sistemi çerçevesinde yapılmaktadır. (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Savunma sanayii yatırımları genellikle "öncelikli yatırımlar" arasında yer aldığından, bu yatırımlara yatırım yeri tahsis sağlanması mümkündür. Özellikle savunma sistemleri üretim tesisleri gibi stratejik yatırımlarda yatırımcıya hem vergi avantajları hem de yatırım yeri tahsis sağlanarak yatırımın önü açılır. Örneğin, Proje Bazlı Teşvik Sistemi kapsamında desteklenen savunma sanayii yatırımlarına, bedelsiz Hazine arazisi tahsis yapılabilmektedir (PwC Türkiye, 2023).

Söz konusu teşvik, 2012/3305 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" kapsamında düzenlenmiştir. Kararın 8. maddesinde, Hazine taşınmazlarının tahsisine

ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir (19.06.2012 tarih ve 28328 sayılı Resmî Gazete, 2012).

1.4.4.2. Altyapı Desteği

Savunma sanayiine yönelik yatırım teşviklerinde altyapı desteği, özellikle stratejik yatırımlar kapsamında önemli bir teşvik unsurudur. Türkiye'de bu alandaki destekler, yatırımcıların fiziki altyapı ihtiyaçlarını karşılamak ve yatırımların hızlıca hayata geçirilmesini sağlamak amacıyla uygulanmaktadır. Bu desteklerin kapsamı ve uygulanma biçimi, Resmî Gazete'de yayımlanan kararlar ve yönetmelikler çerçevesinde belirlenmiştir.

Altyapı desteği, yatırımın yapılacağı bölgedeki ulaşım, enerji, su, kanalizasyon, iletişim gibi temel hizmetlerin sağlanması ya da iyileştirilmesini kapsamaktadır. Bu destek, özellikle savunma sanayii gibi yüksek teknoloji ve stratejik öneme sahip sektörlerde yatırımın sürdürülebilirliğini sağlamak için kritik önemdedir. Yatırımcıların altyapı eksikliği nedeniyle karşılaştıkları zorlukların ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır.

Türkiye'de savunma sanayii yatırımları genellikle “stratejik yatırım” olarak kabul edilmekte ve buna uygun teşviklerden yararlanmaktadır. Stratejik yatırımlar kapsamında, yatırımın gerektirdiği altyapı çalışmaları Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ya da ilgili kamu kurumlarınca karşılanabilmektedir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Bu destek sayesinde yatırım alanının altyapısı kamu kaynaklarıyla hazırlanmakta veya güçlendirilmektedir.

Savunma sanayii yatırımlarının sıklıkla yer aldığı Organize Sanayi Bölgeleri (OSB'ler), devletin altyapı desteği sunduğu başlıca alanlardandır. Bu bölgelerde yol, enerji hatları, su tesisleri gibi temel altyapılar, yatırımcıdan önce kamu kaynaklarıyla hazırlanmakta, bu da yatırım maliyetlerini azaltmakta ve süreci hızlandırmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, 2022).

1.4.5. Diğer Teşvikler

1.4.5.1. Kamu Alım Garantisi

Kamu alım garantisi, devletin stratejik önem taşıyan sektörlerdeki yatırımları desteklemek amacıyla, bu yatırımlardan elde edilecek ürün veya hizmetlerin belirli bir süre ve miktarda kamu kurumları tarafından satın alınacağına dair yatırımcıya verilen teminattır. Özellikle savunma sanayii gibi yüksek maliyetli ve uzun vadeli dönüş sağlayan

alanlarda, bu garanti yatırımcı açısından finansal riskleri azaltmakta ve yatırımın yapılabilirliğini artırmaktadır.

Savunma sanayii, ülkelerin stratejik bağımsızlığı ve güvenliği açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, Türkiye gibi ülkelerde savunma sanayii yatırımlarına özel destekler sunulmaktadır. Bu desteklerden biri de Kamu Alım Garantisidir. Bu garanti ile birlikte, yatırımcıya belirli bir projeye yönelik olarak devletin (örneğin Millî Savunma Bakanlığı veya Savunma sanayii Başkanlığı gibi kurumlar aracılığıyla) ürün ya da hizmet alımı taahhüt edilmektedir. Bu, yatırımcının üretim çıktılarına pazar garantisi sağlamakta, finansal planlamayı kolaylaştırmakta ve yabancı yatırımcılar için de cazip bir ortam oluşturmaktadır.

Türkiye'nin uyguladığı teşvik sisteminde, savunma sanayii gibi öncelikli sektörlerle verilen destekler arasında kamu alım garantisi özel bir yere sahiptir. Özellikle Proje Bazlı Teşvik Sistemi kapsamında, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlarda bu garanti, yatırım kararını doğrudan etkileyen bir unsur hâline gelmiştir. Söz konusu sistemle, yatırımcının ihtiyaç duyduğu finansal ve operasyonel güvence sağlanarak, yerli üretim kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020).

Proje Bazlı Teşvik Sistemi'nin yasal altyapısı, 2016 yılında yayımlanan 2016/9495 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile oluşturulmuştur. Bu karar kapsamında, kamu alım garantisi; yatırımın niteliği, sektörün önceliği ve stratejik gerekliliklere göre Cumhurbaşkanlığı kararıyla verilebilmektedir. Örneğin, milli muharip uçak, insansız hava aracı (İHA) sistemleri veya radar üretimi gibi kritik alanlara yatırım yapan firmalar bu garantiden faydalanabilmektedir (Savunma sanayii Başkanlığı, 2021).

Örnek vermek gerekirse; Milli Muharip Uçak (MMU), Türkiye'nin beşinci nesil savaş uçağını yerli ve milli imkânlarla geliştirme hedefiyle başlattığı savunma sanayii projesidir. Proje, Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş. (TUSAŞ) yürütücülüğünde sürdürülmekte olup, Savunma sanayii Başkanlığı (SSB) tarafından desteklenmektedir.

Kamu alım garantisi, bu projede şu şekilde uygulanmıştır:

- Türkiye Cumhuriyeti Devleti, MMU'nun üretimi tamamlandıktan sonra belirli sayıda uçağın Türk Hava Kuvvetleri tarafından satın alınacağını taahhüt etmektedir.
- Bu taahhüt, SSB ile TUSAŞ arasında imzalanan sözleşmelere yansıtılmıştır.
- Proje kapsamında sadece üretim değil; geliştirme, test ve bakım gibi süreçlere ilişkin hizmetler de kamu alım garantisinin kapsamına dâhil edilmiştir.

Bu garanti sayesinde TUSAŞ, uzun vadeli ve yüksek maliyetli bu yatırımda finansal sürdürülebilirlik elde etmiş ve uluslararası iş ortaklarıyla (örneğin motor sistemlerinde Rolls-Royce gibi firmalarla) daha güçlü ilişkiler kurabilmiştir.

1.4.5.2. İzin, Tahsis, Ruhsat, Lisans, Tescil ve Harç İstisnaları

Savunma sanayiine yönelik yatırım teşvikleri, stratejik önemi nedeniyle Türkiye’de özel düzenlemelere tabidir. Bu bağlamda yatırımcılara izin, tahsis, ruhsat, lisans, tescil ve harç istisnaları gibi birçok idari kolaylık sağlanmaktadır.

İzin ve Ruhsat İstisnaları

Savunma sanayii yatırımlarında, yatırımcının faaliyete geçebilmesi için gereken birçok izin, ruhsat ve belge, hızlandırılmış süreçlerle verilmekte veya istisna kapsamında değerlendirilmektedir. Bu kapsamda:

- Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) süreçleri hızlandırılabilir.
- İşyeri açma ve çalışma ruhsatı işlemleri öncelikli olarak ele alınmaktadır.
- Gerekli olan diğer idari izinlerde de kolaylık sağlanmaktadır.

Örneğin, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar uyarınca, Stratejik Yatırımlar kapsamına giren savunma projelerinde bu tür idari izinlerde muafiyet veya kolaylaştırıcı hükümler uygulanmaktadır. (19.06.2012 tarih ve 28328 sayılı Resmî Gazete, 2012).

Lisans ve Tescil Muafiyetleri

Savunma sanayii yatırımlarında, üretim ve AR-GE süreçlerinde kullanılan teknolojiler için gerekli olan bazı lisans ve tescil işlemleri (özellikle patent, faydalı model, tasarım tescili gibi) devlet destekleri kapsamında öncelikli işleme alınmaktadır. Ayrıca:

- TÜRKPATENT nezdinde yapılan başvurularda harç ve ücret istisnası uygulanabilmektedir.
- Savunma sanayii Başkanlığı koordinasyonunda yapılan projelerde bu işlemler genellikle kamu tarafından desteklenmektedir.

Bu uygulamalar, teknolojik yenilikleri teşvik etmek amacıyla yürürlüğe konmuştur (TÜRKPATENT, 2021).

Harç İstisnaları

Savunma sanayii yatırımlarına yönelik olarak:

- Tapu ve Noter harcı,

- Damga vergisi,
- Diğer işlemlere ilişkin bazı harç ve vergilerden muafiyet

getirilmiştir. Bu durum özellikle teşvik belgesi kapsamında yer alan yatırımlar için geçerlidir. Örneğin, Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı kapsamındaki savunma sanayii projelerinde bu tür muafiyetler açıkça belirtilmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Ayrıca savunma sanayii firmalarının MSB, SSB, İçişleri Bakanlığı (Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik, Emniyet Genel Müdürlüğü) vb. kurumlar ile yaptıkları sözleşmelerde de damga vergisi ve harç istisnasından faydalanılmaktadır.

2. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE SAVUNMA SANAYİİNE YÖNELİK YATIRIM TEŞVİKLERİ

Savunma sanayii, devletlerin egemenliklerinin ve ulusal güvenliklerinin sürdürülebilirliği açısından vazgeçilmezdir. Türkiye’nin stratejik konumu, çevresindeki jeopolitik gerilimler ve güvenlik riskleri, savunma alanında kendi kendine yetebilme ihtiyacını her geçen gün daha fazla ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de savunma sanayii sadece askeri bir alan değil; aynı zamanda ekonomik, teknolojik ve diplomatik yönleriyle de ülke kalkınmasına hizmet eden çok boyutlu bir sektördür.

2.1. Savunma Sanayiinin Stratejik Önemi

Ulusal Güvenlik Açısından

Bir ülkenin savunma kabiliyeti, yalnızca silahlı kuvvetlerinin kapasitesiyle değil, bu gücü destekleyen sanayi altyapısıyla da doğrudan ilişkilidir. Türkiye, 2000’li yılların başından itibaren savunma teknolojilerinde dışa bağımlılığı azaltma hedefiyle yoğun bir milli üretim politikası izlemektedir. Özellikle silah sistemleri, insansız hava araçları (İHA), zırhlı kara araçları, deniz platformları ve füze sistemleri gibi alanlarda geliştirilen yerli projeler, dış politikada stratejik özerklik sağlamaktadır (Demirtaş, 2022).

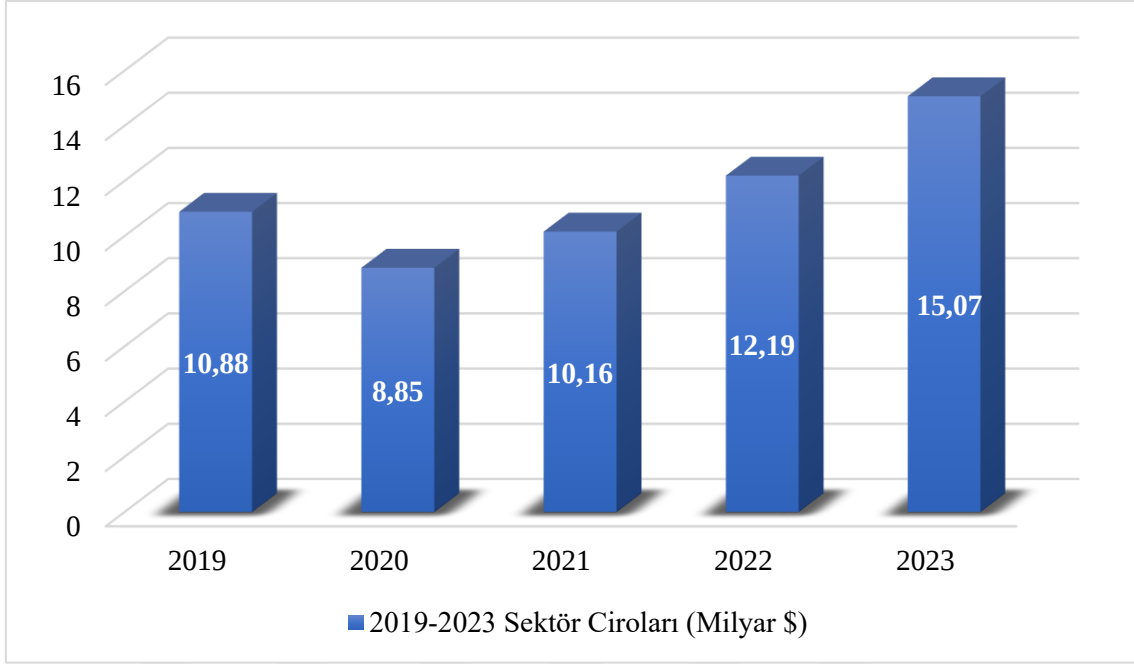
Ekonomik Kalkınma ve Teknolojik Gelişim

Savunma sanayii, AR-GE yoğun yapısı nedeniyle yüksek teknoloji üretimini ve inovasyona itici güç olmaktadır. Bu sektörde yapılan yatırımlar, yalnızca askeri sistemlerle sınırlı kalmayıp sivil alanlarda (Örneğin, akıllı şehirler, görüntüleme ve izleme sistemleri vb.) da teknolojik dönüşüm yaratmaktadır (SASAD, 2023). Ayrıca, sektörün büyümesiyle birlikte sağlanan istihdam, Türkiye ekonomisine doğrudan katkı sağlamaktadır.

2.2. Türkiye’de Savunma Sanayiine İlişkin Temel Veriler

Ciro

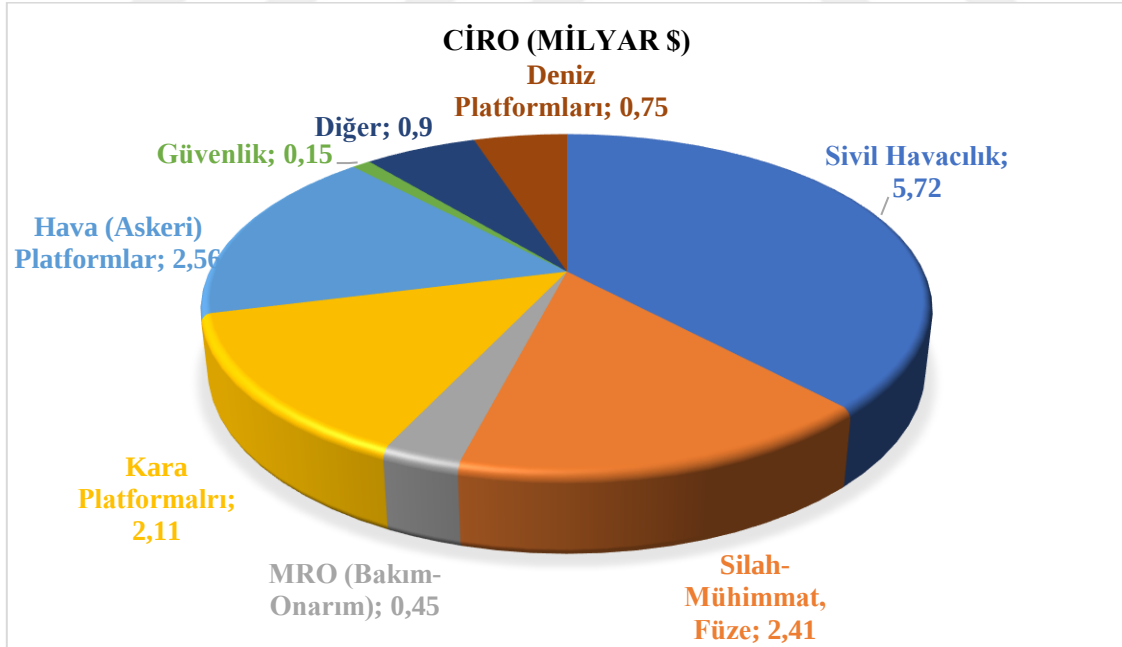
Savunma ve havacılık sanayine yönelik 2019-2023 yılları ciro bilgileri aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 2: Sektör Ciro Bilgileri (2019-2023)

Kaynak: <https://www.sasad.org.tr/sasad-performans-raporu> E.T. 14/04/2025

Savunma ve havacılık sanayii, 2023 yılı itibarıyla yaklaşık 15,1 milyar dolarlık bir ciroya ulaşmıştır. Bu rakam, 2022 yılına göre %23,57 artışı ifade etmektedir (SASAD, 2023). Söz konusu cironun alt sektörlere dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

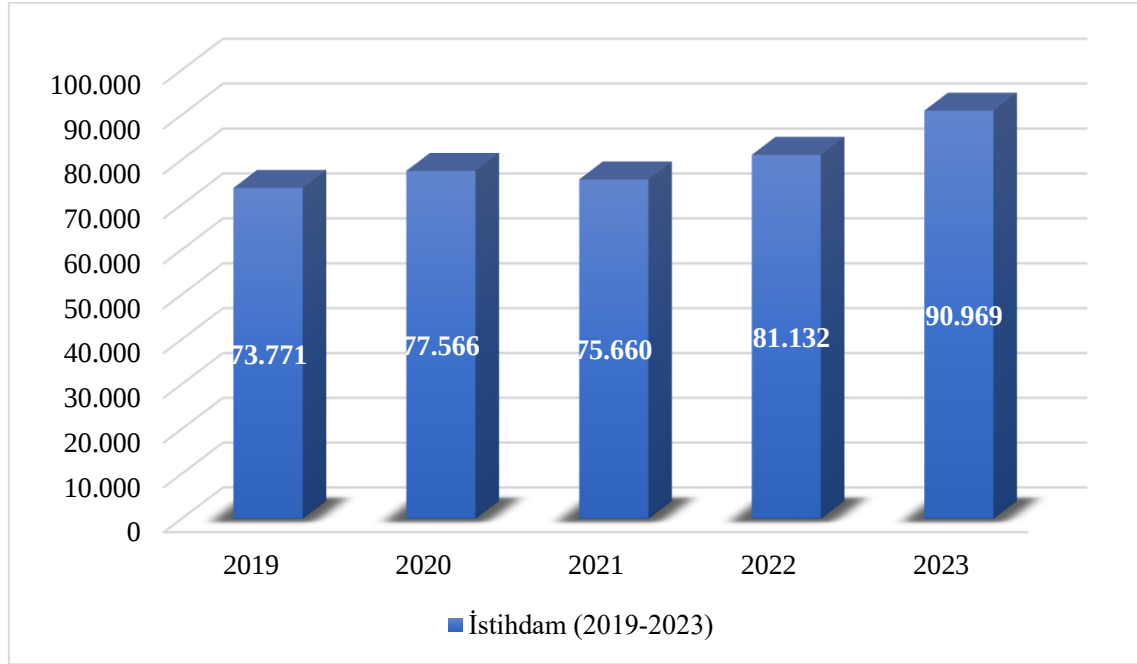
Grafik 3: Savunma Sanayii Ciro (Milyar \$) Alt Sektör Kırılımı (2023)

Kaynak: <https://www.sasad.org.tr/sasad-sektor-performans-raporu-2023> E.T. 14/04/2025

SASAD verilerinden de anlaşılabileceği üzere ülkemiz özellikle sivil havacılık, kara ve hava platformları ile silah-mühimmat gruplarında ciro bazında en yüksek artışı kaydetmiştir. Bu noktada, hava platformlarında İHA ve SİHA'nın savaş endüstrisindeki başat rolü kendisini göstermektedir. Ancak, konvansiyonel harbin olmazsa olmazı silah-mühimmat grubunun üretim ve katma değeri ise, Suriye iç savaşı ve Rusya-Ukrayna çatışmalarından beslenmektedir.

İstihdam

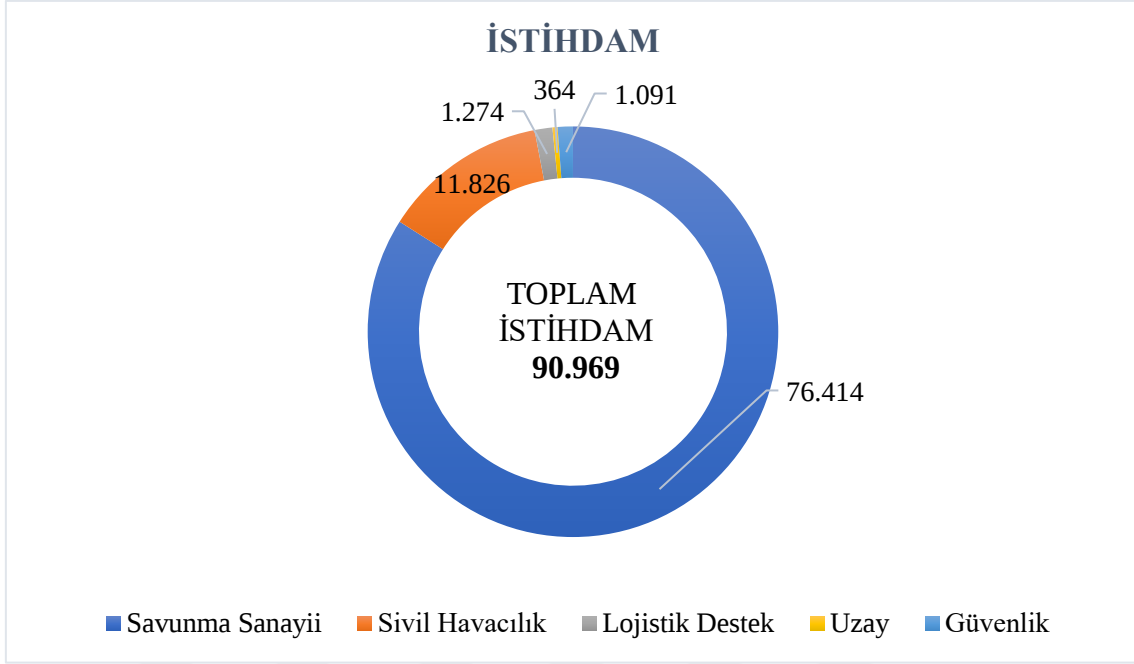
Sektörün 2019-2023 yılları istihdam bilgileri aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 4: Sektör İstihdam Bilgileri (2019-2023)

Kaynak: <https://www.sasad.org.tr/sasad-performans-raporu> E.T. 14/04/2025

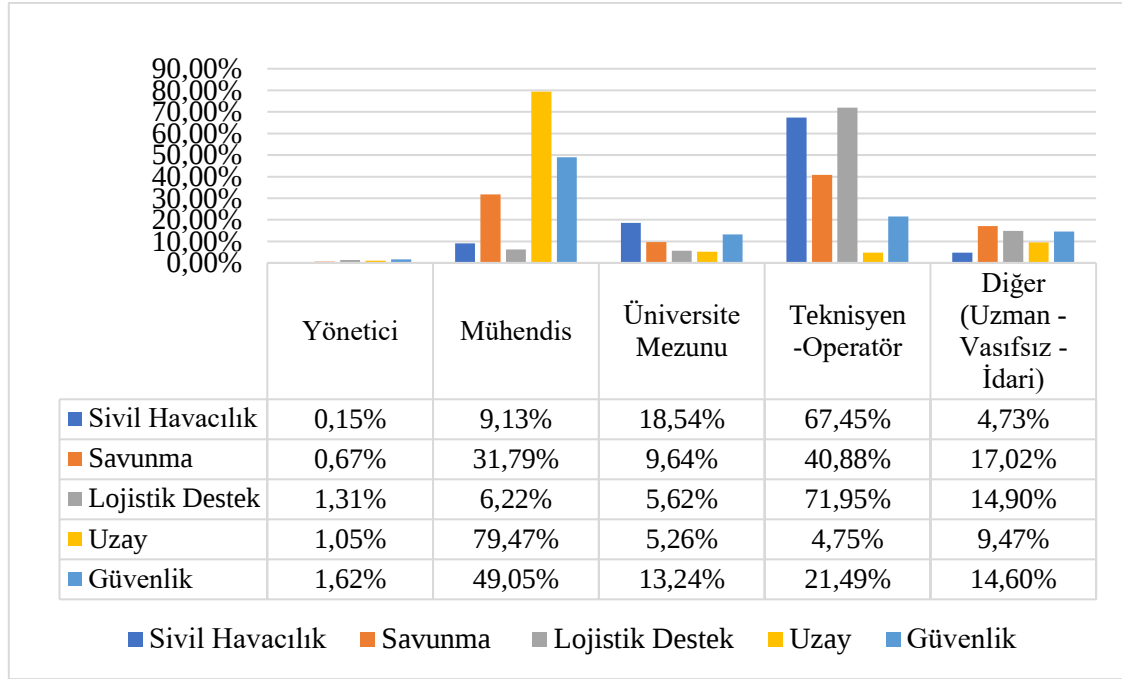
Sektörde istihdam edilen personel sayısı 2022'de 81.132 iken, 2023'de bu sayı 90.969'a yükselmiştir. Bir önceki yıla göre istihdamda %12,12'lik bir artış görülmektedir (SASAD, 2023).

Grafik 5: Savunma ve Havacılık Sanayii İstihdamı Alt Sektör Kırılımı (2023)

Kaynak: <https://www.sasad.org.tr/sasad-sektor-performans-raporu-2023> E.T. 14/04/2025

Savunma ve Havacılık Sanayi alt sektör kırılımı kapsamında yönetici, mühendis, teknisyen vb. personelin yüzdesel dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir. Sektörün istihdam kompozisyonu nitelikli işgücü ağırlıklı olmakla birlikte alt yükleniciliği koordine eden onaylı tedarik süreçlerinin de istihdamda ekosisteme ciddi katkı yapmıştır. Diğer yandan, istihdamdaki artışın katma değer yaratan üretimin yanında ihracat tabanlı büyüme modeline yönelik olduğu değerlendirilmektedir.

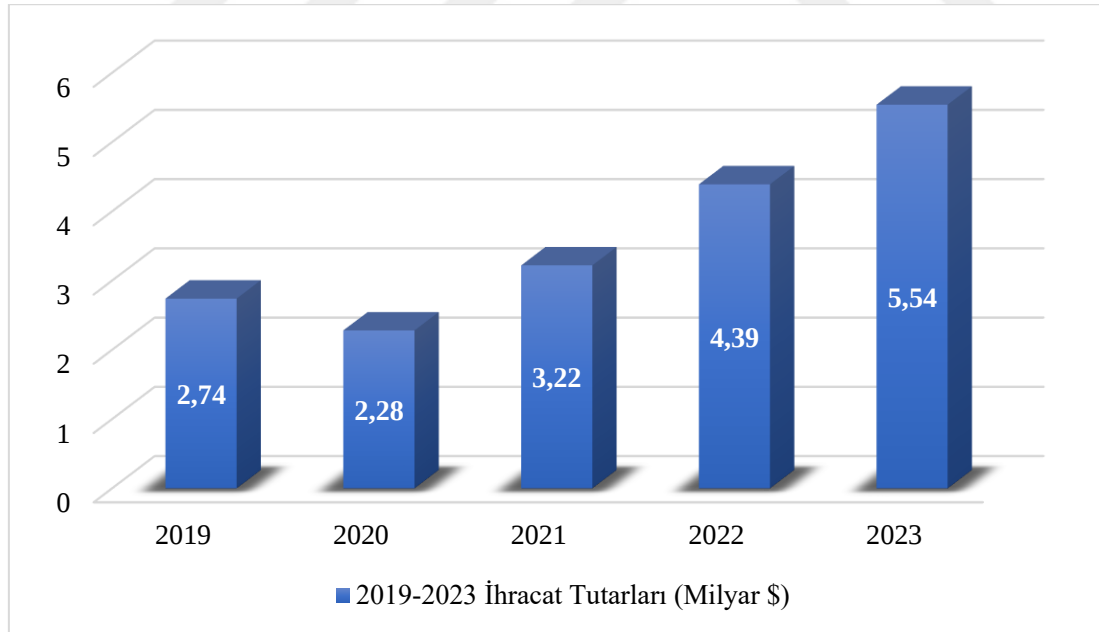

Grafik 6: Toplam İstihdamın Görevlere Göre Dağılımı

Kaynak: <https://www.sasad.org.tr/sasad-sektor-performans-raporu-2023> E.T. 14/04/2025

İhracat

Sektörün 2019-2023 yılları ihracat tutarları aşağıdaki grafikte verilmiştir.

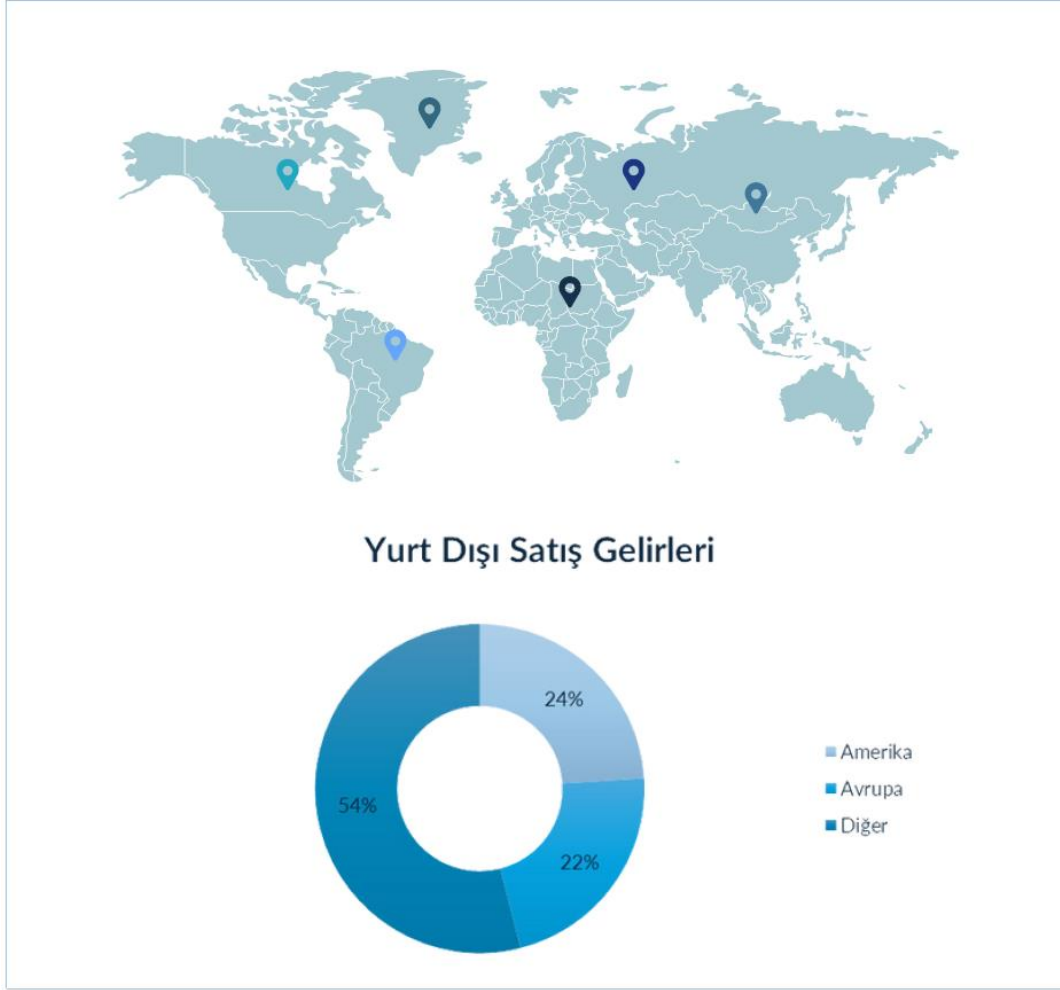

Grafik 7: Sektör İhracat Tutarları (2019-2023)

Kaynak: <https://www.sasad.org.tr/sasad-performans-raporu> E.T. 14/04/2025

Savunma ve havacılık sektörü ihracatı, bir önceki yıla göre %25,9 artış ile 2023 yılında 5,54 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve bu alanda bugüne kadarki en yüksek seviyeye

ulaşmıştır (SASAD, 2023). Gerçekleştirilen ihracatın 1,33 milyarı ABD’ye, 1,22 milyarı Avrupa’ya ve 2,99 milyarı diğerk ülkelere (Ortadoğru, Afrika, Asya) olmuştur. 2024 yılında ise söz konusu ihracatta %29,06’lık bir artış olduğru ve 7,15 milyar dolara ulaştığru yapılan araştırmalar ile ortaya koyulmuştur. Böylece sektör ihracatı tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

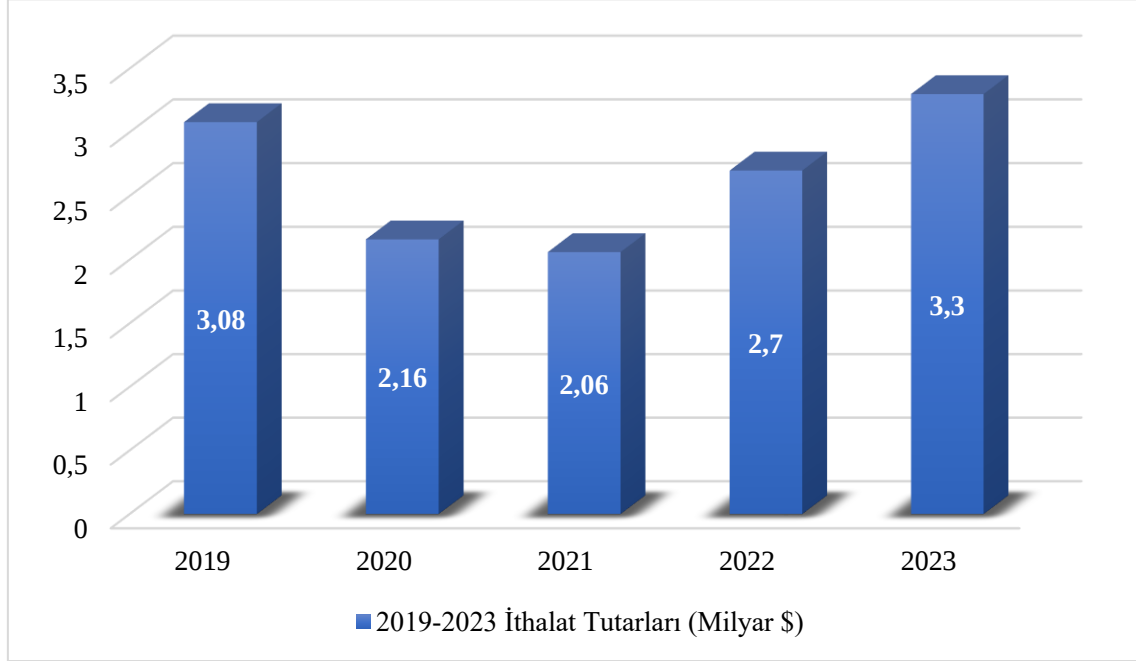
Grafik 8: İhracatta Bölgesel Kırılım

Kaynak: <https://www.sasad.org.tr/sasad-sektor-performans-raporu-2023> E.T. 14/04/2025

Sektörün ihracat odaklı değişim dinamiğri Ortadoğru, Asya ve Afrika odaklı büyümede kendini göstermiştir. Başka bir deyişle, AB ve ABD taleplerine yönelik teknolojik ürün odaklı bir ihracat ivmesinin olmadığru, ancak büyümede daha çok az gelişmiş ülkelerin taleplerinden hareket edildiğri anlaşılmaktadır.

İthalat

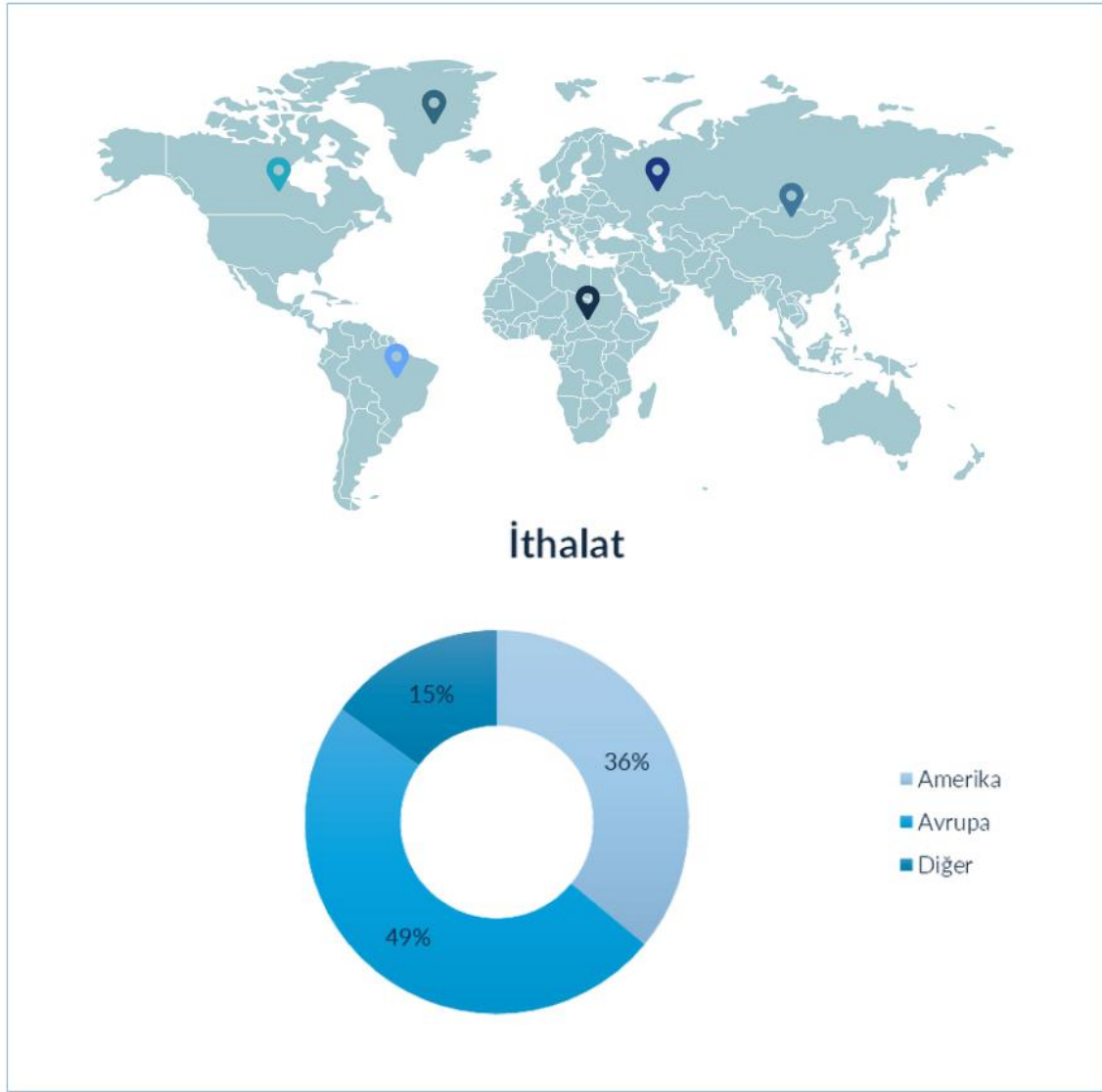
Sektörün 2019-2023 yılları ithalat tutarları aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 9: Sektör İthalat Tutarları (2019-2023)

Kaynak: <https://www.sasad.org.tr/sasad-performans-raporu> E.T. 14/04/2025

Sektör ithalatı, 2023 yılında bir önceki yıla göre %22,35’lik bir artış ile 2,7 milyar dolardan 3,3 milyar dolara çıkmıştır. İthalatın bölgesel kırılımına bakıldığında Avrupa’dan yapılan ithalat %23,11 artarak 1,31 milyar dolardan 1,62 milyar dolara, ABD’den yapılan ithalat %22,95 artarak 967 milyon dolardan 1,19 milyar dolara ve diğer ülkelerden yapılan ithalat %18,42 artarak 418 milyon dolardan 495 milyon dolara yükselmiştir.

Grafik 10: İthalatın Bölgesel Kırılımı

Kaynak: <https://www.sasad.org.tr/sasad-sektor-performans-raporu-2023> E.T. 14/04/2025

Ürün geliştirme ve ARGE projelerinde ithal girdinin azımsanmayacak düzeyde bulunduğu, kur ve enflasyonist baskılarla sektörün ithalat büyüklüğünün kısmen artış sergilediği düşünülmektedir.

2.3. Diplomatik ve Jeopolitik Kazanımlar

Türkiye'nin kendi savunma ürünlerini üretmesi, yalnızca bir askeri kabiliyet değil, aynı zamanda diplomatik bir koz haline gelmektedir. Yerli İHA ve SİHA sistemleri, başta Azerbaycan, Katar, Polonya ve Ukrayna olmak üzere birçok ülkeye ihraç edilerek dış politikada Türkiye'ye stratejik kabiliyet kazandırmıştır (Küçük, 2021).

Türkiye'nin savunma sanayii, sadece ulusal güvenlik açısından değil, aynı zamanda ekonomik kalkınma, istihdam yaratma, teknoloji transferi ve dış politikada özerklik sağlama açısından da kritik öneme sahiptir. Sektöre yapılan yatırımların artarak devam etmesi, Türkiye'nin küresel güç dengesindeki yerini sağlamlaştırarak ve dışa bağımlılığı azaltacaktır. Bu durum sektöre yönelik sağlanacak teşvik mekanizmalarının etkinliğinin artırılmasıyla daha da geliştirilecektir.

2.4. Savunma Sanayii'ne Yönelik Yatırım Teşviklerinin Görünümü

Türkiye'de savunma sanayii, son yıllarda büyük bir dönüşüm geçirerek yerli ve milli üretim kapasitesini artırma yönünde önemli adımlar atmıştır. Bu dönüşümde, devletin sağladığı yatırım teşvikleri önemli bir rol oynamaktadır. Birinci bölümde detaylı olarak açıklanan yatırım teşvik sistemi ve teşvik uygulamaları savunma sanayii yatırımcıları için büyük önem arz etmektedir. Yatırım teşvikleri ile yatırımcılara; vergi indirimi, gümrük vergisi muafiyeti, sigorta primi desteği, yatırım yeri tahsisi gibi çeşitli finansal ve yapısal destekler sağlanmakta ve bu destekler yatırımın yapılabilirliğini ve geri dönüşünü hızlandırmaktadır.

Yatırım teşvikleri, savunma sanayii firmalarının AR-GE harcamalarını artırmalarına ve yeni teknolojiler geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı aracılığıyla sağlanan yatırım teşvikleri ilgili firmalara hem maliyet avantajı sağlamakta hem de finansal ve operasyonel risklerini azaltmaktadır. Bu durum, yerli üretimin artmasını ve dışa bağımlılığın azalmasını doğrudan desteklemektedir.

Teşvik belgeleri ile savunma sanayii yatırımları öncelikli yatırım kapsamına alınarak özel avantajlar sunulmaktadır. Bu sayede firmalar daha büyük ölçekli üretim tesislerine yatırım yapma imkânı bulmaktadır. Örneğin, MKE, Aselsan, Tusaş ve Roketsan gibi büyük firmalar, teşviklerle yeni üretim hatları kurarak hem istihdamı artırmakta hem de ihracat potansiyelini genişletmektedir (Kaya, 2020).

Örneğin, ASELSAN'ın 616 milyon dolar değerindeki üç yatırımı "Foton Dedektör ve Nanoteknoloji Tesisi, Radar Sistem Entegrasyon ve Üretim Tesisi, Hava Savunma Sistemleri Üretim ve Test Tesisi" proje bazlı teşvik kapsamında desteklenmiştir. Bu yatırımlar kapsamında toplam 2.244 kişilik yeni istihdam planlanmaktadır.

Bir diğer örnek ise Roketsan'ın Ankara ve Kırıkkale illerinde gerçekleştireceği "Savunma Sistemleri Üretim Tesisi"dir. Söz konusu yatırımda proje bazlı teşvik kapsamında desteklenmiş olup yatırımın toplam büyüklüğü yaklaşık 414 milyon dolardır. Söz konusu

yatırım kapsamında 200'ü nitelikli olmak üzere yaklaşık 1.000 kişinin istihdam edilmesi öngörülmektedir.

Yatırım teşvikleri, yerli alt yüklenicilerin gelişmesini sağlayarak parça ve bileşen üretiminde yerlilik oranını artırmaktadır. Bu durum, özellikle kritik teknoloji alanlarında dışa bağımlılığı azaltmakta ve stratejik otonomi sağlamaktadır. Teşvik sisteminin bu yönü, milli güvenlik açısından da stratejik önem taşımaktadır (Demir, 2022).

Belirtilen hususların yanı sıra yatırım teşvikleri, yalnızca sektörde bilindik firmaları değil, aynı zamanda tedarik zincirindeki firmalar ile alt yüklenicileri de desteklemektedir. Savunma sanayii kümelenmeleri (SAHA İstanbul, OSSA-Ostim Savunma ve Havacılık Kümelenmesi), teşvikler sayesinde hızla büyüyerek bölgesel kalkınmaya katkı sağlamakta ve bu oluşumlar savunma sanayii ile diğer sektörlerde benzer oluşumlar kurulmasına örnek teşkil ederek, bölge ve ülke kalkınmasına önemli bir katkı sağlanmaktadır.

Türkiye'de savunma sanayiine yönelik yatırım teşvikleri, sektördeki büyümeyi desteklemek ve yerli üretimi artırmak amacıyla çeşitlendirilmiş ve artırılmıştır. Proje bazlı teşvikler, öncelikli alan teşvikleri ve diğer finansal destek mekanizmalarıyla sektörün rekabet gücü artırılmakta ve stratejik hedeflere ulaşılmaktadır.

Savunma Sanayiine sağlanan yatırım teşvik unsurlarının (KDV İstisnası, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Vergi İndirimi, SGK Destekleri, Faiz veya Kar Payı Desteği, Nitelikli İstihdam Desteği, Enerji Desteği) aşağıda örneklerle açıklanmıştır.

KDV İstisnası

Türkiye'de yatırım teşvik sisteminin temel unsurlarından biri olan KDV istisnası, özellikle sermaye mallarının temininde yatırımcıların mali yükünü azaltan önemli bir araçtır. Bu istisna, savunma sanayi yatırımları gibi stratejik sektörlerde hem maliyet avantajı sağlamak hem de yatırım kararlarını hızlandırmaktadır.

KDV istisnası, yatırım teşvik belgesi kapsamında yapılacak yatırımlar için kullanılan makine ve teçhizatın yurt içinden veya yurt dışından temininde uygulanmaktadır. Örneğin, savunma sanayinde faaliyet gösteren bir firma, silah sistemleri üretimi için gerekli olan özel üretim CNC tezgahlarını yurt dışından temin ettiğinde, normal şartlarda %20 oranında KDV ödemesi gerekmektedir. Ancak, yatırım teşvik belgesi kapsamında bu alım yapıldığında, söz konusu CNC makineleri için KDV ödenmemekte, bu da firmanın maliyetini düşürmekte ve yatırımın geri dönüş süresini kısaltmaktadır.

Aynı şekilde, MKE, Aselsan, Roketsan, Baykar gibi büyük savunma sanayi kuruluşları da AR-GE ve üretim yatırımları kapsamında KDV istisnasından yararlanmakta, bu sayede yüksek maliyetli makine, ekipman, yazılım vb. temininde önemli bir vergi avantajı elde etmektedir.

KDV istisnası, yatırımcıya likidite avantajı sağlaması açısından önemlidir. Savunma sanayii gibi yüksek teknoloji ve sermaye yoğun sektörlerde, yatırım harcamalarının büyük kısmı makine, teçhizat ve özel donanımların teminine yöneliktir. Bu nedenle, bu alımlarda KDV ödememe imkânı, yatırımın gerçekleştirilmesini kolaylaştırmakta ve firmaların finansal planlamasını olumlu etkilemektedir (Kalkınma Ajansı, 2022).

Ayrıca, KDV istisnası sayesinde, savunma sanayinde dışa bağımlı olunan teknolojik ürünlerin ithalatında maliyet baskısı azalmaktadır. Bu durum, yerli üreticilerin daha rekabetçi olmasına katkı sunmakta, dolaylı olarak da sektörde yerli katkı oranının artırılmasına hizmet etmektedir (Erdem, 2020).

Gümrük Vergisi Muafiyeti

Yatırım teşvik sisteminin temel unsurlarından biri olan gümrük vergisi muafiyeti, Türkiye’de stratejik öneme sahip sektörlerde yatırım yapmayı cazip hale getiren kritik bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu teşvik unsuru, yatırım kapsamında ithal edilen makine ve teçhizatın gümrük vergisinden muaf tutulmasını sağlamaktadır. Böylece yatırımcılar, üretim sürecinde ihtiyaç duydukları ileri teknoloji ekipmanlara daha düşük maliyetle ulaşabilmektedir.

Savunma sanayii, yüksek teknolojiye dayalı üretimin ve dışa bağımlılığın azaltılmasının hedeflendiği bir sektör olarak, bu muafiyetten en fazla yararlanan alanlardan biridir. Örneğin, insansız hava aracı (İHA) üretiminde kullanılan gelişmiş sensör sistemlerinin veya motor aksamalarının bir kısmı yurt dışından temin edilmek zorundadır. Bu tür kritik parçaların ithalatında uygulanan gümrük vergisi muafiyeti hem yatırım maliyetlerini azaltmakta hem proje süreçlerini hızlandırmakta hem de daha nitelikli ve katma değerli bir ürün ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Bu durum, savunma sanayii firmalarının AR-GE yatırımlarına daha fazla kaynak ayırabilmesine de olanak sağlamaktadır. Gümrük vergisi maliyetinden tasarruf eden firmalar, kaynaklarını yeni nesil savunma teknolojilerinin geliştirilmesine yönlendirebilmektedir. Örneğin, MKE, Aselsan ve Tusaş gibi kamu destekli büyük savunma sanayii kuruluşları, yatırım teşvik belgesi kapsamında birçok ithalat işlemini bu

muafiyetten yararlanarak gerçekleştirmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı [SSB], 2022).

Uygulamada bu muafiyetin kullanılması, Yatırım Teşvik Belgesi'ne sahip olma şartına bağlıdır. Belge sahibi yatırımcılar, yatırım konusu projeye özel olarak belirlenen makineleri ithal ettiklerinde, gümrük vergisi ödemeksizin bu ekipmanları ülkeye sokabilmektedirler. Ancak, muafiyet yalnızca teşvik belgesi kapsamındaki kalemler için geçerli olup kapsam dışında kalan ithalatlarda normal gümrük vergileri uygulanmaktadır (Resmî Gazete, 2012).

Dolayısıyla, gümrük vergisi muafiyeti savunma sanayiinde hem yerli üretimin gelişmesi hem de dışa bağımlılığın azaltılması yönünde stratejik bir teşvik unsuru olarak işlev görmektedir. Özellikle Türkiye'nin son yıllarda savunma ürünlerinde ihracat odaklı büyüme stratejisi göz önünde bulundurulduğunda, bu tür teşviklerin sektörel gelişime katkısı daha da belirgin hale gelmektedir (Kara, 2021).

Vergi İndirimi

Türkiye'de savunma sanayii yatırımlarını teşvik etmek amacıyla uygulanan teşvik unsurlarından bir diğeri vergi indirimi uygulamasıdır. Bu teşvik unsuru, yatırımcının gerçekleştirdiği yatırım harcamalarının belirli bir oranının (%50-%100) vergi matrahından düşülmesine imkân tanıyarak, sermaye maliyetini azaltmakta ve yatırımı cazip hale getirmektedir. Vergi indirimi, genellikle Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında sağlanmakta ve yatırımın büyüklüğüne, bölgesine ve öncelikli sektörler arasında yer alıp almadığına göre değişkenlik göstermektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Vergi indirimi uygulaması, gelir veya kurumlar vergisi üzerinden tahakkuk edecek vergiden belirli oranlarda indirim yapılması esasına dayanmaktadır. Bu oran, savunma sanayii gibi stratejik sektörlerde daha yüksek belirlenmekte, böylece firmaların kamuya ödeyeceği vergi yükü azalmakta ve elde edilen tasarruf yeniden yatırıma yönlendirilebilmektedir. Örneğin, 5. veya 6. bölge kapsamında yer alan ve savunma sanayiine yönelik stratejik bir yatırım gerçekleştiren bir firma, %90 oranında vergi indirimi hakkından yararlanabilirken, yatırıma katkı oranı %50'ye kadar çıkabilmektedir. Bu durumu yatırım tutarı üzerinden örnekleyecek olursak yatırımcının 100 milyon TL bandında yapacağı bir yatırım da 50 milyon TL'ye kadar vergi indirimi uygulanabilmektedir. Söz konusu teşvik unsuru hem sektör hem de yatırımcı için önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Vergi indirimi teşvik unsuru sayesinde firmanın vergi yükü önemli ölçüde azalmakta ve proje daha kısa sürede finansal olarak kendini amorti edebilmektedir. Böylece hem kamu finansmanına olan bağımlılık azalmakta hem de firmanın AR-GE ve üretim kapasitesi artmaktadır.

Bu bağlamda vergi indirimi, yatırımcıyı teşvik eden bir unsur olarak kalmamakta aynı zamanda savunma sanayiinin yerleştirilmesi ve dışa bağımlılığın azaltılması yönünde de stratejik katkılar sunmaktadır. Yüksek teknoloji gerektiren bu sektörde özel teşviklerle maliyetin düşürülmesi, yerli firmaların rekabet gücünü artırmakta ve ihracat potansiyelini artırmaktadır.

SGK İşveren ve İşçi Hissesi Destekleri

Türkiye’de savunma sanayii yatırımlarını desteklemek amacıyla uygulanan yatırım teşvik unsurlarından biri de SGK teşvikleridir. SGK teşvikleri, işverenlerin iş gücü maliyetlerini azaltarak yatırım süreçlerini kolaylaştırmakta ve yerli üretim kapasitesinin artırılmasına katkı sağlamaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, 2023).

SGK prim desteği, yatırım teşvik belgesi kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar sonucu istihdam edilen işçilerin işveren payına düşen sigorta primlerinin belirli bir süre devlet tarafından karşılanmasını içermektedir. Bu destek, yatırımın bulunduğu bölgeye göre değişiklik göstermekte olup 2 yıldan 10 yıla kadar sürebilmektedir. Bu kapsamda özellikle 5. ve 6. bölge teşviklerinden yararlanan savunma sanayii yatırımları asgari 7 yıl, azami 10 yıl boyunca bu teşvikin avantajlarından faydalanmaktadır.

Örneğin; savunma teknolojileri alanında faaliyet gösteren bir firma, Şırnak ilinde zırhlı araç parçası üretimi yapmak üzere yatırım gerçekleştirmiştir. Bu yatırım, 6. bölge kapsamında değerlendirildiği için firma, 10 yıl boyunca SGK işveren primi desteğinden faydalanarak her bir çalışan için aylık yaklaşık 4.355,92 TL maliyet avantajı elde etmiştir. Bu durum firmanın toplam üretim maliyetini önemli ölçüde düşürmüş ve rekabet gücünü artırmıştır. Aynı şekilde SGK işçi hissesi desteği kapsamında da aylık 3.640,77 TL maliyet avantajı sağlanmakta ve bu da işçiler açısından önemli bir maliyet avantajı sağlamaktadır. Söz konusu teşvikleri 100 personel üzerinden hesaplayacak olursak yıllık 5.227.104 TL SGK İşveren primi desteği, 4.368.924 TL işçi hissesi desteğinden faydalanılmış olacaktır.

SGK teşvik unsurunun yatırımcılar tarafından dezavantaj görüldüğü tek husus yatırım tamamlandıktan sonra bu desteğin aktif olmaya başlamasıdır. Yatırım başladığında ya da

devam ederken değil de yatırım tamamlanıp belge kapatıldıktan sonra SGK teşviklerinden faydalanılmaya başlanması yatırımcılara ilerleyen dönemlerde bir maliyet avantajı sağlamakta bu da yatırımcı açısından dezavantaj olarak görülmektedir. Buna rağmen SGK teşvikleri, Türkiye’de savunma sanayii yatırımlarının bölgesel yayılımını artırmakta, firmaların iş gücü maliyetlerini azaltarak daha sürdürülebilir üretim modelleri geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Özellikle nitelikli iş gücünün istihdamını teşvik eden bu destekler, savunma sektörünün rekabet gücüne stratejik katkı sağlamaktadır.

Nitelikli İstihdam Desteği

Savunma sanayii, yüksek teknolojlili üretim, özgün mühendislik çözümleri ve AR-GE temelli süreçleri içermesi nedeniyle nitelikli insan kaynağına duyulan ihtiyaç açısından stratejik sektörler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’de uygulanan yatırım teşvik sistemlerinde nitelikli istihdam desteği, özellikle yüksek katma değerli sektörlerde olduğu gibi savunma sanayii yatırımlarında da önemli bir destek unsurudur.

Nitelikli istihdam desteği, yatırım teşvik belgesi kapsamındaki yatırımlarda, belirli kriterleri sağlayan personelin ücretlerinin bir kısmının devlet tarafından karşılanması esasına dayanmaktadır. Bu destek ile hem yatırımcıların nitelikli personel maliyetleri düşürülmekte hem de yüksek vasıflı işgücünün istihdamı teşvik edilmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Bu destek, en az lisans düzeyinde eğitim almış, mühendislik, yazılım, yapay zeka, savunma teknolojileri gibi alanlarda uzmanlaşmış ve ilgili sektörde en az 5 yıl tecrübesi olan personelin istihdam edilmesi durumunda geçerli olmaktadır. Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında, en fazla beş yıl süreyle ve belirli bir ücret üst sınırına (en fazla brüt asgari ücretin 20 katı) kadar destek sağlanmaktadır. Destekten yararlanacak personelin yatırımın faaliyete geçtiği ilde tam zamanlı olarak çalışıyor olması şarttır.

Nitelikli istihdam desteği, savunma sanayii ekosistemine çok boyutlu katkı sağlamaktadır. İlk olarak, firmaların maliyet yükünü azaltarak daha fazla nitelikli eleman istihdam etmelerini mümkün kılmakta; böylece yerli savunma sanayi projelerinde insan kaynağı kapasitesi artmaktadır. İkinci olarak, üniversite-sanayi iş birliği kapsamında yetişen mühendis ve teknik personelin istihdam edilmesini kolaylaştırmakta ve beyin göçünün tersine çevrilmesine katkı sunmaktadır. Örneğin, savunma elektroniği alanında faaliyet gösteren bir firmanın yurt dışından dönüş yapan bir Türk mühendis için bu

destekten yararlanarak, yerli üretim projelerinde önemli bir uzmanlığı ülkeye kazandırdığı görülmektedir (Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2022).

Ayrıca, bu destek mekanizması ile savunma sanayii firmalarının personel kalifikasyonları ve inovasyon kapasiteleri artmakta; bu durum uzun vadede hem ihracat potansiyeline hem de teknolojik bağımsızlığa katkı sağlamaktadır. Nitelikli işgücü destekleri sayesinde, savunma sanayiinde yürütülen millî projelerin daha kısa sürede ve daha yüksek teknik yeterlilikle tamamlanması mümkün olmaktadır.

Faiz veya Kâr Payı Desteği

Savunma sanayii yatırımlarının finansman maliyetlerini azaltmak amacıyla sağlanan teşvik unsurlarından bir diğeri faiz ve kâr payı desteğidir. Bu destek, yatırımcıların ticari bankalardan ya da katılım bankalarından kullandıkları kredilere ilişkin olarak ödedikleri faiz veya kâr paylarının belirli bir kısmının kamu tarafından karşılanmasını içermektedir. Böylece yüksek maliyetli yatırımların finansal yükü hafifletilerek, özel sektörün savunma sanayii alanındaki yatırım iştahı artırılmaktadır.

Bu destek, kalkınmada öncelikli bölgeler, proje bazlı yatırımlar, stratejik yatırımlar veya öncelikli yatırım konuları kapsamında değerlendirilen savunma sanayii projelerinde daha etkin kullanılmaktadır. Türkiye’de yürürlükte olan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar (2012/3305 sayılı Karar) çerçevesinde, belirli koşulları sağlayan yatırım projelerine faiz ve kâr payı desteği sağlanabilmektedir. Destek oranı, yatırımın türüne, bölgesine ve niteliğine göre değişmekte olup detaylı olarak birinci bölümde açıklanmıştır. Örnek vermek gerekirse; Roketsan’ın Ankara ve Kırıkkale illerinde gerçekleştireceği proje bazlı yatırımda firmaya 10 yıllık faiz ve kâr payı desteği tanımlanmıştır. Söz konusu faiz ve/veya kâr payı desteği sabit yatırım tutarının %80’ine kadar bir veya birden fazla aracı kurumdan kullanılacak yatırım kredilerine ödenen faiz ve/veya kâr payının TL cinsi kredilerde 10 puanı, döviz cinsi kredilerde ise 4 puanı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca karşılanmak üzere itfa planının Bakanlığa gönderildiği tarihten itibaren yapılacak kredi geri ödemeleri için uygulanacaktır. Böylece Roketsan 10 yıl boyunca söz konusu yatırım kapsamında kullanacağı kredilerde önemli bir maliyet avantajı elde edecektir.

Söz konusu teşvikler, özellikle yüksek teknoloji içeren ve AR-GE yoğunluğu bulunan savunma sanayii yatırımlarının hayata geçirilmesinde önemli rol oynamakta, yerli ve milli üretim ile ihracatı artırırken ithalatı azaltmaktadır.

Faiz ve kâr payı desteği, yalnızca finansal bir kolaylık olarak değil, aynı zamanda stratejik bir yönlendirme aracı olarak da değerlendirilmektedir. Devlet, bu yolla yatırımcıların belirli bölgelerde ve belirli sektörlerde yatırım yapmalarını teşvik ederek, savunma sanayinde bölgesel kalkınma ve milli teknoloji hamlesi hedeflerine katkı sağlamaktadır (Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2023).

Enerji Desteği

Savunma sanayii yatırımları, yüksek teknoloji ve sürekli üretim gerektiren yapıları nedeniyle enerji tüketiminin yoğun olduğu sektörlerdendir. Bu nedenle, Türkiye'de yatırım teşvik politikaları kapsamında enerji desteği, özellikle stratejik yatırımlar için önemli bir enstrüman olarak öne çıkmaktadır. Enerji desteği, yatırımcıya belirli oranlarda elektrik enerjisi giderlerinin karşılanması yoluyla sağlanan bir maliyet indirimi teşvikidir. Bu destek, yatırımın gerçekleştirilmesini teşvik ederken aynı zamanda üretim maliyetlerini azaltarak firmaların rekabet gücünü artırmayı amaçlamaktadır.

Enerji desteği, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar kapsamında, stratejik yatırımlar için uygulanmakta olup savunma sanayii bu kategori içinde değerlendirilebilmektedir (T.C. Resmî Gazete, 2012). Destek, üretim faaliyetine geçen yatırımlar için enerji giderlerinin %50'sine kadar olacak şekilde beş yıl süreyle verilmekte ve bu oran Bakanlar Kurulu kararıyla artırılabilir.

Örneğin, Türkiye'de savunma sanayii alanında faaliyet gösteren bir firma olan Roketsan, Ankara'da gerçekleştirdiği ileri teknoloji mühimmat üretim tesisleri için yatırım teşvik belgesi kapsamında enerji desteğinden yararlanmıştır. Bu destek sayesinde firmanın yüksek kapasiteli test ve üretim merkezlerinin elektrik giderlerinin bir kısmı devlet tarafından karşılanmış, böylece hem üretim kapasitesi artırılmış hem de maliyet avantajı sağlanmıştır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020).

Enerji desteğinin özellikle AR-GE odaklı ve yüksek teknolojili savunma sistemleri üretiminde büyük önem taşıdığı görülmektedir. Zira bu tür üretimler yalnızca makinelerin çalıştırılması için değil, aynı zamanda hassas test laboratuvarları, temiz oda sistemleri ve simülasyon merkezleri gibi yüksek enerji tüketen birimlerin süreklilik arz eden çalışmaları için de enerji gereksinimi doğurmaktadır. Bu noktada enerji desteği, yatırımcıya yalnızca kısa vadeli bir ekonomik katkı değil, aynı zamanda uzun vadede sürdürülebilir üretim için de bir temel teşkil etmektedir (Öztürk & Yıldız, 2021).

Türkiye'nin yerli ve milli savunma sanayii hedefleri doğrultusunda bu tür destekler, sadece ekonomik değil stratejik anlamda da önem taşımaktadır. Enerji desteği, kritik üretim süreçlerinde dışa bağımlılığı azaltırken, ülkenin savunma teknolojilerinde kendine yeten bir yapıya ulaşmasına katkıda bulunmaktadır.

Yatırım Yeri Tahsisi

Savunma sanayii, yüksek teknolojiye dayalı üretim süreçleri ve stratejik güvenlik hassasiyetleri nedeniyle özel koşullara sahip yatırım alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu sektörde gerçekleştirilen yatırımlar, yalnızca ekonomik getirilerle değil, aynı zamanda ulusal güvenlik ve bağımsızlık hedefleriyle de doğrudan ilişkilidir. Bu çerçevede, devlet tarafından sağlanan yatırım teşvikleri, sektörün gelişimi açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Özellikle yatırım yeri tahsisi teşvik unsuru, savunma sanayinde yapılacak yatırımların planlama ve uygulama aşamalarında önemli avantajlar sunmaktadır.

Yatırım yeri tahsisi, genellikle kamu mülkiyetinde bulunan arazilerin, belirli koşullar çerçevesinde yatırımcılara tahsis edilmesini kapsamaktadır. Bu uygulama sayesinde yatırımcılar, uzun ve maliyetli arsa temin süreçlerinden muaf tutulmakta; böylece yatırım süreci daha hızlı ve düşük maliyetle başlatılabilmektedir. Savunma sanayi yatırımları çoğunlukla geniş ölçekli ve güvenlik açısından hassas projeleri içerdiğinden, uygun lokasyon temini bu alanda en temel ihtiyaçlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle devlet eliyle sağlanan yer tahsisi, sadece ekonomik değil, aynı zamanda stratejik bir destek mekanizması işlevi görmektedir.

Bununla birlikte, yatırım yeri tahsisi, sektörde kümelenme yapılarının oluşmasını da desteklemektedir. Özellikle belirli bölgelerde savunma sanayii firmalarının bir arada konumlandırılması, üretim ve AR-GE süreçlerinde sinerji yaratmakta; tedarik zinciri içindeki iş birliği imkanlarını artırmaktadır. Bu durum, teknolojik kapasitenin gelişmesine, bilgi paylaşımının artmasına ve ölçek ekonomilerinin oluşmasına olanak tanımaktadır.

Yatırım yeri tahsisi, savunma sanayii yatırımlarının hem ekonomik hem de stratejik açıdan sürdürülebilirliğini destekleyen temel bir politika aracı olarak değerlendirilmektedir. Bu teşvik unsuru, yerli ve milli üretim kapasitesinin güçlendirilmesine katkı sağlamakta; aynı zamanda özel sektörün sektöre yönelmesini kolaylaştırarak kamusal ve özel sermaye arasında iş birliğini teşvik etmektedir.

Yatırım yeri tahsisine ilişkin örnek verilecek olursa, Türkiye'nin önemli savunma sanayii kuruluşlarından biri olan ASELSAN, Ankara'nın Gölbaşı ilçesinde yer alan teknoloji üssünü inşa ederken kamu arazilerinin tahsisi yoluyla desteklenmiş ve bu sayede büyük ölçekli AR-GE ve üretim tesislerini kısa sürede kurulabilmiştir (ASELSAN Faaliyet Raporu, 2020).

Benzer şekilde, Konya'da kurulan Savunma Sanayii Silah İhtisas Organize Sanayi Bölgesi (SSSİOSB), hem yerli hem de yabancı yatırımcıların savunma sanayine yönelik yatırımlar yapabilmesi amacıyla devletin arazi tahsisi teşviki ile desteklenmiştir. Bu bölgede yer alan firmalara altyapı hizmetleriyle birlikte yatırım yerinin doğrudan tahsisi sağlanmış, böylece silah sistemleri, mühimmat ve zırhlı araç üretimine yönelik tesislerin kurulması kolaylaştırılmıştır (Konya Sanayi Odası, 2021).

Yatırım yeri tahsisi, yalnızca fiziksel alan sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda savunma sanayii kümelenmelerinin oluşumuna da katkıda bulunmaktadır. Bu sayede firmalar arasında iş birliği artmakta, tedarik zincirleri etkinleşmekte ve teknoloji transferi kolaylaşmaktadır (Küçük & Demirtaş, 2019).

Çalışma kapsamında yapılan araştırmalar Türkiye'de savunma sanayinin stratejik öncelikler doğrultusunda desteklendiğini ve bu doğrultuda uygulanan yatırım teşviklerinin sektörel gelişime önemli katkılar sağladığını ortaya koymaktadır. Özellikle 2012 yılında yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi ile birlikte, savunma sanayii gibi yüksek katma değerli ve teknoloji yoğun sektörler, öncelikli yatırım alanları arasında tanımlanmış ve özel destek unsurlarından faydalanmaları mümkün kılınmıştır.

Teşviklerin kapsamı incelendiğinde; vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi, gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası gibi araçların savunma sanayii yatırımları için etkin biçimde kullanıldığı yapılacak politik düzenlemeler ile daha da etkinleştirilebileceği görülmektedir. Bununla birlikte, stratejik yatırım teşvikleri ve öncelikli yatırım teşvikleri kapsamında yer alan savunma sanayii projeleri hem doğrudan finansal destek hem de bürokratik süreçlerde sağlanan kolaylıklarla ön plana çıkmaktadır. Savunma sanayii yatırımları, yalnızca ulusal güvenlik açısından değil, aynı zamanda dışa bağımlılığı azaltma, ihracatı artırma ve yerli üretimi teşvik etme gibi çok boyutlu hedeflere hizmet etmektedir. Bu nedenle sağlanan teşviklerin ekonomik etkileri yalnızca sektörel kalkınma ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda ülke ekonomisinin genel yapısını da olumlu yönde etkilemektedir.

Uygulanan teşviklerin olumlu sonuçları, özellikle MKE, Aselsan, Tusaş, Roketsan ve Havelsan gibi önde gelen savunma sanayi firmalarının AR-GE ve üretim kapasitelerindeki artışlarla somut biçimde gözlemlenmektedir. Ayrıca son yıllarda KOBİ'lerin de bu sektöre entegre edilmesi, teşviklerin tabana yayılması bakımından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Ancak, mevcut teşvik sisteminin daha etkin işlemesi adına bazı politika önerilerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar arasında; teşviklerin sonuç odaklı izlenmesi, nitelikli insan kaynağının desteklenmesi, özel sektör-üniversite iş birliğinin artırılması ve teşvik süreçlerinde şeffaflık ile öngörülebilirliğin sağlanması sayılabilir.

Tüm bu hususların yanı sıra savunma sanayii yatırımlarına sağlanan teşvikleri bölgesel teşvik sisteminden ayıran önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların başında stratejik öncelik, milli güvenlik ve teknolojik yetkinlik gelmektedir. Sektör bu kriterler temelinde değerlendirilmekte ve buna göre desteklenmektedir. Bu yönüyle, savunma sanayine uygulanan teşvikler, yalnızca yatırımın yapıldığı bölgeye göre değil, yatırımın niteliğine, sektörel önceliğine ve stratejik katkısına göre şekillenmektedir.

Bu kapsamda savunma sanayii yatırımları, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile tanımlanan öncelikli yatırım konuları arasında yer almakta ve yatırımın bulunduğu bölgeye bakılmaksızın en az 5. bölge desteklerinden ya da stratejik teşviklerden yararlanabilmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2012, Ek-4). Bu uygulama, özellikle Ankara, Kocaeli, İstanbul gibi gelişmiş illerde faaliyet gösteren savunma sanayii kuruluşlarının da yüksek oranlı teşviklerden yararlanmasını mümkün kılmakta ve sektörel odaklı devlet desteğini güçlendirmektedir.

Ayrıca savunma sanayii yatırımlarına yönelik teşvik uygulamaları, diğer sektörlerden farklı olarak genellikle proje bazlı teşvik sistemi (Karar No: 2016/9495) kapsamında da değerlendirilmektedir. Bu sistemde, yatırımın ülke ekonomisi açısından teknolojik dönüşüm, dışa bağımlılığı azaltma ve kritik ürün üretimi gibi stratejik etkileri ön planda tutulmaktadır. Proje bazlı teşvik kapsamında sağlanan sermaye katkısı, enerji desteği, yatırım yeri tahsisi, gelir vergisi stopajı desteği ve daha uzun süreli sigorta primi desteği gibi unsurlar, klasik bölgesel teşvik sisteminden önemli ölçüde ayrılmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Sonuç olarak, savunma sanayiine sağlanan teşviklerin bölgesel teşviklerden en temel farkı; coğrafi bölge temelli değil, stratejik sektör temelli olmasıdır. Bu yönüyle teşvikler,

yerli ve milli üretim kapasitesinin artırılması, teknolojik bağımsızlığın sağlanması ve kritik sistemlerde dışa bağımlılığın azaltılması gibi makro hedefleri doğrudan desteklemeye yöneliktir. Söz konusu yatırım teşvikleri, Türkiye'nin yerli ve milli savunma kabiliyetlerinin artırılmasında itici bir güç işlevi görmektedir. Bu teşviklerin stratejik hedeflerle uyumlu biçimde sürdürülmesi, uzun vadede hem güvenlik hem de ekonomik büyüme açısından kritik öneme sahiptir.

Savunma Sanayiine yönelik sağlanan yatırım teşviklerinin 1 milyar TL'lik bir yatırım üzerinden hareketle bölgesel, stratejik ve proje bazlı olacak şekilde analizleri aşağıda detaylı olarak aktarılmıştır. Söz konusu analizlerin yatırımcılara yol gösterici olması ve hangi teşvik sisteminde ne kadarlık bir destekten faydalanacakları konusunda fikir edinmeleri amaçlanmıştır.

Yatırım Kalemleri	Yatırım Tutarı
Arazi-Arsa*	0,00
Bina-İnşaat	200.000.000
Makine Teçhizat	800.000.000
1. İthal Makine ve Teçhizat	500.000.000
2. Yerli Makine ve Teçhizat	300.000.000
Diğer Yatırım Harcamaları*	0,00
Toplam Yatırım Tutarı	1.000.000.000

Tablo 8: Bölge Bazlı Kıyaslamalı Analiz için Toplam Sabit Yatırım Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

*Arazi-Arsa Gideri ve Diğer Yatırım Harcamaları analiz dışı tutulmuştur. Arazi-Arsa Giderleri teşvik unsurlarından faydalandırılmamakta olup yalnızca asgari sabit yatırım tutarının sağlanması şartında önem arz etmektedir. Diğer Yatırım Harcamaları (Yardımcı Makine-Teçhizat, İthalat ve Gümrükleme, Taşıma ve Sigorta, Montaj, Etüd ve Proje ile Diğer Giderler) yalnızca vergi indirimine konu edilmekte olup diğer teşvik unsurlarından faydalandırılmamaktadır.

Destek Unsurları	1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge
KDV İstisnası	160.000.000	160.000.000	160.000.000	160.000.000	160.000.000	160.000.000
Gümrük Vergisi Muafiyeti	10.000.000	10.000.000	10.000.000	10.000.000	10.000.000	10.000.000
Vergi İndirimi	150.000.000	200.000.000	250.000.000	300.000.000	400.000.000	500.000.000
SGK İşveren Hissesi Desteği*	5.227.104	7.840.656	10.454.208	15.681.312	18.294.864	26.135.520
SGK İşçi Hissesi Desteği*	-	-	-	-	-	21.844.620
Gelir Vergisi Stopaj Desteği*	-	-	-	-	-	-
Faiz ve Kar Payı Desteği	-	-	1.000.000	1.200.000	1.400.000	1.800.000
KDV İstisnası (Bina-İnşaat)**	40.000.000	40.000.000	40.000.000	40.000.000	40.000.000	40.000.000
Yatırım Yeri Tahsisi	Var	Var	Var	Var	Var	Var
TOPLAM DESTEK TUTARI	365.227.104	417.840.656	471.454.208	526.881.312	629.694.864	759.780.140
Destek Unsurları	Hesaplama Yöntemi	Hesaplama Yöntemi	Hesaplama Yöntemi	Hesaplama Yöntemi	Hesaplama Yöntemi	Hesaplama Yöntemi
KDV İstisnası	Toplam Makine-Teçhizat Tutarı*%20					
Gümrük Vergisi Muafiyeti	İthal Makine-Teçhizat Tutarı*%2					
Vergi İndirimi	Yatırım Tutarı*%15	Yatırım Tutarı*%20	Yatırım Tutarı*%25	Yatırım Tutarı*%30	Yatırım Tutarı*%40	Yatırım Tutarı*%50
SGK İşveren Hissesi Desteği*	İşveren Hissesi*personel sayısı*2 yıl	İşveren Hissesi*personel sayısı*3 yıl	İşveren Hissesi*personel sayısı*4 yıl	İşveren Hissesi*personel sayısı*6 yıl	İşveren Hissesi*personel sayısı*7 yıl	İşveren Hissesi*personel sayısı*10 yıl
SGK İşçi Hissesi Desteği*	-	-	-	-	-	İşçi Hissesi*personel sayısı*10 yıl
Gelir Vergisi Stopaj Desteği*	-	-	-	-	-	-
Faiz ve Kar Payı Desteği	-	-	Azami: 1.000.000 TL	Azami: 1.200.000 TL	Azami: 1.400.000 TL	Azami: 1.800.000 TL
KDV İstisnası (Bina-İnşaat)**	Toplam Bina-İnşaat Harcama*%20					

Tablo 9: Bölge Bazlı Kıyaslamalı Analiz

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

*SGK İşveren Hissesi, İşçi Hissesi ve Gelir Vergisi Stopaj Desteği brüt asgari ücrete tekabül eden tutarlar üzerinden 50 yeni personel istihdam edilecek öngörüsü ile hesaplanmıştır.

**İmalat ve turizm sektöründe belge kapsamında gerçekleştirilen bina inşaat harcamaları, 31.12.2028 tarihine kadar KDV istisnasından yararlandırılmaktadır. Söz konusu süre Cumhurbaşkanlığı Kararıyla tekrar uzatılabilmektedir.

Bölge Bazlı Kıyaslamalı Analiz tablosu 1 milyar TL’lik yatırım üzerinden her bir bölgeye uygulanan maksimum destek oranları ve süreleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Söz konusu tabloda Savunma Sanayii gibi yüksek teknoloji sektörler 6. Bölge illeri hariç diğer bölgelerde yapılsa bile 5. Bölge teşviklerinden faydalanmaktadır.

Stratejik Yatırım Teşvik ve Proje Bazlı Yatırım Teşvike ilişkin kıyaslamalı analiz tablosu da aynı örnek dikkate alınarak aşağıda verilmiştir.

STRATEJİK YATIRIM	
Destek Unsurları	Destek Tutarları
KDV İstisnası – (Toplam makine teçhizat*%20)	160.000.000
Gümrük Vergisi Muafiyeti – (İthal makine-teçhizat*%2)	10.000.000
Vergi İndirimi – (%50 yatırıma katkı oranı payı %90 vergi indirimi)	500.000.000
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği – (Brüt asgari ücret*%15,5*personel sayısı*7 yıl – 50 personel için)	18.294.864
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği – (Brüt asgari ücret*%14*personel sayısı*10 yıl – 50 personel – 6. Bölgede)	21.844.620
Faiz Desteği – (Yatırımın %70’ini geçmemek üzere 50 milyon TL limit)	50.000.000
KDV İstisnası – (Bina inşaat harcaması*%20)	40.000.000
Yatırım Yeri Tahsisi	Var
TOPLAM DESTEK TUTARI	800.139.484

Tablo 10: Stratejik Yatırım Örnek Analiz Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Stratejik Yatırım kapsamında, toplam sabit yatırım tutarı 1 milyar TL olan yatırım için yatırımcıların faydalanacağı destek unsurları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu analizde yapılan kıyaslamalar yazarın 2012/3305 sayılı karar kapsamında belirtilen azami oranları ve

süreleri dikkate alarak yaptığı bir analiz olup uygulama da ilgili kurum ve kuruluşların tanımladığı oran ve süreler kabul görmektedir. Bu nedenle yapılan analiz yazarın görüşlerini yansıtmakta olup teşvik uygulamaya yönelik kurum ve kuruluşları bağlamamaktadır.

PROJE BAZLI YATIRIM	
Destek Unsurları	Destek Tutarları
KDV İstisnası – (Toplam makine teçhizat*%20)	160.000.000
Gümrük Vergisi Muafiyeti – (İthal makine-teçhizat*%2)	10.000.000
Vergi İndirimi – (%200 yatırıma katkı oranı payı %100 vergi indirimi)	2.000.000.000
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği – (Brüt asgari ücret*%15,5*personel sayısı*10 yıl – 50 personel için)	26.135.520
Faiz Desteği – (Yatırımın %80’ini geçmemek üzere)	800.000.000
KDV İstisnası – (Bina inşaat harcaması*%20)	40.000.000
Nitelikli İstihdam Desteği (Brüt Asgari Ücretin 20 katı*personel sayısı*5 yıl – 10 personel için)	312.066.000
Enerji Desteği (Enerji Giderinin %50’si*10 yıl) – Yıllık Enerji Giderinin 2 milyon TL olduğu varsayılmıştır.	120.000.000
Yatırım Yeri Tahsisi	Var
Sermaye Desteği	Var
Kamu Alım Garantisi	Var
TOPLAM DESTEK TUTARI	3.468.201.520

Tablo 11: Proje Bazlı Yatırım Örnek Analiz Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Proje Bazlı Yatırım kapsamında, toplam sabit yatırım tutarı 1 milyar TL olan yatırım için yatırımcıların faydalanacağı destek unsurları yukarıdaki tabloda verilmiştir. 2016/9495 sayılı karar kapsamında belirtilen azami oranlar ve süreler dikkate alınarak yapılan analiz yazarın görüşlerini yansıtmakta olup teşvik uygulamaya yönelik kurum ve kuruluşları bağlamamaktadır.

3. BÖLÜM: SAVUNMA SANAYİNİN GELİŞMESİNDE YATIRIM TEŞVİKLERİNİN ETKİNLİĞİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, yatırım teşviklerinin Türkiye'nin savunma sanayiine olan etkilerini bir alan araştırmasıyla incelemektir. Bu bağlamda, savunma sanayiinin gelişimi için sağlanan yatırım teşviklerinin ekonomik, teknolojik, güvenlik ve stratejik bağımsızlık üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi, ayrıca yerli üretimi teşvik etme ve teknolojik yeniliklerin desteklenmesi gibi stratejilerin savunma sektöründeki büyüme ve sürdürülebilirlik açısından nasıl bir rol oynadığı sektör temsilcileri ile tartışılacaktır.

Çalışmanın, teşviklerin sektördeki potansiyel gelişim alanlarını nasıl biçimlendirdiği ve etkinliğinin artırılabilmesi için hangi stratejilerin uygulanması gerektiğinin belirlenmesine yönelik görüş ve değerlendirmelerde bulunulması amaçlanmaktadır. Ayrıca söz konusu çalışma ile savunma sanayii politikalarına yön vermek ve sektördeki oyuncuların algılarına dayalı stratejik öneriler geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Alan Araştırmasında, “Teşvikler firmaların stratejik kararlarında (yatırım, ihracat, ARGE vb.) önemli midir?” problemi ana hareket noktası olmuştur. Buradaki temel amaç, kurulan hipotezlerin teorik bağlamdan ampirik alandaki verilerle test edilmesine olanak verecek biçimde tasarlanmasına öncelik verilmiştir.

Bu çerçevede, yapılan alan araştırmasında test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir:

- H1: Firmaların yatırım kararları ile teşvikler arasında ilişki vardır.
- H2: Firmaların AR-GE projeleri ile teşvikler arasında ilişki vardır.
- H3: Firmaların ihracat kararı almalarında teşvik mekanizmalarını kullanmalarına yönelik algıları yüksektir.
- H4: Firmaların yönetim kademeleri ile teşvik uygulama bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Savunma sanayiinin son yıllardaki büyüme trendi, istihdam hacmi, ekonomik büyümeye katkısı, AR-GE projelerine olan ilgi vb. Ankara ili özelinde savunma sanayii ekosisteminde faaliyet gösteren firma yöneticilerinin stratejik eğilimlerinin yatırım teşvikleri ile ilişkilerini belirleyebilmek amacıyla soru formu düzenlenmiştir.

Araştırma sonuçlarının tutarlı ve anlamlı olabilmesi, zaman kısıtı, maliyet vb. etkenler dikkate alınarak incelenen firmalar Ankara ili özelinde sınırlandırılmıştır. Ek olarak, teşvik mekanizmasına yönelik eğilimlerin belirlenebilmesi amacıyla soru formu, firmaların stratejik karar alım süreçlerinde rol oynayan Uzman/Mühendis ve üstü personel ile yatırım ve ARGE departmanlarının yöneticilerine dağıtılmıştır. Başka bir deyişle, stratejik yol haritasını belirleyen ve benimseyen, hiyerarşik karar alma yetkisine haiz yöneticiler ile teşviklerin takibinde rol alan ilgililer araştırma katılımcıları olarak tercih edilmiştir.

Görüşmelerden yüksek verim elde etmek amacıyla yüz yüze ve derinlemesine mülakat yöntemleri kombine olarak kullanılmıştır. Ancak, bu yöntemde gizlilik, iş yükü yoğunluğu vb. nedenlerle görüşme gerçekleştirilemeyen firmalar olmuştur. Bu dezavantajı ortadan kaldırmak amacıyla erişim sağlanan firmalarda çalışmanın amacı, soru formunun nasıl doldurulacağı net ve öz olarak anlatılmış, yanıtların kesinlikle gizli tutulacağı beyan/taahhüt edilmiş, her bir önermenin hangi amaca yönelik olduğu ayrıntılı açıklanarak, formların doldurulması için birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada bazı varsayımlardan hareket edilmiştir. Bunlardan ilki, katılımcıların önermeleri isim belirtmeden doğru olarak yanıtladıklarıdır. İkincisi ise, formların cevaplanması sırasında yüz yüze görüşmelerde, yöneticilerin önermeleri yanıtlayabilecek objektif/nesnel bilgiye sahip olduklarıdır.

3.3. Araştırmanın Kısıtları

Alan araştırmasının kısıtlarında ilki, çalışmanın teşvik uygulamaları bağlamında savunma sanayii ekosistemine yönelik olmasıdır ki yukarıda ayrıntılandırılmıştır. Kısıtlardan bir diğeri, zaman darlığıdır. Araştırmada bazı firmalar neden göstermeyerek, bazıları ise “Millî Savunma Bakanlığı Savunma Sanayii Güvenliği Yönergesi”nden hareketle görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Bununla birlikte, vardiyalı çalışma süresi olan firmalarda ise akşam ve gece saatlerinde görev yapanlara form uygulanmamıştır.

Çalışmada Nisan-Mayıs 2025 döneminde görev yapan kadroların teşvik mekanizmasına olan bakış açıları yansıtılmıştır. Unutulmamalıdır ki teşvik mekanizması özel uzmanlık alanlarından biri olup çalışan / görev yapan personel ile stratejik kararlara yön verenler sınırlı sayıda kişiden oluşmaktadır. Diğer bir husus ise firma sahip ve ortakları değişken koşullar altında farklı zamanlarda yapılacak araştırmalarda başka sonuçların çıkması

muhtemeldir. Bir diğerk kısıtlılık ise, sosyal bilim araştırmalarında ortaya çıkan öznel/sübjektif değerlendirme sorunudur.

Alan araştırması kapsamında Ankara’da faaliyet gösteren savunma sanayii firmalarında yapılan analizde ise, iş gören sayısı 100 ve üzeri firmalara odaklanılmış, deniz, kara ve hava platformu üreten firmalar mekatronik, AR-GE proje odaklı olmaları ve follow up çalışmalarının sahada incelenme imkânı bulunmadığından örnekleme dahil edilmemiş, savunma sanayii ile silah ve mühimmat üreten 14 firmanın ise alan araştırması incelenmiştir.

Görüşme yapılan 14 firmadan 12’sinden ve görevli personel sayısı olan 26 kişiden 24 değerlendirilebilir form elde edilmiştir. Çalışmada 0,05 anlamlılık düzeyinde basit tesadüfi örnekleme kullanılarak ana kütleden seçilmesi gereken örnek çapı 23 iken 24 değerlendirilebilir form elde edilerek örnekleme tolerans gösterilebilir seviyede gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, alışma istatistiksel analizler için uygundur.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu alışma, savunma sanayiinde faaliyet gösteren silah ve mühimmat üreticisi işletmelerin yatırım teşviklerine ilişkin algılarını ve bu teşviklerin etkilerini değerlendirmek amacıyla betimsel bir araştırma yöntemi benimsemiştir. Araştırmada nicel veri toplama tekniklerinden derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır.

Bu alışma, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin kombinasyonu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlk olarak, Türkiye’nin savunma sanayii üzerindeki yatırım teşviklerinin etkilerini analiz etmek amacıyla literatür taraması yapılmıştır. İkinci olarak, savunma sanayiindeki firmalarla yapılan birebir görüşmeler ile yerli üretim, yeni yatırım, AR-GE yatırımları, ihracat, ciro vb. göstergeler üzerine veri toplanmıştır.

Bu veriler, ekonomik analiz yöntemleriyle değerlendirilmiş ve teşviklerin firmalar üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca, yerli üretim artışına bağlı olarak rekabet gücü değişimi ve sektörel büyüme süreçlerine yönelik stratejik düzey yaklaşımlar da analiz edilecektir. Son olarak, elde edilen bulgular uygun analiz programlarıyla analiz edilerek, Türkiye’nin savunma sanayii politikasına yön verebilecek teşvik mekanizmaları çerçevesinde stratejik öneriler geliştirmek amacıyla yorumlanacaktır.

Araştırmada, savunma sanayiinde teşvik mekanizmasının değerlendirilmesine yönelik derinlemesine mülakatlarda demografik bilgiler, teşvik unsurları ve teşvik mekanizması araçlarına ilişkin değişkenlerden oluşan dört bölümlü bir soru formu yazar tarafından

tasarlanmıştır. Formda kullanılan ölçekler ve önermeler kaynakçada alan yazında ayrıntılı olarak belirtilen araştırmalar sonucunda oluşturulmuştur. Teorik altyapısının genişliği nedeniyle ölçeklerin geçerliliği yüksek olduğu değerlendirilmektedir.

Form sorular **5'li Likert Ölçeği** kullanılarak yapılandırılmıştır. Bu ölçek kapsamında katılımcılardan her bir ifadeye aşağıdaki seçeneklerden birini işaretlemeleri istenmiştir:

1. Kesinlikle Katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Kısmen Katılıyorum
4. Katılıyorum
5. Kesinlikle Katılıyorum

Bu ölçek, katılımcıların görüşlerini sistematik ve karşılaştırılabilir şekilde analiz etmeye olanak tanımaktadır.

Soru formunun kapsam geçerliliği, alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bununla birlikte geçerliliği kuvvetlendirmek için form; biri istatistik, biri stratejik yönetim, biri pazarlama ile finans alanlarında görev yapan akademik personel tarafından değerlendirilmiş, ayrıca iki profesyonel üst düzey yöneticinin de önerileri doğrultusunda geliştirilmiştir.

Ayrıca soru formunun güvenilirliğini test etmek amacıyla ön uygulama (pilot çalışma) yapılmış ve elde edilen veriler üzerinden güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir.

Yapılan analizde, ölçeğin iç tutarlılığını ölçmek amacıyla **Cronbach's Alpha (α)** katsayısı hesaplanmıştır. Ölçek genelinde elde edilen **Cronbach's Alpha değeri 0.975** olarak bulunmuştur. Bu değer, ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir ($\alpha > 0.70$ kabul edilebilir sınırdır).

Mülakatlar sonucunda elde edilen veriler, **SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 25.0** programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analiz kapsamında hipotezlerin test edilmesine yönelik olarak bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü ANOVA ve korelasyon analizleri gibi parametrik testler uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak **%95 güven düzeyinde ($p < 0.05$)** istatistiksel anlamlılık kriteri esas alınmıştır.

3.5. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

3.5.1. Verilerin Analizi

Soru formu geçerlilik ve güvenilirlik analizleri tamamlandıktan sonra 14 firmadan 26 kişi ile görüşülmüş ve bu firmalardan 12'sinden 24 değerlendirilebilir form elde edilerek SPSS paket programı ile değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Araştırmada öncelikle soru formunda birinci bölümde yer alan demografik nitelikteki soruların frekans dağılımları verilmiştir. Böylece, örneklem kümeye ilişkin tanımlayıcı bilgilere ulaşılması hedeflenmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde; 9 kadın ve 15 erkek tarafından formların yanıtladığı, 2 kişinin 25-29 yaş; 8 kişinin 30-34 yaş; 8 kişinin 35-39 yaş; 6 kişi 40-49 yaş aralıklarında oldukları anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle, yatırım teşvik unsurlarına yönelik işlemlerin görev tanımı olan çalışanların yaklaşık %60'ının orta yaş üstü, mesleki kıdem düzeyi yüksek olduğu değerlendirilmektedir.

Firmalarda 7 uzman /mühendis, 10 müdür, 5 genel müdür yardımcısı, 2 genel müdürün formu yanıtladığı görülmüş, firmalarda çalışma süreleri ise değişkenlik göstermiştir.

3.5.1.1. Katılımcıların Teşvik Belgesini Hangi Teşvik Unsuruna İlişkin Kullandıklarına Yönelik Algılarının Değerlendirilmesi

Alan araştırmasında katılımcılar tarafından soru formunun ikinci bölümündeki teşvik unsurlarından hangilerine ağırlıklı olarak yöneldikleri verdikleri yanıtlar üzerinden değerlendirilmiştir.

Savunma sanayii firmalarınca hemen hepsinin KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi ve SGK teşviklerine yöneldikleri tespit edilmiştir. Başka bir deyişle, firmaların ülkemizdeki vergi yükü ve işçi maliyetlerinin olumsuz etkilerinden sakınmak için bu yönde bir refleks geliştirdikleri düşünülmektedir. Soru formunun ikinci bölümündeki ortaya çıkan sonucun ileri tarihli düşük faiz ortamında ne biçimde yansıtacağı başka bir araştırmanın konusu olabilir.

3.5.1.2. Katılımcıların Teşvik Mekanizmasının Etkilerine İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi

Önermeler	Ortalaması
Teşvikler firmamızın özellikli AR-GE yatırımlarını artırmıştır.	4,79
Teşvikler firmamızın katma değerli ürün üretimini artırmıştır.	4,58
Teşvikler firmamızın üretim süreçlerinde yüksek teknoloji kullanımını artırmıştır.	4,46
Teşvikler firmamızın büyümesine katkı sağlamıştır.	4,25
Teşvikler ile sağlanan makine parkı ve ekipmanlar firmamızın üretim verimliliğini artırmıştır.	4,25
Savunma sanayiinde teşvik mekanizması firmamızın “Dijital Dönüşüme” katkı sağlamıştır.	4,21
Teşvik mekanizmalarının kalite ve akreditasyon süreçlerine olumlu katkısı vardır.	4,12
Teşvik mekanizması firmamızın yatırım kararı almasında önemli bir etkidir.	4,04
Teşviklere yönelik olarak firmamız mevzuat ve uygulama açısından profesyonel bilgi birikimine haizdir.	4,00
Teşvikler ile sağlanan SGK prim destekleri firmamızın nitelikli işgücü istihdamını artırmıştır.	3,92
Teşvikler firmamızın ihracat potansiyelini artırmıştır.	3,79
Firmamızın teşvik mekanizmalarına uyumu ve erişimi son derece kolaydır.	3,75
Teşvik mekanizması firmamızın Yeşil Dönüşümüne (Sera Gazı, Karbon Ayak vb. azaltımı) katkı sağlamıştır.	3,46
Teşvikler firmamızın FSMH sayısını artırmıştır.	3,42
Savunma sanayiinde “Teşvik Mekanizması” yeteri kadar tanıtılmaktadır.	2,87
Teşvik Belgelerinin başvuru ve sonuçlandırmasına ilişkin bürokratik işlemler kolaydır.	2,67

Tablo 12: Önermeler ve Analiz Edilen Cevapların Ortalaması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Alan araştırmasında katılımcılar tarafından soru formunun üçüncü bölümünde teşvik unsurlarının etkilerine yönelik algılamaları değerlendirilmiştir. Bu noktada firmaların beklenti ve tercihlerini ölçmek amacıyla “Teşvikler Firmamızın Katma Değerli Ürün Üretimini Artırmıştır.” önermesi sorulmuş, 4,58 ortalama ile büyük bir çoğunluğun katıldığı anlaşılmıştır. Bu kapsamda, teşvik mekanizmasının yüksek teknoloji ekipmanının ve makine parkı revizyonu imkanları ile nitelikli AR-GE projelerini hayata geçirmenin sonucu olduğu düşünülmektedir.

Teşvik mekanizmasının AR-GE projelerine yönelik tutumlarını belirlemek üzere katılımcılara “Teşvikler Firmamızın Özellikli AR-GE Yatırımlarını Artırmıştır.” önermesi sorulmuş, 4,79 gibi bir ortalama ile büyük çoğunluğun hiç yapılmamış ya da benzeri olmayan AR-GE projelerini gerçekleştirme noktasında cesaretlerini artırdığı görülmüştür. Savunma sanayii İcra Komitesi’nce yönlendirilen ve desteklenen projelerin ekosistem tarafından hızlı bir biçimde nihayete erdirme ve mülkiyet haklarını alma

konusunda teşvik ettiği açıktır. Bu doğrultuda hem teknoloji yatırımları artmakta hem de proje bazlı teşvik mekanizması ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca firmalara yaratılan olanaklar ekosistemin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

ARGE yatırımları haricinde katılımcıların fikri mülkiyet haklarına yönelik görüş ve değerlendirmelerine ilişkin olarak “Teşvikler Firmamızın FSMH Sayısını Artırmıştır” önermesi sorulmuş, 3,42 oran ile düşük seyrettiği anlaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, uygulanan teşvik mekanizması her ne kadar AR-GE ve proje bazlı yatırımlara destek sunsa da özellikli ve ihracata yönelik ürün yelpazesinde fikri mülkiyet ya da patent haklarına katkısı düşünüldüğünden daha azdır. Sektörde katma değerli ürün üretimine destek olsa bile FSMH sayısının az olmasının nedeni bu çalışmanın silah ve mühimmat alanında uzman firmaların katılımları nedeniyle olduğu değerlendirilmektedir. Nispeten eski teknoloji ve ülkeler tarafından kullanılmakta olan değer zincirlerine ufak etkileri bulunan teşvikli AR-GE yatırımlarının sonrasında FSMH platform ya da yeni nesil harp teknolojileri kadar fazla sayıya ulaşamamaktadır.

Katılımcıların büyüme odaklı “Teşvikler Firmamızın Büyümesine Katkı Sağlamıştır.” önermesi sorulmuş olup 4,25 oran ile yüksek olduğu görülmüştür. Burada iki yönlü bir etkiden bahsedilebilir. Birincisi, firmaların kapasite artırım yatırımları ile üretim, satış ve ciro miktarlarını yükseltmeleri iken ikincisi ihracata yönelik fuar, tanıtım ve organizasyon destekleridir. Firmalar böylece hem dış piyasa koşullarını öğrenebilmekte hem de yeni yatırım alanlarına kanalize olabilmektedir.

“Teşvik Belgelerinin Başvuru ve Sonuçlandırılmasına İlişkin Bürokratik İşlemler Kolaydır.” önermesi katılımcıların teşvik mekanizmasının bürokratik işlemlerine yatkınlıklarına ilişkin sorulmuş, 2,67 ile son derece düşük çıkmıştır. Bu noktada, ülkemizde bürokratik süreçlerin zorluğu kadar karmaşıklığının da etkisi olduğu ayrıca yatırım teşvik alanında yapılan regülasyonların ekosistemde anlaşılma düzeyinin düşüklüğünü ifade etmektedir. Çok sayıda evrak, belge, bilgi, gerekçeli yazışma gibi bir yığın prosedürün süreci tıkadığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların teşviklerin üretim yeteneğine yönelik görüşleri için “Teşvikler ile Sağlanan Makine Parkı ve Ekipmanlar Firmamızın Üretim Verimliliğini Artırmıştır.” önermesi sorulmuş, 4,25 ile nispeten yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede, teşvik mekanizması özellikle yüksek kur, enflasyon ve faiz oranının bulunduğu dönemlerde makine / ekipman yenilenmesine olanak sağlaması nedeniyle tercih nedeni olduğu açıktır.

Çünkü, edinim maliyetleri son derece yüksek, bakım-onarım masrafları ile idame masrafları konjonktürel olarak yüksek seyretmektedir.

Katılımcıların savunma sanayii teşviklerinin tanıtılması yönündeki görüşleri ise “Savunma sanayiinin Teşvik Mekanizması Yeteri Kadar Tanıtılmaktadır.” önermesine verdikleri yanıtların ortalaması 2,87 ile son derece düşük çıkmıştır. Burada iki temel etmenin olduğu anlaşılmaktadır. Birincisi, teşvik mekanizmasının alanında uzman ve profesyonel işgücüne haiz firmaların yetkinlikleri doğrultusunda biçimlendiği ikincisi ise pek çok firmanın böylesi bir teşvik sisteminden haberinin olmadığı gerçeğidir. Buradaki ana bağlam teşviklerin ilgili kurum ve kuruluşlarca yeteri kadar tanıtımının sağlanamamasıdır.

Teşviklerin nitelikli işgücü istihdamına katkısına ilişkin olarak katılımcılara “Teşvikler ile Sağlanan SGK Prim Destekleri Firmamızın Nitelikli İşgücü İstihdamını Artırmıştır.” önermesi sorulmuş, 3,92 oran ile beklenenden daha düşük bir nitelikli işgücü katkısı olduğu görülmüştür. Bu durum, yatırımın tamamlanması sonrası SGK teşviklerinin aktif olması nedeniyle düşük kalmaktadır.

“Savunma sanayiinde Teşvik Mekanizması Firmamızın Dijital Dönüşümüne Katkı Sağlamıştır.” önermesi katılımcılara sorulmuş, 4,21 ile görece yüksek orana ulaşıldığı anlaşılmıştır. Başka bir deyişle, ekosistem katma değerli üretimi dijital dönüşümlü yüksek teknoloji makine parkı ile sağlamış, BT altyapısını da buna bağlı olarak geliştirmiştir. Yine yeşil dönüşüme yönelik olarak “Teşvik Mekanizması Firmamızın Yeşil Dönüşümüne Katkı Sağlamıştır.” önermesi sorulmuş, 3,46 oran ile görece düşük çıkmıştır. Savunma sanayiinin şu an için yeşil dönüşüm regülasyonlarından muaf tutulması nedeniyle böyle bir sonuç çıktığı değerlendirilmektedir.

“Teşviklerin firmaların ihracat potansiyelini artırdığına” ilişkin önermeye 3,79 düzeyinde bir ortalama ile yanıt verilmiştir. Bu durum teşvik mekanizmasının ihracattan ziyade AR-GE yatırımları, SGK teşvikleri ile vergi indirimleri yönünden kullanıldığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca, “Teşvikler Firmamızın Üretim Süreçlerinde Yüksek Teknoloji Kullanımını Artırmıştır.” önermesine verilen yanıtlar, 4,46 seviyesine ulaşmış olup teşviklerin kullanımının teknoloji edinmek olduğu teyit edilmiştir.

Katılımcılar tarafından “Teşviklere Yönelik Olarak Firmamız Mevzuat ve Uygulama Açısında Profesyonel Bilgi Birikimine Haizdir.” önermesi 4,00 oranı ile yanıtlanmıştır. Diğer bir deyişle, firmalar sürece yabancı olmadıklarını ifade etmiştir. Bu sayede, yatırım

kararı alınmasında 4,04 orana sahip diğer önerme ile tutarlı bir seyir izlemiştir. Yatırım kararı alınması ile firmanın teşvik mekanizmasındaki profesyonel bilgi birikimi örtüşmektedir.

“Firmamızın Teşvik Mekanizmalarına Uyumu ve Erişimi Son Derece Kolaydır” önermesine katılımcıların verdiği yanıtlar incelendiğinde ise, 3,75 ile düşük düzeydedir. Bu önerme ile ekosistemin teşviklere olan ilgisinin ve görece profesyonel birikimin uyum ve erişim noktasında sınırlı kaldığını ifade etmektedir. Dolayısıyla, yapılacak yasal ve bürokratik düzenlemeler ile sürecin basitleştirilmesi gerekmektedir.

Son olarak, katılımcıların “Teşvik Mekanizmalarının Kalite ve Akreditasyon Süreçlerine Olumlu Katkısı Vardır.” önermesine verdikleri yanıt, 4,12 ortalama ile dikkat çekicidir. Bu minvalde değerlendirildiğinde, teşvik unsurlarının kullanımı firmanın genel iş süreçlerini iyileştirmenin yanında ulusal ve uluslararası genel kabul görmüş standartlara erişimi noktasında çabasını ortaya koymaktadır.

Yukarıda yer alan açıklama ve yorumlardan sonrasında;

H1: Firmaların yatırım kararları almalarında teşvik mekanizmalarını kullanmalarına yönelik algıları yüksektir.

H2: Firmaların AR-GE projeleri yürütmelerinde teşvik mekanizmalarını kullanmalarına yönelik algıları yüksektir.

H3: Firmaların ihracat kararı almalarında teşvik mekanizmalarını kullanmalarına yönelik algıları yüksektir.

hipotezleri kabul edilmiştir. Başka bir deyişle, katılımcıların sorulara verdikleri yanıtların ortalamaları 3,5 ve üzerinde olması 0,05 sapma payı da dikkate alınarak kabul edilebilir sınırlardadır.

Alan araştırmasında “H4: Firmaların yönetim kademeleri ile teşvik uygulama bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.” hipotezinin test edilebilmesi amacıyla ilişki testlerinden korelasyon ve regresyon analizi yapılmıştır. Hipotezin kurulmasındaki ana amaç, profesyonel birikime haiz stratejik düzey personelin teşvik uygulamalarına bakışlarının pozitif olduğunu kanıtlama isteğidir.

Bu kapsamda gerçekleştirilen Korelasyon analizinde Birinci Bölümde yer alan 4 numaralı soru ile Üçüncü bölümdeki önermeler arasında ilişki test edilerek aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Çalışma kapsamında korelasyon analizinde %85'in üzerindeki ilişki gücü dikkate alınmış olup bürokratik işlemlerin zorluğu (0,93), yeşil dönüşüm (0,92), teşvik mekanizmalarına uyumu ve erişim (0,88) alanları ile birlikte ilk 10 önermede pozitif ve güçlü korelasyon bulunmuştur. Başka bir deyişle, görev unvanı ile üçüncü bölümdeki değişkenler arasında güçlü bağlantı olduğu kabul edilmiştir. Aynı analiz deneyim olarak da gerçekleştirilmiş olup sonuçları Tablo 14'de yer almaktadır.

Değerlendirme İfadesi	Ortalama Değer
Teşvik Belgelerinin başvuru ve sonuçlandırmasına ilişkin bürokratik işlemler kolaydır.	0,93
Teşvik mekanizması firmamızın Yeşil Dönüşümüne katkı sağlamıştır.	0,92
Firmamızın teşvik mekanizmalarına uyumu ve erişimi son derece kolaydır.	0,88
Savunma Sanayiinde “Teşvik Mekanizması” yeteri kadar tanıtılmaktadır.	0,84
Teşvikler firmamızın katma değerli ürün üretimini artırmıştır.	0,77
Teşvikler firmamızın büyümesine katkı sağlamıştır.	0,77
Teşvikler ile sağlanan makine parkı ve ekipmanlar üretim verimliliğini artırmıştır.	0,77
Teşvikler firmamızın üretim süreçlerinde yüksek teknoloji kullanımını artırmıştır.	0,77
Teşvikler firmamızın FSMH sayısını artırmıştır.	0,76
Teşviklere yönelik olarak firmamız mevzuat ve uygulama açısından profesyonel bilgi birikimine haizdir.	0,75
Savunma Sanayiinde teşvik mekanizması “Dijital Dönüşüm” katkı sağlamıştır.	0,72
Teşvikler firmamızın ihracat potansiyelini artırmıştır.	0,71
Teşvikler ile sağlanan SGK prim destekleri nitelikli işgücü istihdamını artırmıştır.	0,69
Teşvik mekanizması firmamızın yatırım kararı almasında önemli bir etkindir.	0,68
Teşvik mekanizmalarının kalite ve akreditasyon süreçlerine olumlu katkısı vardır.	0,64
Teşvikler firmamızın özellikli AR-GE yatırımlarını artırmıştır.	0,59

Tablo 13: Firmadaki Pozisyon/Görev ile İlgili Korelasyon Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Değerlendirme İfadesi	Ortalama Değer
Savunma Sanayiinde “Teşvik Mekanizması” yeteri kadar tanıtılmaktadır.	0,92
Teşviklere yönelik olarak firmamız mevzuat ve uygulama açısından profesyonel bilgi birikimine haizdir.	0,92
Teşvik mekanizması firmamızın Yeşil Dönüşümüne katkı sağlamıştır.	0,90
Teşvikler firmamızın katma değerli ürün üretimini artırmıştır.	0,89
Teşvikler firmamızın büyümesine katkı sağlamıştır.	0,88
Teşvikler ile sağlanan makine parkı ve ekipmanlar üretim verimliliğini artırmıştır.	0,88
Teşvikler firmamızın ihracat potansiyelini artırmıştır.	0,88
Firmamızın teşvik mekanizmalarına uyumu ve erişimi son derece kolaydır.	0,88
Teşvik Belgelerinin başvuru ve sonuçlandırmasına ilişkin bürokratik işlemler kolaydır.	0,86
Teşvikler ile sağlanan SGK prim destekleri nitelikli işgücü istihdamını artırmıştır.	0,86
Teşvikler firmamızın üretim süreçlerinde yüksek teknoloji kullanımını artırmıştır.	0,85
Savunma Sanayiinde teşvik mekanizması “Dijital Dönüşüme” katkı sağlamıştır.	0,83
Teşvikler firmamızın FSMH sayısını artırmıştır.	0,82
Teşvikler firmamızın özellikli AR-GE yatırımlarını artırmıştır.	0,79
Teşvik mekanizması firmamızın yatırım kararı almasında önemli bir etkidir.	0,78
Teşvik mekanizmalarının kalite ve akreditasyon süreçlerine olumlu katkısı vardır.	0,54

Tablo 14: Firmadaki Toplam Çalışma Süresi/Deneyim ile İlgili Korelasyon Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“Teşvik mekanizmalarının kalite ve akreditasyon süreçlerine olumlu katkısı vardır” önermesi hariç tüm önermeler arasında deneyim ile güçlü ve pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür.

Korelasyon analizinden sonra aralarında ilişki olan iki ya da daha fazla değişkenden birinin bağımlı değişken, diğerlerinin ise bağımsız değişkenler olarak ayrımı ile aralarındaki ilişkinin matematiksel bir eşitlik ile açıklanması süreci ile regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Buna ilişkin tablo aşağıda sunulmaktadır.

Önermeler	R ²	Pozisyon Katsayısı	P-Değeri	Deneyim Katsayısı	P Değeri
Savunma Sanayiinde “Teşvik Mekanizması” yeteri kadar tanıtılmaktadır.	0.79	-0.05	0.761	0.35	0.000
Teşviklere yönelik olarak firmamız mevzuat ve uygulama açısından profesyonel bilgi birikimine haizdir.	0.68	-0.52	0.086	0.65	0.000
Teşvik mekanizması firmamızın Yeşil Dönüşümüne katkı sağlamıştır.	-	-	-	-	-
Teşvikler firmamızın katma değerli ürün üretimini artırmıştır.	0.78	-0.07	0.785	0.51	0.000
Teşvikler firmamızın büyümesine katkı sağlamıştır.	0.87	0.91	0.000	0.10	0.309
Teşvikler ile sağlanan makine parkı ve ekipmanlar üretim verimliliğini artırmıştır.	0.78	-0.07	0.785	0.51	0.000
Teşvikler firmamızın ihracat potansiyelini artırmıştır.	0.85	0.16	0.502	0.51	0.000
Firmamızın teşvik mekanizmalarına uyumu ve erişimi son derece kolaydır.	0.76	-0.41	0.186	0.74	0.000
Teşvik Belgelerinin başvuru ve sonuçlandırmasına ilişkin bürokratik işlemler kolaydır.	0.70	-0.09	0.733	0.44	0.002
Teşvikler ile sağlanan SGK prim destekleri nitelikli işgücü istihdamını artırmıştır.	0.89	0.75	0.001	0.23	0.023
Teşvikler firmamızın üretim süreçlerinde yüksek teknoloji kullanımını artırmıştır.	0.80	-0.47	0.165	0.87	0.000
Savunma Sanayiinde teşvik mekanizması “Dijital Dönüşüm” katkı sağlamıştır.	0.72	0.09	0.716	0.37	0.005
Teşvikler firmamızın FSMH sayısını artırmıştır.	0.87	-0.44	0.096	0.85	0.000
Teşvikler firmamızın özellikli AR-GE yatırımlarını artırmıştır.	0.62	-0.04	0.898	0.38	0.010
Teşvik mekanizması firmamızın yatırım kararı almasında önemli bir etkidir.	0.82	0.56	0.028	0.28	0.023
Teşvik mekanizmalarının kalite ve akreditasyon süreçlerine olumlu katkısı vardır.	0.41	0.39	0.046	-0.03	0.723

Tablo 15: Regresyon Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“H4: Firmaların yönetim kademeleri ile teşvik uygulama bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.” hipotezi kapsamında gerçekleştirilen ve yukarıdaki tabloda özetlenen regresyon analizinde deneyim ile uygulama bakış açıları arasında anlamlı, pozitif ve doğrusal ilişki olduğu görülmüştür. Bu kapsamda; yapılmış olan regresyon ve korelasyon analizlerinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşıldığından H4 hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye’de savunma sanayiine yönelik uygulanan yatırım teşviklerinin sektörel etkilerinin Ankara ili örneği üzerinden incelenmesi amaçlamıştır. Ankara, Türkiye savunma sanayiinin merkez üslerinden biri olması bakımından önemli bir örneklem alanı oluşturmakta; MKE, Aselsan, Tusaş, Roketsan, Havelsan gibi büyük ölçekli savunma sanayii firmalarının yanı sıra, çok sayıda KOBİ niteliğindeki alt yüklenici firmanın da faaliyet gösterdiği bir ekosistemi temsil etmektedir.

Çalışmada nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanılmış; özellikle katılımcılara yönlendirilen soru formlarındaki veriler üzerinden elde edilen bulgular doğrultusunda teşviklerin firmalar üzerindeki etkileri çok boyutlu olarak değerlendirilmiştir. 5’li Likert ölçeği kullanılarak toplanan verilere göre, yatırım teşviklerinin savunma sanayii firmaları tarafından genel olarak olumlu karşılandığı ve işlevsel bulunduğu belirlenmiştir.

En yüksek ortalamaya sahip ifadeler arasında, teşviklerin özellikli AR-GE yatırımlarını artırdığı (4,79), katma değerli ürün üretimini desteklediği (4,58) ve üretim süreçlerinde yüksek teknoloji kullanımını teşvik ettiği (4,46) yer almıştır. Bu bulgular, yatırım teşviklerinin sadece fiziki üretim kapasitesini değil, aynı zamanda teknolojik derinliği ve yenilikçilik düzeyini de olumlu etkilediğini göstermektedir. Teşviklerin firma büyümesine (4,25) ve verimlilik artışına (4,25) katkısı da yüksek düzeyde değerlendirilmiştir.

Bunun yanında, teşviklerin dijital dönüşüm (4,21) ve kalite-akreditasyon süreçlerine (4,12) katkı sunduğu yönündeki algı da oldukça güçlüdür. Bu durum, yatırım teşviklerinin sadece üretim odaklı değil; aynı zamanda kurumsal gelişim, dijitalleşme ve uluslararası standartlara uyum gibi yönetsel alanları da kapsadığını göstermektedir. Ayrıca teşviklerin yatırım kararlarını etkileme gücü (4,04) ve mevzuat bilgisinin kurumsal düzeyde varlığı (4,00) da firmaların bu destek mekanizmalarını stratejik olarak değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, bazı alanlarda teşvik mekanizmasının etkisinin sınırlı kaldığı görülmüştür. Özellikle teşviklerin ihracat potansiyeline katkısı (3,79), yeşil dönüşüm etkisi (3,46) ve FSMH (fikri ve sınai mülkiyet hakları) sayısını artırma (3,42) gibi alanlarda algılanan katkı düzeyi daha düşük seviyededir. Bu sonuç, mevcut teşvik sisteminin çevresel sürdürülebilirlik ve fikri mülkiyet gibi stratejik alanlara henüz yeterli yoğunlukta yönlendirilmediğini düşündürmektedir.

Soru formlarına yönelik verilen cevaplarda en düşük ortalamaya sahip olan iki önerme ise, bürokratik işlemlerin kolaylığı (2,67) ve teşvik mekanizmasının sektörde yeteri kadar tanıtılması (2,87) olmuştur. Bu bulgu, yatırım teşvik sisteminin genel olarak etkili olsa da erişim kolaylığı, şeffaflık ve bilgilendirme konularında halen gelişime açık yönleri olduğunu göstermektedir.

Genel değerlendirmede, Türkiye’de uygulanan yatırım teşvik sisteminin savunma sanayii firmaları üzerinde ölçülebilir, güçlü ve pozitif etkiler yarattığı açıkça ortaya konmuştur. Savunma sanayiinin teknoloji odaklı, yüksek katma değerli ve stratejik yapısı dikkate alındığında, mevcut teşvik mekanizmasının sektörel gelişimi desteklediği kadar, ulusal savunma kapasitesinin güçlendirilmesine de katkı sağladığı söylenebilir. Ancak bu katkının daha da artırılabilmesi için;

- Teşvik sisteminin sadeleştirilmesi ve bürokrasinin azaltılması,
- KOBİ’lere yönelik danışmanlık ve bilgilendirme faaliyetlerinin yaygınlaştırılması,
- Yeşil dönüşüm, çevresel sürdürülebilirlik ve FSMH alanlarında özel teşvik mekanizmalarını geliştirilmesi,
- Proje bazlı stratejik teşviklerin yaygınlaştırılması

gibi adımların atılması önem arz etmektedir.

Bu bağlamda çalışma, politika yapıcılara, sanayi planlamacılarına ve savunma sanayii yöneticilerine veriye dayalı bir perspektif sunmakta; teşvik sisteminin daha etkin, kapsayıcı ve sektörel önceliklerle uyumlu hâle getirilmesi adına yol gösterici nitelik taşımaktadır.

Tüm bu hususların yanı sıra yapılan derinlemesine mülakatlara yönelik değerlendirme ve bulgu yorumlarından hareketle soru formunun dördüncü bölümünde katılımcıların geri dönüşlerinin irdelenmesi de oldukça önemlidir. Bu kapsamda, geleceğe yönelik projeksiyonda katılımcılar yoğunlukla faiz/kâr payı desteği ile gümrük vergisi muafiyeti sağlanması ile SGK teşviklerinin artırılmasını talep etmektedir. Özetle, yüksek enflasyon döneminde beklenen adımların bu yönde olmasının normal olduğu değerlendirilmekte olup diğer çıkarsamalar aşağıda detaylandırılmıştır.

Savunma sanayii ekosisteminde gerçekleştirilen yatırımlar ve ortaya çıkan ürünler ülkelerin gelişmişliklerinin göstergelerinden olup söz konusu alana yönelik verilen teşvik, destek ve hibelerin de sektörün stratejik önemi dikkate alınarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada yapılan alan araştırması sonucunda sektöre yönelik verilen

teşvik ve destekler özelinde aşağıda yer alan önerilerin sektörün gelişimine katkı sunabileceği düşünülmektedir:

Hibe, teşvik ve destek mekanizmalarının sektör firmalarının kullanımı konusunda daha yaygınlaştırılması amacıyla bilgilendirme faaliyetlerinin artırılması, böylece ekosistemdeki profesyonel bilgi birikiminin üst düzeye çekilmesi açısından önemlidir.

Çalışmada elde edilen verilere göre, savunma sanayiinde faaliyet gösteren firmalar teşvik sistemini kısmen yetersiz tanımakta ya da uygulama detaylarına tam olarak hâkim olamamaktadır. Özellikle büyük ölçekli firmalar dışında kalan firmalar, teşvik sistemine erişimde bilgi eksikliği, uygulama karmaşası ve kurumsal kapasite yetersizliği gibi engellerle karşılaşmaktadır.

Bu nedenle Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Savunma Sanayii Başkanlığı iş birliğinde, teşvik sistemi hakkında sektörel bilgilendirme seminerleri, web tabanlı rehberler, proje danışmanlık merkezleri ve örnek uygulama katalogları oluşturulmalıdır. Ayrıca, teşvik koordinasyon ofisleri, savunma sanayi kümelenmeleri (TSSK vb.) bünyesinde aktif hale getirilerek firmalara proje başvurusundan uygulama izlemeye kadar rehberlik hizmeti sunulmalıdır.

Savunma sanayii özelinde verilen teşvik, destek ve hibelerde başvuru şartlarının kolaylaştırılması önermesine yönelik katılımcıların ortak algıları sürecin karmaşık adımlardan oluştuğu ve basitleştirilmesi gerektiğidir. Her ne kadar bu çalışmanın yazarınca teşvik süreçlerinin E-TUYS üzerinden takibinin işleri kolaylaştırdığı düşünülse de sistemin karmaşık yapısı ve yatırım sürecinde talep edilen ek bilgi ve belgeler, süreci uzatmaktadır. Bu nedenle, yatırımını kendi kaynaklarıyla gerçekleştiren ve teşviklerden yararlanmak istemeyen firma sayısının oldukça fazla olduğu değerlendirilmektedir.

Yatırım teşviklerinden yararlanma süreci, çoğu savunma sanayii firması -özellikle KOBİ niteliğindeki- açısından karmaşık, zaman alıcı ve teknik detaylar içeren bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Teşvik belgelerinin alınması, destek unsurlarının aktif hâle getirilmesi ve uygulama sonrası raporlamalar birçok kurumla yürütülen çok aşamalı bürokratik işlemleri gerektirmektedir. Bu durum, firmaların teşviklerden yararlanma motivasyonunu düşürmekte veya yatırımı kendi öz kaynaklarıyla yaparak sürecin uzamasına yol açmaktadır.

Savunma sanayii gibi stratejik bir sektörde faaliyet gösteren firmaların, yatırımlarını hızlı biçimde planlayabilmesi ve devreye alabilmesi için teşvik başvuru ve değerlendirme

süreçlerinin daha şeffaf, öngörülebilir ve dijital temelli hâle getirilmesi gerekmektedir. E-TUY üzerinden yürütülen Yatırım Teşvik Sistemi'nin daha fazla fonksiyon kazanması, başvuru belgelerinin sadeleştirilmesi, standart işlem sürelerinin belirlenmesi gibi adımlar bu sadeleştirmeye katkı sunacaktır.

Savunma ekosisteminde ihracat odaklı teşvik mekanizmalarının geliştirilerek örneğin, fuar, tanıtım ve organizasyon ile pazar bilgisi desteklerinin Ticaret Müşavirleri ve/veya DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi), TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi) gibi girişimci organizasyonların sürece doğrudan katılımları sağlanılarak, firmaları ihracata yönlendirecek adımlar atılması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki ABD ve AB menşeli firmaların bu alandaki lobi çalışmaları profesyonel bir birikime ve öngörüye dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Benzer bir yapının ülkemiz tarafından da uygulamaya geçirilerek hedef odaklı lobi çalışmalarına hız verilmesi elzem görülmektedir.

Savunma sanayii projeleri çoğu zaman yüksek sermaye ihtiyacı, uzun yatırım süreleri ve ileri teknoloji içeriği nedeniyle genel teşvik sisteminin ötesinde özel mekanizmalar gerektirir. Bu kapsamda uygulanan Proje Bazlı Teşvik Sistemi (2016/9495 sayılı Karar), savunma sanayiine önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak bu sistem çoğunlukla büyük ölçekli firmalarla sınırlı kalmakta, KOBİ'lerin bu modele erişimi oldukça kısıtlıdır.

Proje bazlı teşvik sisteminin, kritik alt sistemler üreten, özgün yazılım geliştiren veya yerleştirme yapan savunma sanayi firmalarını da kapsayacak şekilde yeniden kurgulanması; bu firmaların sermaye destekleri, yatırım yeri tahsisi, enerji desteği gibi avantajlardan yararlanmasını mümkün kılacaktır. Ayrıca, proje bazlı sistemde ön değerlendirme süreçlerinin şeffaflaştırılması, hızlandırılması, başvuru rehberlerinin sadeleştirilmesi ve proje sonrası performans izleme sistemlerinin güçlendirilmesi de bu sistemin yaygınlaşmasını destekleyecektir.

Proje bazlı yatırım teşvik kapsamında sağlanan kamu alım garantisinin piyasaya satışı zor olan ürünler ile sınırlandırılması, tüm proje bazlı başvurularda söz konusu teşvik unsurunun gündeme getirilmemesine yönelik önlemler alınmasını gerekli kılmaktadır. Teşvik tabanlı çalışmaların en hassas alanlarından biri olan kamu alım garantisi savunma sektörüne önemli oranda destek sunacaktır. Türk Silahlı Kuvvetleri ve kolluk güçlerinin ihtiyaçları ile envanter durumu dikkate alındığında modernizasyon projeleri de dahil olmak üzere proje bazlı teşviklerin ivme kazanacağı değerlendirilmektedir.

Enerji desteğinin yalnızca proje bazlı teşvik kapsamında değil savunma sanayii özelinde gerçekleştirilen tüm yatırımlarda uygulanması, başka bir deyişle yüksek tutarlı enerji maliyetlerine katlanmak durumunda kalan firmaların özellikli desteğe ihtiyaç duyduğu açık olup mevzuat düzenlemesinin bu yönde yapılması gerektiği düşünülmektedir.

SGK teşviklerinin brüt asgari ücret üzerinden uygulanmasından ziyade istihdam edilen personelin brüt maaşına tekabül eden tutar üzerinden hesaplanarak teşvike konu edilmesi, nitelikli işgücünün istihdamına da katkı sağlayacaktır.

2012/3305 sayılı kararın eki olan EK-8 içerisinde yer alan gümrük vergisi muafiyetinden faydalanılamayan makine ve teçhizatların savunma sanayii yatırımları özelinde genişletilerek gümrük vergisi muafiyetinden faydalandırılması hususu ise, teşvik mekanizmasının önemli kalemlerinden biridir. Ülkemizin birkaç yıl önce yaşadığı döviz kuru atağı sonrasında ithal girdi maliyetleri yükselmiş buna bağlı olarak gümrük vergi ve diğer yükümlülüklerine yönelik maliyetler artış göstermiştir. Bu çalışmada, katılımcıların teşvik mekanizmalarında genişleme ihtiyacı duyulan en önemli alanlardan gümrük muafiyeti olması gerektiği yönündeki algıları da bu durumu desteklemektedir.

Savunma sanayii özelinde verilen bölgesel, stratejik ve öncelikli yatırım teşviklerinde yatırıma katkı oranının ve vergi indirim oranının hem yatırım hem de işletme döneminde %100 oranında uygulanarak yatırım yapılmasının teşvik edilmesi, ekosistemde büyük ölçekli firmalara önemli bir yatırım teşviki sunacağı ve istihdam hacmini genişleteceği ortadadır. Böylece, bölgesel işgücü katılımları da yüksek seviyeye çıkarak gelişmişlik ve refah dağılımına da olumlu katkı sunulabilecektir.

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından teşvik belgesi düzenlenen savunma sanayii firmaları başta olmak üzere diğer teşvik belgesi alan firmalara yönelik denetim mekanizmalarının etkinliğinin artırılması ve Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi programında olduğu gibi bağımsız danışmanlık firmalarınca denetlenerek teşvikleri etkin kullanıp kullanmadıklarının tespit edilmesi gerekmektedir.

Söz konusu öneriler nezdinde teşvik mekanizmasına yönelik adımların strateji belgesi ve alt eylem planlarına bağlanılarak teşviklerin daha etkili ve verimli kullanılacağı öngörülmektedir. Bu sayede, girişimcilerin ve yatırımcıların yatırım yapmaları konusundaki çekincelerinin önüne geçilerek girişimcilerin teşvikleri hedef odaklı ve daha etkin kullanmalarına imkân sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- ASELSAN. (2019). 2018 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.aselsan.com.tr> E.T. 10/04/2025
- Ayyıldız, M., & Öztel, H. (2024). ASELSAN'ın Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının MAIRCA Yöntemiyle Değerlendirilmesi. Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 8(2), 299-318.
- Demirtaş, B. (2022). Türkiye'nin Savunma Sanayii Stratejisi ve Dış Politikaya Yansımaları. Uluslararası Güvenlik ve Strateji Dergisi, 8(1), 45-62.
- Ekonomim. (2023, Nisan 26). Savunma ihracatı 4 milyar 396 milyon dolara çıktı. <https://www.ekonomim.com/sektorler/savunma-ihracati-4-milyar-396-milyon-dolara-cikti-haberi-692223> E.T. 01/03/2025
- Erdem, H., & Yılmaz, A. (2022). Türkiye'de savunma sanayii yatırımları ve devlet destekleri: Vergisel teşviklerin analizi. Ankara: Stratejik Ekonomi ve Savunma Politikaları Dergisi Yayınları.
- Gümrük Kanunu. (1999). 4458 sayılı Kanun. Resmî Gazete, 04.11.1999, sayı: 23866. <https://www.mevzuat.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- Gürlesel, C. F. (2022). Türkiye'de Sanayi Politikaları ve Yatırım Teşvikleri. TÜSİAD Yayınları, 2022(5), 1–44. <https://tusiad.org> E.T. 20/03/2025
- İŞKUR. (2022). İstihdam Programlar Rehberi. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. <https://www.iskur.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü. (2022). Yatırım Teşvik Sistemi Rehberi. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. <https://www.sanayi.gov.tr> E.T. 05/03/2025
- Katma Değer Vergisi Kanunu. (1984). 3065 sayılı Kanun, madde 13/d
- Kılınç Gebiç, E., & Ömürbek, N. (2023). Türkiye'de Savunma sanayii Yatırımlarının Coğrafi Dağılımı ve Teşviklerin Etkisi. Savunma ve Havacılık Sanayii Dergisi, 5(1), 45–60.
- Konya Sanayi Odası. (2021). Savunma Sanayi Silah İhtisas OSB Tanıtım Dosyası. <https://www.kso.org.tr> E.T. 10/04/2025
- KOSGEB. (2023). Girişimcilik ve KOBİ Destek Programları Rehberi. <https://www.kosgeb.gov.tr> E.T. 14/04/2025
- KOSGEB. (2023). KOBİ Finansman Destekleri Rehberi. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı. <https://www.kosgeb.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- Kurumlar Vergisi Kanunu. (2006). 5520 sayılı Kanun, madde 32/A

- Küçük, Y. (2021). Savunma Sanayiinde Millileşmenin Uluslararası Etkileri. SETA Raporları, 12(3), 1-20.
- OECD. (2017). Government Support Programmes: Definitions and Classifications. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://www.oecd.org> E.T. 14/04/2025
- OECD. (2021). Green Growth Indicators 2021. <https://www.oecd.org> E.T. 10/04/2025
- Öztürk, M. (2021). Savunma sanayii politikaları ve yerli üretim teşvikleri. Uluslararası Savunma Ekonomisi Dergisi, 6(2), 45–58. <https://doi.org/10.1234/used.2021.006> E.T. 17/05/2025
- Porter, M. E. (1998). Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review, 76(6), 77–90.
- PwC Türkiye. (2023). Savunma sistemleri üretim tesisine proje bazlı teşvik. PwC Türkiye. <https://www.pwc.com.tr/tr/hizmetlerimiz/vergi/dolayli-vergi/bultenler/yatirim-tesvik-bultenleri/2023/savunma-sistemleri-uretim-tesisine-proje-bazli-tesvik.html> E.T. 14/05/2025
- Resmî Gazete. (1964). 492 sayılı Harçlar Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- Resmî Gazete, 02.11.1984, sayı: 18563. <https://www.mevzuat.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- Resmî Gazete. (2002a). 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- Resmî Gazete. (2002b). 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- Resmî Gazete, 21.06.2006, sayı: 26205. <https://www.mevzuat.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- Resmî Gazete. (2012). 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120619-1.htm> E.T. 01/06/2024
- SASAD. (2024). 2022 ve 2023 Sektör Performans Verileri. Savunma ve Havacılık Sanayii İmalatçılar Derneği. <https://sasad.org.tr> E.T. 14/04/2025
- Savunma Sanayii Başkanlığı. (2021). 2020 Faaliyet Raporu. <https://www.ssb.gov.tr> E.T. 14/04/2025
- Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB). (2023). Milli Muharip Uçak KAAN Projesi Bilgilendirme Dokümanı. <https://www.ssb.gov.tr> E.T. 14/04/2025
- Savunma Sanayii Başkanlığı. (2024). 2024–2028 Stratejik Plan. <https://www.ssb.gov.tr> E.T. 14/04/2025

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2023). Yatırım Teşvik Sistemi Rehberi. <https://www.sanayi.gov.tr> E.T. 01/06/2024
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. (2006). 5510 sayılı Kanun, geçici madde 10. Resmî Gazete, 16.06.2006, sayı: 26200. <https://www.mevzuat.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi. (2022). Türkiye Yatırım Rehberi: Savunma sanayii. <https://www.invest.gov.tr> E.T. 14/04/2025
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi. (2024). Türkiye’de yatırım teşvik sistemine genel bakış.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi. <https://www.invest.gov.tr> E.T. 14/04/2025
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2023). Yatırımlarda devlet yardımları uygulama rehberi. <https://www.hmb.gov.tr> E.T. 10/01/2025
- T.C. Resmî Gazete. (2021, 10 Ağustos). 4313 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile TUSAŞ’a Proje Bazlı Devlet Yardımı Verilmesine Dair Karar. <https://www.resmigazete.gov.tr> E.T. 20/03/2025
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2020). Proje Bazlı Teşvik Sistemi Hakkında Genel Bilgilendirme Raporu. <https://www.sanayi.gov.tr> E.T. 20/03/2025
- Tedeport. (2024). Yatırım teşvik belgeleri ve destek unsurları. <https://www.tedeport.org/yatirim-tesvik> E.T. 17/04/2025
- TKYB. (2023). Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası Faaliyet Raporu 2023. <https://www.kalkinma.com.tr> E.T. 14/05/2025
- TÜBİTAK. (2023). 1511, 1501 ve 1505 Programları Uygulama Esasları. <https://www.tubitak.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- TÜBİTAK. (2023). Ar-Ge Proje Destekleri Değerlendirme Kriterleri. <https://www.tubitak.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- Türkiye Cumhuriyeti. (2001). 4706 sayılı Hazine Taşınmazlarının Değerlendirilmesi Hakkında Kanun. Resmî Gazete, 29.06.2001, sayı: 24445. <https://www.mevzuat.gov.tr> E.T. 14/05/2025
- Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş. (TUSAŞ). (2024). KAAN Tanıtım Kitapçığı. <https://www.tusas.com> E.T. 20/03/2025

EK

Ek 1: Mülakat Formu

Sayın Yetkili;

Bu araştırma, Yatırım Teşviklerinin Savunma Ekosistemine Yönelik Etkilerini irdeleyebilmeye yönelik bilimsel amaçlı bir çalışmadır. Aşağıdaki önermeleri **İSİM BELİRTMEDEN** içtenlikle yanıtlamanız çalışmanın güvenilirlik derecesini artıracaktır. Her bir soruya verdiğiniz yanıtlar ile uygulamaların yapıldığı kurumlar ve unvanı bilimsel amaçlı veri olarak **GİZLİ** tutulacaktır.

Değerli vaktinizi ayırdığınız için teşekkür ederim.

Satılmış GÖKSÜLÜK

I. BÖLÜM (DEMOGRAFİK YAPI)

1-Cinsiyetiniz

Kadın ()

Erkek ()

2-Yaşınız

18-24 ()

25-29 ()

30-34 ()

35-39 ()

40-49 ()

50-

3-Mezuniyet Dereceniz

Lise ()

Lisans ()

Yüksek Lisans ()

Doktora ()

4-Firmadaki Pozisyonunuz (GÖREVİNİZ?)

Uzman / Mühendis ()

Müdür / Direktör ()

Genel Müdür Yardımcısı ()

Genel Müdür ()

5-Firmadaki toplam çalışma süreniz?

0-4 yıl ()

5-9 yıl ()

10-14 yıl ()

15-19 yıl ()

20 yıl-

6-Firmanızda kaç personel (Mavi ve Beyaz Yaka) görev yapmaktadır?

10-49 ()

50-99 ()

100-149 ()

150-199 ()

200-399 ()

400-....

7-Firmanız savunma sanayiinde kaç yıldır faaliyet göstermektedir?

1-4 yıl ()

5-9 yıl ()

10-14 yıl ()

15-19 yıl ()

20 yıl -

II. BÖLÜM

Teşvik Belgesini / Belgelerini Daha Çok Hangi Teşvik Unsuru için Kullandınız?

- KDV İstisnası
- Gümrük Vergisi Muafiyeti
- Vergi İndirimi

- SGK Teşvikleri
- Faiz/Kar Payı Desteği
- Yatırım Yeri Tahsisi

III. BÖLÜM (TEŞVİK UNSURLARI)

1-Kesinlikle Katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Kısmen Katılıyorum	4-Katılıyorum	5-Kesinlikle Katılıyorum	
Aşağıdaki önermelere ilişkin katılma derecenizi belirtiniz!	1	2	3	4	5
Teşvikler firmamızın katma değerli ürün üretimini artırmıştır.					
Teşvikler firmamızın özellikli AR-GE yatırımlarını artırmıştır.					
Teşvikler firmamızın FSMH sayısını artırmıştır.					
Teşvikler firmamızın büyümesine katkı sağlamıştır.					
Teşvik Belgelerinin başvuru ve sonuçlandırmasına ilişkin bürokratik işlemler kolaydır.					
Teşvikler ile sağlanan makine parkı ve ekipmanlar firmamızın üretim verimliliğini artırmıştır.					
Savunma sanayiinde “Teşvik Mekanizması” yeteri kadar tanıtılmaktadır.					
Teşvikler ile sağlanan SGK prim destekleri firmamızın nitelikli işgücü istihdamını artırmıştır.					
Savunma sanayiinde teşvik mekanizması firmamızın “Dijital Dönüşüme” katkı sağlamıştır.					
Teşvik mekanizması firmamızın Yeşil Dönüşümüne (Sera Gazı, Karbon Ayak vb. azaltımı) katkı sağlamıştır.					
Teşvikler firmamızın ihracat potansiyelini artırmıştır.					
Teşvikler firmamızın üretim süreçlerinde yüksek teknoloji kullanımını artırmıştır.					
Teşviklere yönelik olarak firmamız mevzuat ve uygulama açısından profesyonel bilgi birikimine haizdir.					
Teşvik mekanizması firmamızın yatırım kararı almasında önemli bir etkidir.					
Firmamızın teşvik mekanizmalarına uyumu ve erişimi son derece kolaydır.					
Teşvik mekanizmalarının kalite ve akreditasyon süreçlerine olumlu katkısı vardır.					

IV. BÖLÜM

Teşvik mekanizmasının aşağıda yer alan hangi hususlarda genişletilmesini düşünürsünüz?

- KDV İstisnası
- Gümrük Vergisi Muafiyeti

- Vergi İndirimi
- SGK Teşvikleri
- Faiz/Kar Payı Desteği
- Yatırım Yeri Tahsisi
- Diğer (Belirtiniz?)

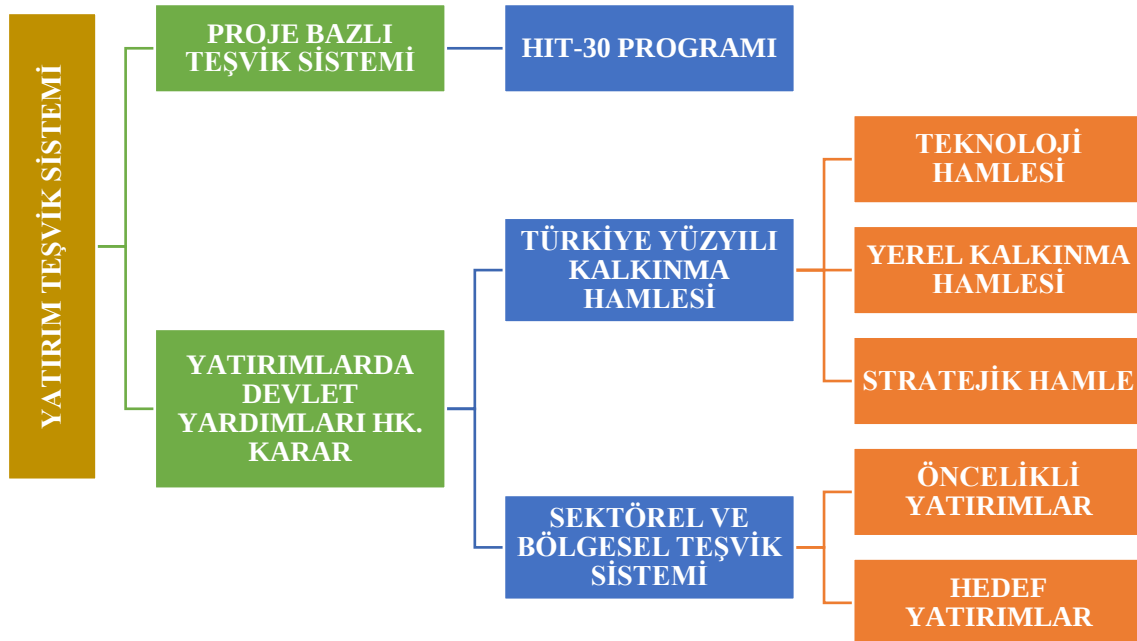

Ek 2: 2025/9903 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar

30.05.2025 tarih ve 32915 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2025/9903 sayılı karar ile 2012/3305 sayılı karar yürürlükten kaldırılmıştır. Tezin Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne sunulması ve yapılan araştırmaların tamamının 2012/3305 sayılı karar dikkate alınarak yapılması yeni karar tarihinden önce gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle tezin kabul tarihi 16.06.2025 olarak belirtilse de çalışmaların temeli 30.05.2025 tarihi öncesine dayanmaktadır.

Tez çalışması her ne kadar 30.05.2025 tarihinden önce yapılmış olsa da 2025/9903 sayılı karar ile yeni teşvik sistemine ilişkin düzenlemeler de çalışmaya ek olarak sunulmuştur. 2025/9903 sayılı kararda belirtilen yeni teşvik sistemi ile söz konusu teşviklere ilişkin uygulanan destek oran ve süreleri dikkate alınarak güncel kıyaslamalı analiz çalışmaları yatırımcıları bilgilendirmek amaçlı bu bölümde aktarılmıştır.

Türkiye’de yeni yatırım teşvik sistemi, 2025/9903 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ve bu karara dayalı uygulama tebliğleri çerçevesinde yürütülmektedir (Resmî Gazete, 2025). Sistem, başvuruya dayalı ve sektörel-bölgesel önceliklere göre farklılaştırılmış bir yapıya sahiptir. Bu farklılaştırılmış yapı aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 1: Yatırım Teşvik Sistemi (2025/9903 Sayılı Karara Göre)

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Yatırım Teşvik Uygulamaları Sunumu, Mayıs 2025

2025/9903 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile oluşturulan teşvik sistemi, iki ana sistem ve altı alt uygulama/program üzerinden yürütülmektedir. Söz konusu teşvik sistemi aşağıda açıklamaları ile verilmiştir.

Türkiye Yüzyılı Kalkınma Hamlesi

- Teknoloji Hamlesi

Türkiye'nin teknoloji temelli kalkınma hedefleri doğrultusunda oluşturulan "Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı" (kısaca "Teknoloji Hamlesi"), ülkenin ithalata bağımlı olduğu kritik ürün ve teknolojilerin yerli ve milli imkânlarla üretilmesini teşvik etmeyi amaçlayan bütüncül bir politika aracıdır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen program, katma değeri yüksek, dış ticaret açığı veren ve stratejik önemi haiz ürünlerin yerleştirilmesine yönelik yatırım, üretim ve AR-GE desteklerini entegre bir yapıda sunmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Program ilk kez 2019 yılında hayata geçirilmiş olup, savunma, enerji, kimya, ilaç, elektronik ve makine gibi sektörlerde yerli üretim kapasitesinin artırılmasını hedeflemektedir. Teknoloji Hamlesi kapsamında; yatırım teşvikleri, TÜBİTAK destekleri, KOSGEB hibeleri ve proje bazlı teşvikler eşgüdümlü olarak kullanılmakta; böylece yatırımın tüm evreleri tek bir mekanizma altında desteklenmektedir.

Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi, klasik teşvik sistemlerinden farklı olarak ürün ve teknoloji bazlı bir yaklaşımı benimsemektedir. Yani desteklenmesi planlanan ürünler, "Odak Sektörler ve Ürün Listesi" aracılığıyla önceden ilan edilmekte ve başvurular bu liste üzerinden yapılmaktadır. Bu sistemde firmaların yalnızca üretim kapasiteleri değil, teknolojik yeterlilikleri, yerleştirme potansiyelleri ve ekonomik katkı oranları da değerlendirme kriterleri arasında yer almaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Program aynı zamanda, Türkiye'nin 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi ile de doğrudan ilişkilidir. Stratejide belirtilen "Milli Teknoloji Hamlesi" vizyonu doğrultusunda, yerli savunma sanayii ürünlerinden yüksek teknoloji ihracatına kadar birçok alanda bu politikaların etkisi hissedilmektedir. Teknoloji Hamlesi, Küresel Değer Zincirlerine entegrasyon, yeşil dönüşüm, dijital üretim altyapıları gibi küresel eğilimleri de dikkate alarak firmaların rekabet gücünü artırmaya dönük uygulamalara sahiptir.

Teknoloji Hamlesi, sadece bir teşvik programı değil, Türkiye'nin sanayide yapısal dönüşüm hedeflerinin uygulanabilir hâle getirilmesini sağlayan stratejik bir kalkınma

aracıdır. Savunma sanayii özelinde ise bu hamle, kritik bileşenlerin yerleştirilmesi, teknoloji transferinin hızlandırılması ve özgün ürün geliştirme kapasitesinin artırılması açısından önemli fırsatlar sunmaktadır.

Teknoloji Hamlesi Programı kapsamında sağlanan destekler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Destekler		Teknoloji Hamlesi
KDV İstisnası		✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti		✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	50
	Vergi İndirim Oranı (%)	60
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		8 Yıl (6. Bölgede 12 Yıl)
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği		Yalnızca 6. Bölgede geçerli 10 Yıl
Faiz/Kar Payı Desteği	Destek Oranı*	%40
	Azami Destek Tutarı	240 milyon TL
	Azami Destek Oranı	Yatırımın %20'si
Makine Desteği	Destek Oranı	%25
	Azami Destek Tutarı	240 milyon TL
	Azami Destek Oranı	Yatırımın %15'i
Yatırım Yeri Tahsisi		✓

Tablo 16: Teknoloji Hamlesi Destek Unsurları

Kaynak: <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri/md0103011615>

E.T. 02/06/2025

*Kredi kullanım tarihinde geçerli olan TCMB'nin bir hafta vadeli repo ihale faiz oranına uygulanacak oranı ifade eder.

- Yerel Kalkınma Hamlesi

Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda bölgesel eşitsizliklerin azaltılması, ekonomik ve sosyal açıdan geri kalmış bölgelerin desteklenmesi amacıyla uygulamaya konulan Yerel Kalkınma Hamlesi, yerel potansiyellerin harekete geçirilmesini hedefleyen, çok aktörlü ve sektörel öncelikleri gözetten bütüncül bir kamu politikasıdır. Bu hamle, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, dezavantajlı iller, gelişme potansiyeli taşıyan kırsal alanlar ve az gelişmiş şehir merkezleri gibi bölgelere odaklanmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2021).

Programın temel amacı, illerin gelişmişliklerinin değerlendirilerek rekabet güçlerinin artırılması yönelik yatırımları (entegre hayvancılık, entegre gıda işleme, katma değerli imalat) desteklemektedir.

Yerel Kalkınma Hamlesi, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal kapsayıcılık ve yerel kapasitelerin güçlendirilmesi bakımından da önem taşımaktadır. Kadın girişimciliği, genç istihdamı ve sosyal kooperatifçilik gibi uygulamalar da bu hamle kapsamında teşvik edilmektedir. Ayrıca, yerel üniversiteler, belediyeler, kalkınma ajansları ve sivil toplum kuruluşları süreçte aktif aktörler olarak yer almakta; böylece kalkınma süreçleri merkezden yerele değil, yerelin ihtiyaçlarından şekillenen bir yaklaşımla ele alınmaktadır (Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2023).

Destekler		Yerel Kalkınma Hamlesi
KDV İstisnası		✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti		✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	50
	Vergi İndirim Oranı (%)	60
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		8 Yıl (6. Bölgede 12 Yıl)
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği		Yalnızca 6. Bölgede geçerli 10 Yıl
Faiz/Kar Payı Desteği	Destek Oranı*	%40
	Azami Destek Tutarı	240 milyon TL
	Azami Destek Oranı	Yatırımın %20'si
Makine Desteği	Destek Oranı	%25
	Azami Destek Tutarı	240 milyon TL
	Azami Destek Oranı	Yatırımın %15'i
Yatırım Yeri Tahsisi		✓

Tablo 17: Yerel Kalkınma Hamlesi Destek Unsurları

Kaynak: <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri/md0103011615>

E.T. 02/06/2025

*Kredi kullanım tarihinde geçerli olan TCMB'nin bir hafta vadeli repo ihale faiz oranına uygulanacak oranı ifade eder.

- Stratejik Hamle

Stratejik Hamle Programı'nın temel amacı; ithalat bağımlılığı yüksek, kritik teknoloji içeren, yüksek katma değerli ve uluslararası rekabet gücü bulunan ürünlerin Türkiye'de üretilmesini sağlamak; aynı zamanda bu üretimi gerçekleştiren firmaları yatırım, üretim ve ticarileşme süreçlerinin tümünde desteklemektir. Program, özellikle makine, elektronik, ilaç, savunma sanayii, dijital teknolojiler ve ileri malzeme gibi öncelikli sektörlerdeki yatırımlara yöneliktir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2025).

2025/9903 sayılı Karar ile birlikte, Stratejik Hamle Programı'na konu yatırımlar için yatırım tutarları yüksek teknoloji için asgari 100 milyon TL, diğer yatırımlar için 200

milyon TL olarak belirlenmiş olup daha yüksek oran ve süreli destek unsurlarından yararlandırılmaktadır.

Programın en önemli yönlerinden biri, yalnızca yatırımcıya destek sağlamakla kalmaması, aynı zamanda teknoloji transferi, yerlileştirme oranı, tedarik zinciri etkisi ve ihracat potansiyeli gibi kriterleri içerecek şekilde hazırlanmış kapsamlı fizibilite raporu ile niteliksel bir değerlendirme sürecine dayanmasıdır. Bu yönüyle Stratejik Hamle Programı, klasik teşvik mekanizmalarından ayrılarak, Türkiye'nin uzun vadeli sanayi stratejisiyle bütünleşik bir yapı sunmaktadır.

Destekler		Stratejik Hamle
KDV İstisnası		✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti		✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	40
	Vergi İndirim Oranı (%)	60
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		8 Yıl (6. Bölgede 12 Yıl)
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği		Yalnızca 6. Bölgede geçerli 10 Yıl
Faiz/Kar Payı Desteği	Destek Oranı*	%30
	Azami Destek Tutarı	180 milyon TL
	Azami Destek Oranı	Yatırımın %15'si
Makine Desteği	Destek Oranı	%25
	Azami Destek Tutarı	180 milyon TL
	Azami Destek Oranı	Yatırımın %15'i
Yatırım Yeri Tahsisi		✓

Tablo 18: Stratejik Hamle Programı Destek Unsurları

Kaynak: <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri/md0103011615>

E.T. 02/06/2025

*Kredi kullanım tarihinde geçerli olan TCMB'nin bir hafta vadeli repo ihale faiz oranına uygulanacak oranı ifade eder.

Türkiye Yüzyılı Kalkınma Hamlesi Programında yer alan alt programlar birbiriyle benzerlik göstermekte olup Stratejik Hamle Programı; Vergi İndirimi, Faiz/Kar Payı Desteği ile Makine Desteğinde diğer iki programdan ayrılmaktadır. Yatırımcılar yeni sistem de Faiz/kar Payı Desteği ile Makine Desteğinden yalnızca birini seçebilmektedir.

Sektörel ve Bölgesel Teşvik Sistemi

- Öncelikli Yatırımlar

Türkiye'nin kalkınma hedefleri doğrultusunda stratejik öneme sahip sektörlerin desteklenmesi ve ithalat bağımlılığının azaltılması amacıyla uygulanan Öncelikli Yatırımlar Programı, 2025 yılında yürürlüğe giren 2025/9903 sayılı Yatırımlarda Devlet

Yardımları Hakkında Karar ile kapsamı genişletilerek yeniden tanımlanmıştır. Program, belirli sektörlerdeki yatırımların ülke genelinde – bölge ayrımı gözetilmeksizin – öncelikli olarak desteklenmesini öngören özel bir teşvik uygulamasıdır (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2025).

Öncelikli yatırım konuları, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından belirlenen ve ulusal üretim kabiliyetine stratejik katkı sağlayan alanlardan oluşmakta olup, aşağıdaki sektörleri kapsayacak şekilde tanımlanmıştır:

- Savunma sanayiine yönelik yatırımlar,
- Havayolu, demiryolu ve denizyolu araçları üretimi,
- Yenilenebilir enerji ekipmanları üretimi,
- Petrokimya, ilaç, biyoteknoloji ve kimya sektörleri,
- Çevre Lisansına tabi yatırımlar,
- Bilgi ve iletişim teknolojileri,
- Eğitim, test-analiz, laboratuvar altyapıları,
- Otomotiv ana sanayi ve batarya teknolojileri,
- Lisanslı depoculuk yatırımları,
- Lojistik yatırımları ve limanlar (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2025).

2025/9903 sayılı Karar kapsamında belirtilen yatırım konularında yapılacak projeler, bulundukları bölgeye bakılmaksızın en az 5. bölge teşvikleri düzeyinde desteklenmekte; bu sayede firmalar vergi indirimi, SGK primi işveren hissesi desteği, KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, yatırım yeri tahsis gibi çok sayıda destek unsurundan daha avantajlı oranlarla yararlanabilmektedir (T.C. Resmî Gazete, 2025).

Öncelikli yatırımlar programı, klasik bölgesel teşvik sisteminden farklı olarak yatırımın yapıldığı yerden çok, yatırımın içeriğine ve stratejik önemine odaklanmaktadır. Bu yönüyle özellikle teknoloji yoğun, ithal ikamesi sağlayan ve dış ticaret açığını azaltma potansiyeli taşıyan sektörlerdeki yatırımların yönlendirilmesi ve desteklenmesi hedeflenmektedir.

Savunma sanayi açısından program, askeri kara-hava-deniz platformları, füze sistemleri, radar ve elektronik harp sistemleri, ağ tabanlı yazılım çözümleri gibi alanlardaki yerli üretim yatırımlarını öncelikli kabul ederek, bu alandaki özel sektör girişimlerinin desteklenmesini sağlamaktadır. Böylece hem yerli savunma sanayii ekosistemi genişletilmekte, hem de dışa bağımlılığın azaltılmasına katkı sunulmaktadır.

Destekler		Öncelikli Yatırımlar
KDV İstisnası		✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti		✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	30
	Vergi İndirim Oranı (%)	60
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		0 – 1 – 2 – 4 – 8 – 12 Yıl (1. – 6. Bölgede Kademeli)
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği		Yalnızca 6. Bölgede geçerli 10 Yıl
Faiz/Kar Payı Desteği	Destek Oranı*	%25
	Azami Destek Tutarı	24 milyon TL
	Azami Destek Oranı	Yatırımın %10'u
Yatırım Yeri Tahsisi		✓

Tablo 19: Öncelikli Yatırımlar Programı Destek Unsurları

Kaynak: <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri/md0103011615>

E.T. 02/06/2025

*Kredi kullanım tarihinde geçerli olan TCMB'nin bir hafta vadeli repo ihale faiz oranına uygulanacak oranı ifade eder.

- Hedef Yatırımlar

9903 sayılı kararın Ek-3'ünde yer alan yatırım konularında gerçekleştirilecek ve söz konusu yatırıma ilişkin belirlenmiş şartları sağlayan yatırımlar program kapsamında desteklenmektedir. Bu şartların başında asgari sabit yatırım tutarı gelmektedir. Yatırımın 1. ve 2. Bölgede yapılması haline 12 milyon TL, 3., 4., 5. ve 6. Bölgelerde yapılması halinde ise 6 milyon TL asgari yatırım tutarını sağlaması gerekmektedir.

Hedef yatırım programı, 2012/3305 sayılı kararda yer alan bölgesel teşvik sisteminin 9903 sayılı karardaki karşılığıdır. Yeni kararda destek unsurlarına ilişkin düzenlemeler yapılarak, teşviklerin etkinliği artırılmaya çalışılmıştır. Söz konusu destek unsurlarından faiz desteği yeni karar kapsamında yalnızca 4., 5. ve 6. Bölge illerinde gerekli şartları sağlayan yatırımlara tanımlanmış olup her yatırım için faiz/kar par payı desteği verilmemektedir.

Destekler		Hedef Yatırımlar
KDV İstisnası		✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti		✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	20
	Vergi İndirim Oranı (%)	60
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		0 – 1 – 2 – 4 – 8 – 12 Yıl (1. – 6. Bölgede Kademeli)
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği		Yalnızca 6. Bölgede geçerli 10 Yıl
Faiz/Kar Payı Desteği	Destek Oranı*	%25
	Azami Destek Tutarı	12 milyon TL
	Azami Destek Oranı	Yatırımın %10'u
Yatırım Yeri Tahsis		✓

Tablo 20: Hedef Yatırımlar Programı Destek Unsurları

Kaynak: <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri/md0103011615>

E.T. 02/06/2025

*Kredi kullanım tarihinde geçerli olan TCMB'nin bir hafta vadeli repo ihale faiz oranına uygulanacak oranı ifade eder.

2025/9903 sayılı karar ile Resmî Gazete'de yayımlanan teşvik sistemine ilişkin hususlar bu bölümde aktarılmıştır. Tez içerisinde 2012/3305 sayılı karar ile 2016/9495 sayılı kararın dikkate alındığı 1 milyar TL'lik sabit yatırım tutarlı yatırıma yönelik kıyaslamalı analiz tabloları yeni teşvik sisteminde belirlenen programlara uygun olarak aşağıda benzer şekilde hazırlanmış ve yatırımcıların yapacakları yatırımlarda elde edecekleri avantajlar belirtilmiştir.

Yatırım Kalemleri	Yatırım Tutarı
Arazi-Arsa*	0,00
Bina-İnşaat	200.000.000
Makine Teçhizat	800.000.000
1. İthal Makine ve Teçhizat	500.000.000
2. Yerli Makine ve Teçhizat	300.000.000
Diğer Yatırım Harcamaları*	0,00
Toplam Yatırım Tutarı	1.000.000.000

Tablo 21: Kıyaslamalı Analiz için Toplam Sabit Yatırım Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

*Arazi-Arsa Gideri ve Diğer Yatırım Harcamaları analiz dışı tutulmuştur. Arazi-Arsa Giderleri teşvik unsurlarından faydalandırılmamakta olup yalnızca asgari sabit yatırım tutarının sağlanması şartında önem arz etmektedir. Diğer Yatırım Harcamaları (Yardımcı Makine-Teçhizat, İthalat ve Gümrükleme, Taşıma ve Sigorta, Montaj, Etüd ve Proje ile Diğer Giderler) yalnızca vergi indirimine konu edilmekte olup diğer teşvik unsurlarından faydalandırılmamaktadır.

TEKNOLOJİ HAMLESİ VE YEREL KALKINMA HAMLESİ	
Destek Unsurları	Destek Tutarları
KDV İstisnası – (Toplam makine teçhizat*%20)	160.000.000
Gümrük Vergisi Muafiyeti – (İthal makine-teçhizat*%2)	10.000.000
Vergi İndirimi – (%50 yatırıma katkı oranı payı %60 vergi indirimi)	500.000.000
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği – (Brüt asgari ücret*%15,5*personel sayısı*8 yıl – 50 personel için)*	20.908.416
Faiz Desteği – (Yatırımın %20'si)**	200.000.000
Makine Desteği – (Yatırımın %15'i)**	150.000.000
Yatırım Yeri Tahsisi	Var
TOPLAM DESTEK TUTARI	890.908.416***

Tablo 22: Teknoloji Hamlesi ve Yerel Kalkınma Hamlesi Örnek Analiz Tablosu

STRATEJİK HAMLE	
Destek Unsurları	Destek Tutarları
KDV İstisnası – (Toplam makine teçhizat*%20)	160.000.000
Gümrük Vergisi Muafiyeti – (İthal makine-teçhizat*%2)	10.000.000
Vergi İndirimi – (%40 yatırıma katkı oranı payı %60 vergi indirimi)	400.000.000
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği – (Brüt asgari ücret*%15,5*personel sayısı*8 yıl – 50 personel için)*	20.908.416
Faiz Desteği – (Yatırımın %15'i)**	150.000.000
Makine Desteği – (Yatırımın %15'i)**	150.000.000
Yatırım Yeri Tahsisi	Var
TOPLAM DESTEK TUTARI	740.908.416***

Tablo 23: Stratejik Hamle Örnek Analiz Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

*SGK İşveren Hissesi Desteği 6. Bölgede 12 yıl olarak uygulanmaktadır. Ayrıca İşçi Hissesi Desteği de yine 6. Bölge için sağlanmakta olup 10 yıl olarak uygulanmaktadır. Böylece yararlanılacak toplam destek tutarı artmaktadır.

**Yatırımcı Faiz Desteğini ya da Makine Desteği seçmek zorundadır. Her iki destekten aynı anda faydalanılmamaktadır. Her iki destek için de azami destek tutarı 240 milyon TL'dir.

*** Teknoloji Hamlesi Programına başvurusu yapılan yatırımın Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından proje bazlı desteklenmesine karar verilmesi halinde, Enerji Desteği, Nitelikli İstihdam Desteği, Sermaye Katkısı ve Kamu Alım Garantisi gibi destek unsurlarının tanımlanması ile toplam destek tutarı artacaktır.

ÖNCELİKLİ YATIRIM	
Destek Unsurları	Destek Tutarları
KDV İstisnası – (Toplam makine teçhizat*%20)	160.000.000
Gümrük Vergisi Muafiyeti – (İthal makine-teçhizat*%2)	10.000.000
Vergi İndirimi – (%30 yatırıma katkı oranı payı %60 vergi indirimi)	300.000.000
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği – (Brüt asgari ücret*%15,5*personel sayısı*8 yıl – 50 personel için)**	20.908.416
Faiz Desteği – (Yatırımın %10'u)**	10.000.000
Yatırım Yeri Tahsisi	Var
TOPLAM DESTEK TUTARI	500.908.416***

Tablo 24: Öncelikli Yatırım Örnek Analiz Tablosu

HEDEF YATIRIMLAR	
Destek Unsurları	Destek Tutarları
KDV İstisnası – (Toplam makine teçhizat*%20)	160.000.000
Gümrük Vergisi Muafiyeti – (İthal makine-teçhizat*%2)	10.000.000
Vergi İndirimi – (%20 yatırıma katkı oranı payı %60 vergi indirimi)	200.000.000
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği – (Brüt asgari ücret*%15,5*personel sayısı*8 yıl – 50 personel için)**	20.908.416
Faiz Desteği – (Yatırımın %10'u)**	10.000.000
Yatırım Yeri Tahsisi	Var
TOPLAM DESTEK TUTARI	400.908.416**

Tablo 25: Hedef Yatırım Örnek Analiz Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

*SGK İşveren Hissesi Desteği Öncelikli Yatırım ve Hedef Yatırım Programlarında 2. Bölgeden itibaren uygulanmakta olup süreler 1-2-4-8-12 yıl olarak belirlenmiştir. Örnek analiz tablolarında Savunma Sanayi yatırımı olacağı dikkate alınarak 5. Bölge seçilmiş ve 8 yıl faydalanılacağı kabul edilmiştir. Ayrıca İşçi Hissesi Desteği de 6. Bölge için sağlanmakta olup 10 yıl olarak uygulanmaktadır. Böylece her iki analizde de yararlanılacak toplam destek tutarı artmaktadır.

**Faiz desteği için de azami destek tutarı Öncelikli Yatırım Programında 24 milyon TL, Hedef Yatırım Programında 12 milyon TL'dir.

Belirtilen destek unsurlarının oranları, süreleri ve tutarları aksi bir karar alınıncaya kadar 2025/9903 sayılı karar kapsamında belirlenmiş olup tüm analizlerde bu kararda belirlenen oranlar, süreler ve tutarlar dikkate alınmıştır. Analizler yazarın görüşünü yansıtmakta olup herhangi bir kurum ya da kuruluşu bağlamamaktadır.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Satılmış GÖKSÜLÜK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölümü	Maliye
Makale ve Bildiriler	
1. Tümer, Alper B. ve GÖKSÜLÜK, S. (2024). “Stratejik Savunma Yönetiminde Bir Araç: Yatırım Teşvikleri” SAVTEK 2024, 11. Savunma Teknolojileri Kongresi (10-12 Eylül 2024). Çankaya/Ankara.	